

Sobotna priloga Dela

YASUNARI KAVABATA
TISOČ ŽERJAVOV
Odlomci iz romana

— Mene pa to nič ne skrbi, kako bo po novem letu — saj je bilo tako še vedno vse drugače, kot smo pravili, da bo ...

Stališča, ki so se doslej oblikovala glede sestave skupščine v komisiji vseh zborov republiške skupščine za ustavna vprašanja

LOVE HIDE

Udarec mimo cilja

Ali se zavedamo škode zaradi ukrepov proti zasebnim gostilničarjem?

Ali smo spet napak ravnali? Avtorji tistih ukrepov, ki so vzemirili zlasti zasebne gostilničarje in zasebne prevoznike, so bili prepričani, da so ravnali prav. In še bolj so bili prepričani v pravilnost teh ukrepov zvezni inšpektorji, ki so nenavadno hitro odhiteli na teren, da napravijo red v smislu sprejetih ukrepov. Najprej so se napotili v Slovenijo in nenadoma smo se znašli pred nevarnostjo, da bodo izpodkopani temelji tiste politike, ki smo jo vztrajno zagovarjali in gradili iz leta v leto z edinim namenom, da bi pospešili naš turistični promet.

Cepprav se nimamo v celoti iztekelnega koncepta turističnega razvoja in zato tudi ne republiške turistične politike, imamo vendarle nekatera stališča, za katera smo ugotovili, da so koristna in umesna. Naše stališče do zasebnega gostinstva je bilo in je še vedno takole: razvijati in podpirati tiste zasebne gostilne, ki nudijo gostu kompletno storitev — pijačo, hrano in prenočitev. Zaradi tega stališča smo tudi v Sloveniji stalno predlagali naj bi spremenili tisti predpisi, ki je dovoljeval zasebnikom, da smejo zaposliti največ tri delavce. Kvalitetna gostilna namreč ne more nuditi gostom kvalitete storitve in tudi v zaželenem obsegu ne, če nima dovolj delovnih moči. Zaradi naše širokogrudne politike je začelo od leta 1964 naraščati tudi število zasebnih gostiln, ki se je do letošnjega leta skoraj podvojilo. Število zasebnih gostiln se je takole gibalo:

Leto	Štev. gostiln
1964	1181
1965	1249
1966	1304
1967	1777
1968	1950

Med zasebnimi gostilnami pa jih je letos komaj nekaj več kot 250 takih, ki imajo sobe za turiste. V zasebnih gostilnah je zdaj samo 1574 turističnih postelj, kar je še vedno zelo malo v primerjavi s tistim, kar želimo in kar pričakujemo.

Ce primerjamo te številke z družbenim sektorjem gostinstva, ki je imel leta 1963 približno 29 tisoč postelj, letos pa jih ima nekaj nad 34 tisoč, potem ugotovljamo, da je zasebni sektor v primerjavi z družbenim še vedno zelo šibek in neznačen. Seveda moramo šteti v zasebni sektor še 13 tisoč postelj v zasebnih turističnih sobah, ki pa so v glavnem še precej raztresene po terenu in v mnogih primerih še slabo urejene in zato ne predstavljajo tiste materialne sile, kakršno bi si lahko predstavljali na podlagi razmeroma visokega števila.

Utrujajočih števil ne bi navajali, če ne bi želeli poudariti izhodišča za odnos do zasebnega sektorja v Sloveniji. Gre namreč za spoznanje, ki ni nastalo pri nas, ampak v turistično visoko razvitih državah. Povsod po svetu namreč ugotavljajo, da lahko zgradijo hotel srednje kategorije šele v tistem kraju, kjer imajo že veliko zasebnih turističnih sob, gostiln in manjših penzionov z 10 do 20 posteljami. Šele deset do petdeset hotelov B kategorije daje podlago za gradnjo enega hotela A kategorije in na podlagi dveh ali več hotelov A kategorije lahko začnemo razmišljati o luksuznem hotelu. Gre torej za nekakšno turistično piramido, ki raste organsko — od spodaj navzgor.

Pri nas pa smo zvečine obrnili zadevo na glavo. Najprej smo zgradili hotel — po možnosti celo najvišje kategorije — ki stoji potem osamljen v kakšnem kraju ali celo povsem na samotni brez zveze z objekti nižjih kategorij, ki ga oplajajo in napajajo. Ekskluzivnega gosta v takšen ekskluzivni hotel ne bomo dobili in zato bo moral kolektiv kljub visokim razlijskim stroškom znižati ceno tako, da bo dobil vsaj gosta s povprečno plačilno zmogljivostjo. Podobno je tudi z drugimi lokali: najmanj dvajset srednjazrednih nočnih barov ustvarja šele podlago za enaindvajseti ekskluzivni bar z visokimi cenami in petičnimi obiskovalci.

V večini naših turističnih krajev imamo zdaj veliko vrzel na področju zasebnega gostinstva. Vzemimo za primer samo Kranjsko goro, ki po vsej verjetnosti ne bi bila tako dolgočasna, kot je, če bi imela razen mnogih zasebnih turističnih sob tudi veliko majhnih gostiln in penzionov. Ne samo želja, tudi nujna nas žene v to, da zapolnimo omenjeno vrzel, ker je to ena izmed možnosti za razvoj našega gostinstva in za okrepitev turističnega prometa sploh. Ker pa vemo, da so majhne gostilne za družbeni sektor nerentabilne, se moramo pač sprijazniti s tem, da jih prepustimo tistim zasebnikom, ki imajo od njih korist; posredno pa ima korist vse turistično gospodarstvo, ker z že opisano piramidno strukturo turističnega kraja ustvarjamo podlago tudi za tako imenovani visoki turizem.

Tu se ne bi smeli ustrašiti pred neupravičenim bogatenjem posameznikov. Gostilničar, ki skrbi za hrano in prenočišče svojih gostov, ima od take dejavnosti razmeroma majhen dohodek. Dohodek ustvarja predvsem s pijačo, ker ima s postrežbo razmeroma malo dela. Znano je namreč, da odpade v gostinstvu 80 odstotkov dela na pripravo hrane in le 20 odstotkov na postrežbo. Če gostilničarju omejimo zaposlovanje delovnih moči, potem mu onemogočimo pripravljanje hrane in ga napelujemo predvsem na točenje alkoholnih pijač. Nad takim razvojem zasebnega gostinstva pa naše turistično gospodarstvo ni zainteresirano.

Logičen sklep iz vsega opisane je, da nismo samo zainteresirani, ampak da celo neogibno potrebujemo čim več zasebnih gostiln, po katerih je čedalje večje povpraševanje tako med domačimi kakor tudi med tujimi gosti.

S sedanjim omejevanjem dejavnosti zasebnih gostilničarjev lahko napravimo kvečjemu medvedjo uslugo našemu turizmu. Če ustvarjamo med zasebnimi negotovost za njihov obstoj in nadaljnji razvoj, potem ne bomo dosegli nič drugega, kot da bo pri občanah zamrlo zanimanje za takšno dejavnost. Posledica utegne biti za ostajanje ali pa celo nazadovanje našega zasebnega gostinstva, kar pomeni obsodbo celotnega turizma na večno dolgočasje v velikih hotelih, ki ne bodo imeli nobenega zaletja v široki mreži malih gostinskih objektov, od katerih prihaja eden izmed temeljnih virov za zaslužek v tako imenovanih visokem turizmu. To pa lahko pripelje celo do delne stagnacije našega turizma sploh.

Najbrž smo se v naši gospodarski praksi že zdavnaj naučili, da z golimi administrativnimi ukrepi ne moremo doseči zaželenih ciljev. Tudi sedanja stroga omejitev števila zaposlenih pri zasebnih gostilničarjih s strogi kazni za prekrške ne bo prinesla nič drugega kot odpor pri samih gostilničarjih, ki ne bodo mogli izkoristiti svojih zmogljivosti, jezo pri občanah, ki bodo ostali brez storitev v lokalih, na katere so se navadili, in vrh vsega še politični problem zaradi odpustanja delavcev, ki si bodo morali brez lastne krivde drugod iskati zaposlitev.

Cemu administrativne omejitve, ko pa je tako lahko ugotoviti, kje se pri zasebniku neha rentabilnost in kje se začne neupravičeno bogatenje? Drugod po svetu so že zdavnaj ugotovili, da se zasebniku, ki pa še ni podjetnik, splača imeti penzion z največ 40 turističnimi posteljami. Redko kateremu se splača prestopiti to mejo, ker bi moral v nasprotnem primeru postati velik podjetnik z več hoteli, veliko administracijo in urejeno organizacijo dela. Tako v tujini. Pri nas pa ni nič lažjega, če s preprostim davčnim vijakom omejimo preveliko bohotenje zasebne pobude, če nam vzbuja strah pred bogatenjem.

Iz golega strahu pred neupravičenim bogatenjem smo dobili ukrep, zaradi katerega nas bo še dolgo bolela glava. Škoda nastaja predvsem zaradi omanjega zaupanja v naša stališča do zasebnih gostilničarjev. V nasprotju z našo željo pa so zvezni predpisi učinkovito podprli razvoj zasebnih točilnic in bifejev, ki s turizmom nimajo posebne zveze in za katere naše turistično gospodarstvo ni prav nič zainteresirano. Takšni obrati pa so resnični viri hitrega in mogoče tudi neupravičenega bogatenja. Ze prej smo omenili, da gostinstvo nima velikega zaslužka pri hrani, ampak ga ima največ pri pijači. Lastnik zasebnega bifeja pa lahko dela neovirano in lahko tudi neovirano bogati, ker v nobenem primeru ne potrebuje več kakor tri zaposlene.

Kaj torej predlagamo? Število delovne sile v zasebnem gostinstvu naj bi omejili glede na vrsto obrata in glede na dejavnost, kakšno ta ali oni zasebnik opravlja. Vire neupravičenega bogatenja ugotovimo zelo lahko, vendar ne na pamet iz pisarne, pač pa na podlagi opazovanj na terenu in na podlagi proučevanja obstoječih analiz. Zato pa je treba nekoliko več dela, vsekakor več kot samo golo govorjenje na sestanku, kjer sprejemajo odločilne sklepe.

NIKO ISAJEVIČ

IVO ČERLE: CLOVEK V PROSTORU

Standard

Se manj umivamo?

Povprečen Slovenec misli, da je nadpovprečen

nekmečkih družin je narasel za 13 odstotkov, mešanih za 19 in kmečkih družin 21 odstotkov. Ker pa odstotki varajo, povejmo, da je povprečni dohodek v prvi kategoriji 15.650, v drugi 11.910 in v tretji 5.760 dinarjev na gospodinjstvo na leto.

Natančni podatki o potrošnji in primerjave med posameznimi gospodinjstvi za leto 1966 so objavljeni v letošnjem Statističnem letopisu. Iz velikega števila podatkov smo izbrskali le nekaj, po naši sodbi najzanimivejših.

od l. 1963 - 1966 se je dvignil povprečni dohodek v

	v dinarjih	v odstotkih
NEKMEČKIH GOSPODINSTVIH	15.650 ND	13%
MEŠANIH GOSPODINSTVIH	11.910 ND	19%
KMEČKIH GOSPODINSTVIH	5.760 ND	21%

vejših. Največ odrine slovenska družina za hrano — 3.970 dinarjev na leto (podatki za družino s tremi ali štirimi člani). Nato za kulturo, izobrazbo, razvedrilo in oddih — 1.170 dinarjev, potem pa si sledijo obleka (1.160), pohištvo, prevoz in ptt (970), stanovanje, kurjava in tako naprej.

Ko primerjamo te podatke z letom 1963, ugotovimo, da delež prehrane v družinskem proračunu pada. Seveda se absolutni izdatki za hrano ne zmanjšujejo. Manj se tudi oblačilo, zato pa veliko več odštevajo za opremo gospodinjstev — za najrazličnejše stroje. Ta ugotovitev seveda velja tem bolj, čim bližje smo višjim plačilnim razredom. Povečali so se izdatki (v odstotkih največ — kar za 50) za družbene službe (šolstvo v prvi vrsti). Izdatki za higieno in kozmetiko tudi absolutno (v znesku) padajo! O izdatkih za stanovanje ne bi posebej govorili, ker anketa zajema čas pred reformo in pred vsakoletnim zvišanjem najemnin. Za družbeno udeleževanje, za članarine, darila in druge družbene obveznosti dajemo vse manj, za pijačo in tobak dvakrat toliko kot za kruh in ocvirje. Stroški za avtomobil — pred nobljubljenimi povečani in podražitimi — toliko kot za vso povrtino na leto!

Kljub vsemu temu pa povprečno slovensko gospodinjstvo tudi nekaj privarčuje. Nekmečko 1.010, mešano 1.160, kmečko pa le 450 dinarjev na leto. Spet si bodo lahko dali prav tisti, ki trdijo, da mora imeti tudi

uslužbenec kosček vrta ter pridelovati nekaj za svojo družino. Kmečka družina da, razumljivo, štirikrat manj za hrano kot nekmečka, dvakrat manj za obleko, toda petkrat manj tudi za avto in druga prevozna sredstva.

Številki bo bržkone že dovolj. Omenimo le nekaj zanimivosti. Predvsem gre še enkrat opozoriti na to, da anketa, oziroma analiza, še ni končana in so možna manjša odstopanja. Vendar je le pokazala, da slovenski standard raste nekoliko počasneje, kot

Jugoslovansko javno mnenje 1968

Verni in ateisti

Vsak drugi ne verjame v boga

Center za raziskavo javnega mnenja v Beogradu je v okviru svojega zadnjega raziskovanja javnega mnenja vprašal več državljanov, ki predstavljajo vse jugoslovanske prebivalce, stare nad 18 let, ali verjamejo v boga.

Rezultati so pokazali, da vsak drugi Jugoslovane (točneje 51 odstotkov) ne verjame v boga, medtem ko je 39 odstotkov anketiranih državljanov izjavilo, da verjame v boga. Vsak deseti državljan ni hotel odgovoriti na vprašanje. To so poperjale za vso državo, toda obstajajo tudi odstopi glede na področno pripadnost, vrsto naselja, starost, poklic, izobrazbo in stopnjo družbenopolitične aktivnosti.

Največji odstotek državljanov vernikov je na Hrvaškem in Kosmetu (45 odstotkov), najmanjši pa v Črni Gori (13 odstotkov), medtem ko velja za druge republike v glavnem poperje.

V vaskih naseljih je odstotek vernikov skoraj dvakrat večji kot v mestnih naseljih (odnos odstotka — vsa 60 odstotkov, mesto 20 odstotkov). Vernost je tesno povezana s starostjo. Medtem ko je med pripadniki najmlajše generacije, ki jo zajema anketa (13 do 25 let), šele vsak četrni vernik (25 odstotkov), je med pripadniki najstarejše generacije (nad 25 let) število vernikov znatno večje, saj znaša točno dve tretjini (67 odstotkov).

Glede na poklice je največ vernikov med gospodinjstvi, kmetovci in drugimi zasebniki, nato pa med nekvalificiranimi delavci. V boga verjame največ gospodinjstev (81 odstotkov), najmanj pa uslužbencev, dijakov in študentov, ki jih nad 80 odstotkov izjavlja, da so ateisti.

Najbolj izrazita je zveza med stopnjo izobrazbe in vernosti, kajti odstotek vernikov pada vzporedno s porastom izobrazbe: nepismeni — 80 odstotkov vernikov, pisarni in ljudje s štirimi razredi osnovne šole — 58 odstotkov vernikov, ljudje z dokončano osemletno šolo — 38 odstotkov vernikov, ljudje z končano šolo za kvalificirane delavce — 27 odstotkov vernikov, ljudje s srednjo šolo — 13 odstotkov, z višjo ali visoko šolo — 9 odstotkov vernikov.

V boga verjame dve tretjini državljanov, ki niso člani družbenopolitičnih organizacij. Odstotek vernikov med aktivnimi člani organizacije je znatno manjši.

Odgovor na to vprašanje smo poskušali v žal, še ne povsem dokončani analizi življenjske ravni prebivalstva v Sloveniji ali v »Anketi o potrošnji prebivalstva«, kot je uradni naziv dela, ki so ga opravili sodelavci instituta za ekonomska raziskovanja SRS.

V anketi oz. analizi gre za primerjavo življenjskega standarda slovenske družine med letom 1963, ko je bila izdelana prva taka analiza, in letom 1966, katero obravnava druga. V anketi so se, tako nam je dejal nosilec naloge Janez Šumi, tokrat odločili za nekatere nove strokovne prijeme, na primer: uvažanje novega elementa »naselje«, poskus da bi prikazovali dohodek na potrošniško enoto (takšnih enot je dvanajst) in ne le na gospodinjstvih. Posebej pozorno pa so v anketi delali na primeru upokoencev, saj naj bi izsledki tega dela analize dali odgovor na vprašanja socialnega zavarovanja, kakšen je praznoprav življenjski standard upokoencev in kako bi kazalo izračunati pravi koeficient za valorizacijo pokojnin. Več podatkov so uporabili tudi pri izračunu povprečnega izdatka za stanovanje in primerjavo, kdo lahko in kdo ne bo mogel leta 1970 plačevati t. i. ekonomskih najemnin.

Povejmo še, da so sodelavci instituta preden so se lotili naloge, povabili k sodelovanju večje delovne organizacije, saj so menili, najbrž povsem upravičeno, da bodo iz sledkih analize v pomoč pri raziskavi trga. Vendar so se v začetku zanimali le sodelavci »Iskres«, pa tudi oni so prišli le enkrat na pogovor. Druge, zdaj se, ni zanimalo.

Vzorec, ki so ga izbrali za anketo, najbrž ni najbolj reprezentativen, kaže pa, da so sestavljenci ankete le zadeli približno socialno strukturo prebivalstva Slovenije. Najprej so na »grobe« anketirali 14.207 gospodinjstev, nato pa so izbrali 3.153 gospodinjstev. Gospodinjstev so razdelili v tri skupine: nekmečka, mešana in kmečka gospodinjstva.

Čas je že, da zapišemo, kako živi povprečna slovenska družina. Mesečni dohodek gospodinjstev so se v povprečju dvignili v treh letih za 15 odstotkov. Točneje: dohodek

SLOVENSKA 3-4 ČLANSKA DRUŽINA IZDA LETNO

ZA HRANO	3'970 ND
KULTURO RAZVEDRILU IN ODDIH	1'170 ND
OBLEKO	1'160 ND
OPREMO	970 ND

Amerika voli

Američani imajo izraz *downside*, kar pomeni naša štetja namaja. Kadar na primer izstrelijo raketo v Cape Kennedyju, njej ne dajejo naziva. Ob besedi imajo pritisk na gumb, motorji rakete se vžgejo in kabina z astronauti se začne dvigati v vesolje. Tudi za volitve predsednika — petega novembra v torek — so že začeli šteti nazaj. Tega dne opoldne po našem času bodo spregovorili besedo *nič* in začela se bo dirka treh glavnih kandidatov za najvišji nastop: Nixona, Humphreya in Wallacea. Toda Amerika ne bo startala od nič, nič ne more startati od nič. Amerika gre v volitve predsednika z vsemi bremen, težavami in revami, ki jih je ustvarila vojna v Vietnamu skupaj z rasnimi spopadi in razlikovanostjo ameriške družbe. Svet se mora sprijazniti z dejstvom, da so volitve ameriškega predsednika tudi zanj zelo pomembne. ZDA so ena izmed tako imenovanih supersil, od katerih je močno odvisen mir. Tudi osebnost novega ameriškega predsednika ni nepomembna. Tudi položaj v strdnjavi kapitalizma ni nepomemben. Zato je prav, če se tik pred predsedniškimi volitvami še enkrat zamislimo nad razmerami v tej orjanski deželi celinskih dimenzij, o kateri toliko pišemo, a jo pravzaprav še vedno tako slabo poznamo.

Trije kandidati

Na startu so trije kandidati. Prvi, Nixon, velja za konservativca, za antikomunist, za zagovornika deflacije tudi za ceno

večjega števila brezposelnih. Drugi, Humphrey, za previdnega zmernega, kar zadeva vietnamsko vojno, za zagovornika določenih socialnih ukrepov, večjo zaposlenost in večjo raso enakost. Tretji je rasist in demagog, vendar človek, ki se mu je zaradi razlikovanosti ameriške družbe posrečilo potegniti za seboj ne samo rasiste na ameriškem Jugu, ampak tudi precej delavstva in članov srednjih slojev.

To je posebnost letošnjih predsedniških volitev v ZDA. Tretji kandidat, ki si je pridobil privržence po vsem ozemlju države, v družbi, v kateri sta tradicionalno zasedbani dve glavni stranki, je pojav tretje stranke, posebno če je ta demagoga in nestrna, nevaren. V sistemu dveh strank je »zlata sredina« najboljša politična platforma. Goldwaterjeva skrajnost pred štiri leti je pokopala republikansko stranko na volitvah, ker se je demokratom na čelu z Johnsonom posrečilo očitno dokazati, da so oni zasedli to »zlato sredino«. Toda pojav tretjega kandidata grozi, da se bo to ravnotežje porušilo in da se bo izbrisala »zlata sredina«. To je največja nevarnost letošnjih volitev. Zato ni čudno, če je sprito čelo nevarnosti celotni bivši demokratiški kandidat demokratske stranke McCarthy v zadnjih dneh pred volitvami podprl kandidata Humphreya. Četudi se ne strinja z njegovimi nazori, ga bo podprl, ker je Wallace prehuda nevarnost za vse liberalne duhove v Ameriki.

Kaj je narobe z Ameriko? To vprašanje si zastavljajo misleči Američani in tuji. V gnetnem in gospodarskem pogledu se

Ameriki še nikoli ni tako dobro godilo. Število brezposelnih se je od junija, ko jih je bilo 3,8 milijona, zmanjšalo avgusta na 3,5 milijona. V tretjem trimesečju letošnjega leta se je kosmatni narodni dohodek spet povečal za 2 odstotka. Orjaško gospodarstvo, ki nezadržno drvi naprej ob čedalje večji uporabi računskih strojev, čedalje boljše organizaciji in čedalje večji koncentraciji, ne kaže nobenega znamenja zasoplosti. Letos so zabeležili 3500 združenih podjetij, medtem ko so jih lani samo 2975. Celo računski stroji, ki so leta januarja napovedali polenjanje gospodarske dejavnosti v letu 1968, so se zmotili. Gospodarski položaj je torej rožnat. Zakaj je potemtakem Amerika v tolikšni krizi, ki jo na prvem mestu priznavajo predvsem sami Američani?

Moralne dileme

Kriza je v bistvu moralne narave. Njen glavni vzrok je vietnamska vojna, ki najmanj pet let leži kakor temen oblak nad ZDA. Res je, 30 milijard dolarjev na leto za to azijsko vojno niso mačje solze. Toda Amerika bi prenesla tudi to vsoto, če bi bila namenjena pravični in dobri stvari. Dokaz, kako je Amerika gospodarsko in finančno močna, je med drugim dejstvo, da je že izrazila svoj zunanjetrgovinski primanjkljaj, ki je bil še pred nekaj meseci tako velika problem. Ne sodimo Ameriko ni zbolela za ekonomskim krizom. V ljudih samih je kriza.

so vsaj to, da bo Johnson položil temelje veliki družbi, ki jo je želel graditi predsednik Kennedy. Doživeli so rasne neredne in spopade po vsemem. Naveličali so se vsak dan gledati na televizijskih zaslonih prizore iz velike morije v Vietnamu. Starejšim letnikom je že presedlo puščati domneve poklice in visoke zasluge in odhajati v daljino azijsko deželo, da bi morda padli v vojni, ki je ne razumejo in se Ameriki pravzaprav ne tiče.

Ne ena ne druga stranka, ne eni ne drugi voditelji niso zadovoljivi z množico volitev, niso jim dali zadovoljivega odgovora na preča moralna in drugačna vprašanja. Američani volijo so se naveličali cinizma še pod vladavino »velikega moža iz Teksasa«, ki je bil več spletkam v senatu, ne pa državniške modrosti in odkritosti pred ljudstvom. Čeprav je to poskušal. Predvolilna kampanja je bila klasičen zgled političnega oportunizma in neiskrenosti. Ljudje so dobro videli, da se glavna dva kandidata izogibata najbolj perečim vprašanjem — čeprav je postal v zadnjih dneh demokrat Humphrey nekoliko bolj zgovoren od Nixona — in samo štetja dneve do volitev. Zato ni čudno, če so številni razjareni in obupani volivci sklenili, da bodo sledili demagogu Wallaceu, ne toliko zato, ker bi mu verjeli bolj kot Nixonu in Humphreyu, ampak ker so hoteli tako izraziti svoj protest.

Upanje ni pokopano

Američani, ki jim je pri srcu duhovni napredek domovine, ki jim preseda grobo hlastanje po vse večjem zaslužku in skušajo obnoviti Ameriko, so se v zadnjih mesecih okleščali pokojnega Roberta Kennedyja in senatorja McCarthyja. Med take ljudi sodi Ted Warshawski, odvetnik iz Wisconsin, ki pravi: »Mi smo ljudje, ki imamo blaginjo in najvišji namen. Skušamo spremeniti tradicionalne vrednote in ustvariti nove, na katerih bi temeljila naša družba.« Agresivnost v vsakdanji zaslužkarski konkurenciji mora igrati manjšo vlogo v življenju družbe, ki mukoma nastaja.

Ti ljudje so skušali predvsem ob primeru Vietnamu prodirati s svojimi idejami in z njimi priti do jedra oblasti. Z drugimi besedami, skušali so dobiti oblast v svoje roke.

To se jim letos ni posrečilo. Toda to ne pomeni, da so odnehali. Z neverjetnim optimizmom, ki je tako značilen za Ameriko, se delajo na to, da leto 1972, ko bodo nove predsedniške volitve. Takrat bodo spet poskušali, obogatili z novimi izkustvi. Ameriško družbo je doslej reševal pred fašizmom prav ta liberalni element, ki bi nečrežno bitko z obskurantizmom, zapuščenostjo, samozadovoljstvom in nasiljem v ameriški družbi in v tujini, kjerkoli ZDA nastopajo kot imperialistična sila.

Ura obračuna

Kako globoko je Vietnam zastrupil tkivo ameriške družbe, je mogoče oceniti šele zdaj, nekaj dni pred predsedniškimi volitvami. In kako globoko si Američani želijo miru, je postalo znano tudi zdaj. Zato s tolikšno napetostjo, z zadržanim dihom spremljajo te dni Američani politično igranje predsednika Johnsona, da bi se v Vietnamu nekaj resnično premislilo. Ustavitev bombardiranja Severnega Vietnamu je tik pred durmi. Krivično bi bilo trditi, da predsednik Johnson računa samo na politični učinek tega koraka na volitvah, koraka, ki naj bi podprl demokratskega kandidata Humphreya. Ljudje, ki dobro poznajo Johnsona, trdijo, da je to zagrenjen človek, ki na koncu svoje državniške poti niti ne ve natanko, kje in kako mu je spodletelo. Trdijo, da iskreno želi končati svoje predsedništvovanje s potozo, s katero bi se ga zgodovina spominjala če ne kot mitrovočar, vsaj kot človeka, ki je po številnih blodnjah vendarle našel izhod iz labirinta.

Američani bodo spet volili, toda brez pravega navdušenja, ker se jim zdi, da nimajo resničnega izbora, resnične alternative. Šli bodo na volitve, ker se zavedajo, da morajo dobiti novega predsednika. Marsi, kdo pa čuti, da so ga pusti pustili popolnoma na cedilu.

BOZIDAR FAHOR

Portrait tedna

Pietro Nenni

Bil je šesti in zadnji večer napornega in neveselega kongresa italijanske socialistične stranke. Dvorana v veliki Palaci kongresov v Novem Rimu je bila nabito polna in utrjena množica delegatov ter gledalcev je ustvarjala nemirno in napeto ozračje. Pietro Nenni, ki je popoldne — kakor že prejšnje popoldneve in dopoldneve in tudi mnoge nočne ure — prebil v pogovorih s sodelavci in z drugimi možmi iz stranke, se nekajkrat sprehodil po dolgi veži. Glavo je sklanjal med visoko, čokata ramena, toda stopal je vztrajno in hitro. Potem se je zadnjikrat podal v kongresno dvorano.

Nenni je doživel mnogo kongresov. Preživel je mnogo govorniških, političnih in še drugih bitk. Ni bil vedno zmagovalček, toda nikdar si ni dovolil oddiha. Gnala ga je velika osebna energija, želja, da kamor je šel, da je treba iti, in pustil je, da so ga nosile sape vetrovne evropskega podneblja. In po teh poteh je vodil za seboj svojo stranko — več kot štirideset let. Gibanje, ki je italijansko socialistično gibanje in kot so tudi druga podobna gibanja, je potrebovalo voditelja. In Nenni je bil mož pravega kova za to nalogo.

Njegova glava z golo lobanjo, vkljenjeno med visoko plečo, tudi v gibih spominja na glavo želve. Nedvomno je tudi starost, ki mu daje to potezo praženskega. Toda za velikimi naučniki sijejo pomorne oči in na ustih — kadar niso napeta v govorniški silovitosti — mu igra lep nasmeh. Za trdim očem tisti volja, ki se je v zrelih življenjskih letih kosala samo z njegovo modrostjo. Nenni je figura, ki ji priznavajo veljavo prijatelji in sovražniki in človek visokega osebnega dostojanstva, ki ga nikoli ni moglo skaziti niti dejstvo, da v svojih vlogah, ki so jih mimo njega seveda ustvarjali tudi drugi, ni mogel vedno biti tisto, kar je v resnici bil in želel biti.

Kako poldrugo leto bo od tega, kar so se v Ostiji pri Rimu zbrali evropski socialisti oziroma socialnodemokratski mladinci. Kot je bilo tisti čas moda, je tečala beseda o evropski skupnosti in drugih veličastnih temah. Mladinci, ki se je na sončni turenski obali veselila vedrila perspektiva, je obiskal tudi Nenni. In častilivi vodja zahodno-evropskega socializma jim je spregovoril — o Kitajski.

Nenni se je že v mladeniških letih s strastjo in brez zadržkov vrgel v politiko. Rečen je bil februarja leta 1891 v Faenzi pri Ravenni. Njegovi starši so bili revni kmetje. Z dvajsetimi leti je bil že v prvih vrstah republikanske stranke in je v Romagnoli vodil protestno stavko proti vojni v Libiji. Zaradi tega je bil — skupaj z Mussolinijem — zaprt in obsojen. V tistem času je bil tudi urednik republikanskega glasila »Lucifero«, kar v tem primeru pomeni zvezdo Danilo. Leta 1914 je bil med organizatorji »rednega tedna«, ki je pomenil veliko ljudsko demonstracijo proti monarhiji in militarizmu. Spet so ga zaprli, in ko so ga naslednje leto izpustili, je postal intervencionist, se pravi pobornik italijanske udeležbe v prvi svetovni vojni. Odsel je na vojsko kot topniški narednik.

Ze med vojaškim dopustom, ki ga je dobil kot rekonvalescent 1917. leta, je v Bologni urelal »Giornale del mattino«, kar je nadaljeval po koncu vojne. Leta 1921, med najhušo povojno krizo, se je pridružil socialistični stranki. Postal je urednik in direktor »Avantije« in zaradi neutrujene protifašistične dejavnosti je bil večkrat pridolčen in v ječi. Ko v Italiji ni bilo več moč držati, je odsel v Francijo. Tu je začel izdajati rivi »Avantije« (tudi med socialisti v emigraciji so bili neki spori), postal je sekretar stranke in član vodstva socialistične internacionale.

Jasno je videl ves obseg fašistične nevarnosti in edino obrambo zoper njo je zaval v mednarodni delavski solidarnosti. Zato je v začetku tridesetih let večkrat potoval tudi v Nemčijo in imel v Berlinu, Dresdenu, Leipzigu in drugih mestih velike protifašistične nastope. V letih 1936 do 1938 je bil v Španiji — kot delegat socialistične internacionale, kot komisar internacionalnih brigad in kot član komiteja za obrambo Madrida. Ko se je vrnil v Francijo, so ga konfirirali in leta 1943 ga je aretirale gestapo ter ga odpeljal v Nemčijo. V Auschwitzu je umrla njegova žena Vittoria. Njega pa so Nemci izročili Italijanom, ki so ga konfirirali na otok Ponza. Tu je še videl, kako so konec julija 1943 pripeljali aretirane Mussolinija.

Naslednji mesec je bil na zboru v domovini obnovljene socialistične stranke izvoljen za njenega sekretarja. Zagnal se je v kampanjo za ustavodajno skupščino in republiko in bil je med tvorci demokracije države na razvalinah fašističnega imperija. Leta 1945 je bil podpredsednik in minister za konstitucijo v Pariževi vladi in bil zunanji minister v De Gasperijevem kabinetu, dokler ga odcepil Saragatovih socialistnih demokratov leta 1947 ni primorala k odstopu. Po razpadu nacionalne koalicije, ki se je bila rodila v resistenci in po porazu leve fronte na volitvah 1948, se je zagnel skupaj s komunisti v vehementni opoziciji. Zveza s komunistično partijo, ki se je začela v časih odpora proti fašizmu in ki je, vsaj formalno, trajala do leta 1957, je

dajala italijanskemu ali, recimo, kar Nenni jevelu socializmu originalno in bojovito potezo. V odporu proti centrističnim italijanskim vladam, ki so se vrstile v petdesetih letih, so socialisti odigrali dosledno in pomembno vlogo. Toda hkrati se je Nenni v opoziciji, v bližini in prebližki družini KPI, počutil izoliranega in utrujenega. V letih hladne vojne se je porazil do novih idej o avtonomnosti socialistične stranke in madžarski dogodki leta 1956 so mu dali povod, da je pretrgal s komunisti. Vrnil je Leninovo nagrado in začel novo desetletje, ki ga je pripeljal v koalicijo s krščanskimi demokrati, v vlado in nazadnje do pomorne združitve njegove stranke s socialistnimi demokrati.

Leta 1964 je pri volitvah predsednika republike med dolgotrajnimi in napetimi glasovanji v parlamentu njegovo ime večkrat dobilo relativno večino glasov, potem pa je Nenni umaknil svojo kandidaturu, kar je Giuseppe Saragata, ki je bil tudi izvoljen. Na poletje istega leta je fotografiral Nennija, ko se je zleknil in zadrževal na kamniti klopi na vrhu vile »Msdama«, kjer so se vlekla mučna in nevarna pogajanja s krščanskimi demokrati. Prva Moravia vlada je bila v krizi in nad Italijo je ležala težka mora. Nenni nikoli ni prevladal, tukaj ne pogoje je moral takaj sprejeti, toda ko je bil spet podpredsednik v obnovljeni vladi levega centra, je s poudarkom zapisal, da se je v dobrih 50 letih političnega boja naučil predvsem tega, da nevarnost reakcionarnega nastopa nikoli ne počiva.

Poznavalec njegovega dela je v predgovoru h knjigi Nennijevih govorov zapisal: »V dveh besedah lahko njegov koncept definiramo kot konstruktivni realizem: ne delaj daljših korakov, kot ti dopuščajo noge; pazno precepi posledice svoje akcije; čisti, kar se da; nalet v denih okoličinah; na ljubo bližnjemu ne izjavljaj slabšega in se zadovolji z dobrim.«

V nasprotju s to zmerno doktrino je Nennijev temperament živ in ognjevit. Ničoli ni bil dogmatik ali pust teoretik, pač pa neumen agitator in žurnalist. V nestetih spisih in govorih se je v raznih obdobjih svoje politike povzpnil na do izjave, ki v spretnih in hudobnih razpravah sestavljajo gorostasna prošolovja. Vendar je bil Nenni zmeraj visoki cilj celi idealistični vojska, ki jih je obdajal prav tako junasto, kot je mirno zavračal podje poskušne osebne de kvalifikacije. In kadar spregovoril Nenni, se danes prisišne vsa Italija.

Vtem, ko se je zavzemal za mir, za opuščanje napetosti in za politiko sozida in za solidarnost z zatiranimi ljudstvi, je leta 1965 napisal za Avanti »Pismo«, v katerem je postavil tezo, da je za krepitve avtonomne vloge socialistov treba utrjevati koalicijo levega centra. Leta poprej je doživel, da se je od stranke odepila skrajna levica, ki je spet začela sodelovati s komunisti, in leto kasneje je dočkal združitve s socialistnimi demokrati. Tu je bila kulminacija njegovega projekta, v katerem je videl socialistično stranko kot »gležadek na tehniki razdva dvema silama — meščanski reakciji in komunistični totalitarizmu«. V tej poziciji na bi bila italijanska politična stranka sposobna, da postopoma doseže nekaj bistvenih reform v duhu socialne pravčnosti.

V začetku šestdeset let se je italijanska socialistična stranka znašla sredi »temnega tunela« in dilema se je glasila: ali nemudoma nazaj ali nemudoma naprej. »Nazaj« je pomenilo v radikalne leve vode, »naprej« je pomenilo v vlado in državotvornost. Nenni je povedel stranko naprej. Letos spomladi je zapisal, da je bila to njegova »največja življenjska izkušnja«. Sile, na katere je naletel v vladajočem sistemu, so presegle njegovo domisljivo. Delal je, da osebno ne bo več sodeloval v vladi. Potem so prišle parlamentarne volitve in z njimi poraz. Socialistična stranka se je razdelila na tokove in se prikrival uprli voditelji.

Njegova misel je bila, da je treba hrbet sprejeti dejstva in po najboljših močeh nadaljevati zastavljeno delo. Toda medtem so v stranki zrasli — pravzaprav tudi že do častiljivih let — novi rodovi, ki so končno našli priložnost, da uveljavijo sebe in svojo voljo. Nennijeva drama, ki je bila čen desetletja drama italijanskega delavskega gibanja, se je prevesila v intimnejša sklepna dejanja. Poleti so poročali, da Nenni v samotni svoja letovišča snuje novo, krepko akcijo, ki naj stranko povrne enotnost in udarnost. Samo kako urico na dan si je Nenni privoščil, da je balinal in se šel s preprostimi prijatelji. Vsaj tako so pisali časopisi. Potem je res naslovlil na stranko poziv, ki pa ni nikogar ogrel.

Tisti zadnji večer na kongresu se je Nenni nekajkrat naglo sprehodil po dolgi veži, nato pa je zadnjikrat odločno krenil v dvorano. Nasmešnil se je, ko so mu za ploskali, in počakal, da je predsedujoči sklenil zasedanje in da so vsi stoli zapeli socialistično himno. Ko je potem dvorana zahrumela v razočaranih protestih, je bil Nenni že zunaj in je preprosto naročil soferju: »Gremo domov.« Toda gibanja, kot je italijanska socialistična stranka, vedno potrebujejo voditelje in moža Nennijevga kova.

IT VIDMAR

Drugi o nas

Trst gleda na Vzhod

V Trstu je malo benčinskih črpačk in veliko trgovin s puncičkami. Mesariji nimajo veliko kupcev, zlatarji pa. Drobna tržaška trgovina je zelo intenzivna in živahna pa tudi čudno neuravnotežena. Če bi hoteli odkriti vzroke, je dovolj, da greste nekaj kilometrov iz mesta, na jugoslovansko mejo.

Zakaj za mejo, na kateremkoli izmed petih mejnih prehodov pri Skofljah, Fernetih, na Fesko, Opehah ali Debelnem rtiču je vrsta benčinskih črpačk jugoslovanske države družbe Petrol in pred njimi črpa prav tako dolga vrsta tržaških avtomobilov, ki so prišli napolniti tanke: super stane manj kot 90 litr za liter, medtem ko italijanska je cena 130 litr jugoslovansko meso je cca 100 litr za kilogram. Zaradi zelo svobodnega prehoda meje v obe smeri je logično, da jugoslovanski trg močno vpliva na tržaško.

Zakaj med Italijo in Jugoslavijo je najbolj odprta v Evropi pravico celo same jugoslovanske oblasti: to dokazuje izredno intenziven promet čez mejo. Lani so na petih tržaških mejnih prehodih zaznamovali skoraj 30 milijonov prehodov ljudi z mednarodnimi potnimi listi v obe smeri, od tega jih je bilo več kot polovica Italijanov.

Vendar to še ne pove dovolj o odnosih, ki povezujejo italijanski obmojni pokrajini Trstsko in Gorisko s slovenskimi. Meja, ki je bila določena po zadnji vojni, je ločila tradicionalno združena in integrirana ozemlja. Trst je imel do leta 1918 pod Avstrijo in do leta 1945 pod Italijo svoje zaledje v Istri. Trst je bil mesto ločeno od zaledja z mejno črto, ki je v gospodarskem pogledu gotovo nenaravna. Toda med Jugoslavijo in Italijo obstajajo sporazumi, katerih namen je delno nadomestiti nevesitost, ki nastajajo zaradi te razdelitve. Ti sporazumi omogočajo prebivalcem obmojnih pokrajin, da s posebno propustnico, svin kartončkom, namesto potnega lista, lahko potujejo čez mejo. Leta 1967 je ta lokalni

promet dosegel rekordno število: 23 milijonov prehodov, blizu 6 milijonov prehodov več kot prejšnje leto. Samo na bloku pri Skofljah je vsak dan s svinimi kartončki šlo čez mejo v obe smeri kakšnih 20.500 Tržčanov.

Po kaj hodijo Tržčani v Jugoslavijo? Hodijo se kopat na istrske plaže, hkrati pa kupijo še meso in surovo maslo, ki sta poceni. Grede se počeni najeti, priložnost pa izkoristijo še za nakup bencina. Zvečer gredo v nočne lokale, ki so jih Jugoslovanci strateško posejali v bližini mesta in ki so pogosto v italijanskih rokah ali z italijansko udeležbo. Ali pa gredo igrat v portoroški Casino. In naposled hodijo tudi zaradi kupcev. V Trstu se kar precejšen del slovenskega prebivalstva ukvarja s trgovino na drobno in ima zelo tesne stike s Slovenci onkraj meje. V slovenskih rokah so majhne banke. Kot gobe rastejo male gospodarske pobude, ki se vrinjajo v doline med italijanskim mestom in njegovim jugoslovanskim zaledjem in ki zelo pogosto sežejo daleč čez to zaledje, v srce Jugoslavije.

In po kaj hodijo Jugoslovani v Trst? Nakupovat. Njihovi nakupi so zelo raznovrstni. Zlato na primer. V Trstu je zraslo na desetine novih zlatarn, da bi zadostile jugoslovanskemu povpraševanju po dragoceni kovini, obdelani ali neobdelani. Nadalje tkanine, konfekcija in pletenine, zlasti poceni blago za kmetiško prebivalstvo. In potem tisoče, milijoni punčk, ki se jugoslovanskim kupcem ponujajo iz izloč trgovin in na stojnicah branjevcev na pontorskem trgu. Mnogo pošiljk punčk potujejo kar neobelečeni, kakor poljskejši tržaški gospodarski novinar Dante Lunder: »Jugoslovani jih nato oblečejo v svoje narodne noše in jih kot spominke prodajajo nemškim turistom v Srbiji, Dalmaciji ali Makedoniji.«

Jugoslovani prihajajo z avtomobili in razumljivo, kupujejo avtomobilske potreb-

ščine. Mnogi se čudijo, ker z jugoslovansko registracijo ne vidijo samo majhnih avtomobilov, temveč tudi alfe, fiatje 124, mercedese, ople. Zahodne pokrajine Jugoslavije so v velikem avtomobilističnem razvoju. Na kmetijah je vedno pogostejše videti poleg orodja in kmetijskih strojev pri privatni avtomobil. Vse jugoslovansko gospodarstvo je v razmahu. Velika državna podjetja imajo kompleten delovni ciklus: »pravi Lunder, popustila so sovjetski model in se čedalje bolj zadržujejo po evropskih načelih upravljanja. Poteka obnavljanje prijetij, da bi postala konkurenca. Pri tem je Jugoslaviji pomagala tudi Italija, bodisi s pogodbenimi tehničnimi krediti na vladni ravni, bodisi s spontano tehnološko penetracijo na ravni privatne iniciative.« Dobrošen del te penetracije je sel čez Trst.

Odnosi med Trstom in Jugoslavijo se namreč ne razvijajo samo na ravni trgovine na drobno in jih prav gotovo ni mogoče strniti samo v blagovno in valutno izmenjavo (ki gre v nekaj milijard) med Tržčani, ki hodijo v Casino in slovenskimi kmeti, ki si prihajajo kupovati hlače, nekakšno izmenjavo, ki ji tržaški veletrgovci šaljivo pravijo skiling med Ponte Rossom in Portorožem.

Mnogo pomembnejši in bolj problematičen je odnos na ravni veletrgovine, ne samo v Jugoslavijo, temveč na ves evropski Vzhod. Od tega razvoja je delno odvisna gospodarska funkcija Trsta.

Potrebe planiranja, izkrijevanje cen v primerjavi z zahodnim svetom, nekonvertibilen denar in pomanjkanje trdne tuje valute, vse to so poglavitni vzroki, zaradi katerih ostajajo dežele evropskega vzhoda priklopane na bilateralno in zunanji trgovini. To je, da morajo vzdrževati uravnoteženo izmenjavo z vsako posamezno zahodno deželo posebej. Za zahodne izvoznike se tako poraja problem, kako prodati na svojem domačem trgu blago, ki so ga morali ku-

piti, če so hoteli prodati svoje proizvode. »Jasno je,« pravi tržaški trgovec, »da industrijski izvoznik ne more postati improvizirani trgovec in prodajati blago, ki nima nobene zveze z njegovo proizvodnjo. In prav tu ostaja nenadomestljiva funkcija trgovskega posrednika.«

Trst ima velikansko organizacijo spediterjev, bančnih in izvoznih strokovnjakov, ki jih italijanska industrija še ni izkoristila. »Moje podjetje ima 9 tisoč let izkušenj,« je nekdo dejal Gianni Parisi, lastnik sloveče tržaške speditorske trdnice, »in prav greh bi jih bilo zapraviti.« Njegovi sogovorniki so v zadregi pri pomnili, da smo bili pred 9 tisoč leti še v kameni dobi. Parisi pa je odvrnil: »Devet tisoč let je vsota delovnega staža vseh uslužbenec trdnice.«

Tržaška trgovina na drobno je zelo jasno znamenje tega, kar bi lahko storiла veljavna, če bi jo podprla nacionalna industrija. Dovolj, če pomislimo, da polovico proizvodov, ki jih tržaški trg proda Jugoslovanom, pride iz lombardske industrije. Tržaški gospodarstvenik Eugenio Vatta, predstavnik zunanje trgovine v izvršnem odboru tržaške trgovinske zbornice, pravi, da so tržaška izvozna-vozna podjetja po svoji kompetentnosti; zaradi trgovskih potnikov, ki jih imajo na voljo, zaradi znanja jezikov in poslovnih tehnik, zaradi osebnih stikov, ki so jih skrbno pletli z zahodnimi deželami, najbolj ustrezen in najbolj učinkovit kanal za povezavo med italijansko industrijo in vzhodnoevropskim trgovom.«

Panorama

BRATSKA SPRAVA

Po podpisu egipčevsko-jordanskega obrambnega sporazuma 30. maja lani. Od leve na desno: takratni šef PLO Ahmed Sukeiri, kralj Husein, predsednik Naser, maršal Amer, podpredsednik Zakarija Mohiedin.

Foto: arhiv »Delo«

Roger Garaudy, „enfant terrible“ francoske KP

O 21. avgustu in vsem drugem

O čem je bistvo francoske poti v socializem: ponuditi alternativo za potrošniško družbo

ROGER GARAUDY. Ime, ki je v političnem KP Francije že nekaj časa sinonim za tisto, kar se razume pod »enfant terrible«. Ob »majski revoluciji« študentov v Parizu je zavzel popolnoma neortodokсна stališče in podprl študente ter grajal konservativnost in okostenelost partije. Ob dohodkih v CSSR je šel v obsodbi vojaške intervencije čez tisto mejo, ki jo je začrtala sredinska večina v vodstvu KPF v upanju, da bo s takšnim ravnanjem ohranila zunanjo enotnost in zadovoljila tudi tiste, ki so se znašli levo ali desno od nje. Tretjič pa je njegovo ime vzbudilo pozornost ob zadnjem zasedanju CK KPF, ko se je pokazalo, da porcelana, ki se je razbil 21. avgusta, ni mogoče zlepliti z lepilom sredinske obsodbe: Thorezova vdova Jeannette Vermeersch je odstopila s svojega položaja v politbiroju in CK, ker je menila, da je bilo vodstvo KPF preostro v obsodbi intervencije; njen odstop je bil brez debate sprejet. Roger Garaudy pa je dobil ukor, ker je v »privatni publicistični dejavnosti« zagovarjal tezo, da je vodstvo KPF z občo obsodbo ni dotaknilo jedra problema, to je vzrokov za 21. avgust. V tedniku *Nouvel Observateur* je Garaudy obširno pojasnil svoje poglede na sodobne probleme delavskega in komunističnega gibanja.

● *Pravijo, da ste strašni otrok v komunistični partiji. Koliko let ima ta otrok?*
GARAUDY: Sem že malo prileten otrok. Star sem 55 let.

● *Od kdaj ste komunist?*

GARAUDY: V francosko komunistično partijo sem vstopil leta 1933. Takrat mi je bilo dvajset let. V partiji sem torej 35 let in prav letos bom dobil izkaznico partijskega veterana.

● *Ali ste si ob sovjetsko-nemškem paktu 1939 zastavljali kakšno moralno vprašanje?*

GARAUDY: Ne. Takrat sem bil vojak. Takrat sem zaupal v Sovjetsko zvezo, sicer pa se danes menim, da sem imel takrat prav.

● *Ali govorite ruski?*

GARAUDY: Berem tekoče.

● *Ali dobro poznate ZSSR?*

GARAUDY: Bil sem dopisnik »Humaniteta« v Moskvi v letu 1954-55, to je v letu, ki je sledilo Stalinovim smrti. Leta pozneje sem na moskovski univerzi branil filozofsko tezo. V ZSSR imam veliko prijateljev in mislim, da dobro poznam sovjetsko stvarnost.

● *Ali si pred dvajsetimi leti niste zastavljali moralnih vprašanj sprito m. skopskih procesov pred vojno ali pa sprito tistega, kar se je po vojni govorilo o kazenskem režimu v ZSSR?*

GARAUDY: Bil sem prepričan stalinist. Če so bili nekateri tvariši z menoj vred stalinisti, se je to zgodilo zaradi nekakšne dialektične zveze; zato, ker so vsi antisovjeti in sploh vsi antikomunisti jemali na tarčo Stalina, nam pa je le-ta pomenil simbol odpora vsem tistim silam, proti katerim se je bilo treba bojevati. Tudi če bi bil Stalin popoln človek in bi idealno uredil socialistični program, bi njegovi nasprotniki strelali nanj golide enakih klevet. V takih razmerah smo menili, da svoje sodelovanje ne smemo temeljiti na tistem, kar so govorili naši nasprotniki.

● *Ali vas je poročilo Hruščova, ki ga je prebral na XX. kongresu, popolnoma presenetilo, ko je postalo javna skrivnost?*

GARAUDY: Zame je bilo presenetljivo, tesnobno. Popolnoma sem zaupal v sovjetske voditelje in ta tekst je tresel name kot strela z jasnega. Pozneje je dogodek vplival na nas v tem smislu, da smo začeli globlje razmišljati — Aragon je to imenoval ovinek sanj — to pa nas je privedlo do tega, da smo začeli misliti o podlagah problema. Nismo izgubili zaupanja, toda sedaj vemo, da je gotovost za odprtimi očmi naj-

boljša oblika gotovosti... Poročilo Hruščova, ki je predvsem opisno, odkriva do- ločeno število dejstev. Po tem odkritju se je pokazala potreba po razmiselnju o teo- riji, in reči moram, da se je francoska komunistična partija z Mauriceom Thorezom lotila tega izpita iz teorije. Kar se nas tiče, se nismo zadovoljili z razpravami o tistem, kar so imenovali »skriti osebnosti«. Preuče- vali smo globoke vzroke, ki so pripeljali v ZSSR do deformacij leninističnega modela. Svoje ugotovitve bi lahko strnili v besede. Ki jih je izrekel Lenin leta 1922, v času, ko zaradi bolezni ni več sodeloval v politič- nem življenju: sovjetski, kakršni funkcionirajo sedaj, ustvarjajo socializem za narod, ne ustvarjajo pa ga za narodom. Lenin se je najbolj bal nevarnosti birokratizacije, ki jo je že slutil.

● *Kakšno je danes vaše mnenje o sovjetski izkušnji?*

GARAUDY: Mislim, da ne bi bilo treba gledati samo negativnih vidikov. Bilo bi kri- tično in napačno pozabljati vse tisto, kar je pozitivno v sovjetski izkušnji, in vse ti- sto, kar predstavlja Sovjetska zveza. Ta dežela je kljub vsemu odpravila oblike naj- hušje revščine in ponižanja, značilne za prejšnji režim. To, kar so tam uresničili, je velikanski napredek za delavski razred in celo za kmete. Občudovanja vredno je tudi, da se je kultura razširila na množice, čeprav imamo pridržke glede te kulture, posebno kar zadeva pojmovanje o uporabi funkcij literature v ZSSR. Na zunaj je Sovjetska zveza zelo pomembna sila v pri- zadevanjih za ohranitev miru, posebno če upoštevamo, da so bili popolnoma odkrito manifestirani potiski, da se uvede nad- vlada v svetu. Brez sovjetske pomoči se ne bi moglo rešiti Kubo ne bi mogla opni ame- riškemu jarmu. Kadar v določenih prime- rih govorimo kritično o ZSSR, torej nimamo namena, da bi trobili v isti rog z vse- mi antisovjeti. Kot komunisti imamo pravi- co imeti svoje mnenje o pomanjkljivosti v ZSSR, nikdar pa ne pozabljamo pozitiv- nih vidikov sovjetske izkušnje.

● *Kakaj je po vašem mnenju lahko prišlo v ZSSR do poptoja, ki se imenuje stalinizem?*

GARAUDY: Nesmiselno bi bilo vse raz- lagati za Stalinovo osebnost; treba je po- gledati, v kakšnih razmerah je nastajala socialistična družba v Sovjetski zvezi. Krši- tev zakonitosti in demokracije v partiji in v državi je moč razlagati z okoliščinami, da so morali sovjetski komunisti reševati dva problema hkrati: graditi socialistično druž- bo in se boriti proti gospodarski zaostalosti. Da bi obvladali gospodarsko zaostalost, so morali koncentrirati vire in oblast; ob- jektivne razmere, ki so tako nastale, pa so omogočile degeneracijo demokracije in za- konitosti; omogočile so nastanek birokra-

cije, vezane na osebnosti. Osebnostne napake so opravile ostalo.

● *Kaj pa danes?*

GARAUDY: Vrniti se je treba k Leninu. Partije ni treba zamenjati z debantnim klubom. Prav tako pa se je ne sme zame- njavati z birokracijo v tem smislu, da bi partija zamenjala delavski razred, partijski aparat partijo in partijski šef partijski apar- at. Ta zadnja skrajnost je značilna za stal- nizem.

● *Se pred »majsko revolucijo« v Franciji ste imeli določene poglede o odnosih med delavskim razredom in intelektualci; poglejte, ki so jih imeli tudi v vaši partiji za dokaj nove. Do kam ste prišli s svojim razmišljanjem?*

GARAUDY: Ne b. žele, da bi me imeli za dogmatika, če se bom nenehno sklice- val na Marxa. Toda v najnovejši izdaji Marxovega dela »Temeljni politični ekono- mije« sem odkril stran, ki je nisem nikoli bral in ki me je presenetila. Marx pravi: približno tle v tehnično visoki družbi ne bo pri proizvodnji materialnih dobrin ime- lo poglavitne vloge delo, ki ga opravlja človek, niti količina vodenega dela, marveč vednost o prirodi in obvladovanje prirode. Tako je Marx sam uvidel, da njegova ana- liza lahko da odgovor na nova vprašanja in da ga mora dati. Kakšen je položaj v so- dobnem svetu? Zanj je karakterističen ved- no večji delež intelektualnega dela v ti- stem, kar je že Marx imenoval »skolektiv- ni delavec«. Odnos med delavci in intelek- tualci — inženirji, tehniki pa tudi znanst- vni humanistični vedci in študenti spoh — ni odnos dveh različnih razredov, ki sta sklenila zavezništvo. Delo enim in drugih predstavlja dva vidika iste celote, dva im- menta, istega boja.

● *Mar ni to prav tisto, kar se je ma- ja pokazalo o Franciji?*

GARAUDY: ...Marx pravi, da razred določa vlogo, ki jo ima v družbi. In maja se je izkazalo, da sedaj ni nasprotujočih si interesov med znanstvenimi delavci in med delavci. Inženirji, tehniki in tehniki predvsem tisti, ki se ukvarjajo z razisko- valnim delom, so bili veliko bližje delavski- mu boju kot pa inženirji iz proizvodnje, kajti le-ti imajo v kapitalističnem podjetju določeno področje. Zelo pomembni sloji in- tektualcev imajo v proizvodnji podobno boju kot delavski razred in so zato objek- tivno na njegovi strani. Zato odnos med intelektualci in delavci ni moč postavljati hierarhično v tem smislu, da bi bili eni glede na druge v nadrejenem položaju.

● *Ali niste bili med majsko krizo eden izmed tistih komunističnih vodite- ljev, ki so v primerjavi z drugim trdi- li, da je treba ohraniti čim več stikov celo s tistimi študenti, ki so najbolj od- ločno nasprotovali političnim stališčem komunistične partije in da jih je treba skušati razumeti, ne pa poglobljati kon- flikte z njimi?*

GARAUDY: Mislim, da so moje profesorske izkušnje precej delovale v smislu, ki ste ga malo prej omenili. Na univerzi v Poltier- su predavam filozofijo. Mislim, da profe- sorji niso imeli nikoli tako burnega živ- ljenja kot maja in pozneje: živeti in de- lovati med študenti, katerih zrelost me je presenetila, je res burno. Res je sicer, da težijo študenti kot bodoči proizvajalci k temu, da bi doživljali alienacijo intelek- tualno, še preden jo doživijo resnično; res je tudi, da utesnijo imeti njihovo gibanje včasih otročje oblike. Tudi delavsko giba- nje je začelo s utopijo, z razbijanjem stro- jev. Kar se mene tiče, mislim, da je utopi- ja lahko ena izmed prehodnih faz k pravi revolucionarni zavesti. Zagovarjal sem to re- zultate, da je napak podcenjevanje štu- dentski boj, vse vključno tega boja pa str- pati v okviru pojma slevičarstvo.

● *Pa vendarle v zvezi s študentor- skim gibanjem govorite o slevičarstvu?*

GARAUDY: To levčarstvo je resnično. Po mojem ga označujejo tri čisto določene značilnosti: podcenjevanje delavskih za- htev, ki jih imajo nekateri študenti vodi- telji za nepomembne ali celo pomilovanja- vredne; slaba ocena razmerja si ali po

splošno odsotnost vsake take ocene, in neo- blanquistična miselnost, da je revolucija lahko zaneti kadarkoli, kjerkoli, če le ob- staja aktivna in odločna manjšina; in, na- posled, utopija in revolucionarno frazer- stvo na škodo organiziranega boja, ki naj bi bil manj širšen pa zato bolj učinkovit. Če vse to odmislimo, ko smo enkrat ugotovi- li, pa mislim, da pena na površini ne bi smela megiliti tistega, kar je bistveno v štu- dentskem gibanju. Toliko bolj, ker nas Lenin uči: Če postane levčarstvo množič- no, potem to pomeni, da obstaja problem, ki ga mi, komunisti, nismo znali razrešiti. Vprašanje je, kakšen je danes ta problem in kako ga je treba razrešiti, če hočemo spodnesti objektivno nastale korenine lev- čarstva.

● *Mislím, da imate tri otroke. Vsi trije, če se ne motim, so študenti in komunisti. Ali so maja tudi podvomili v linijo komunistične partije, kot so otroci nekaterih goslinstih poslancev in celo ministrov podvomili v gaulizem do- otkišne mere, da so odšli celo na ba- ikade?*

GARAUDY: Ne. Samo v odtlenkih smo si bili različni v mnenjih. Hčer se mi je zdelo preveč »besna«, sinova preveč mirna, toda vsi trije so ostali komunisti.

● *Kako ste osebno doživeli vojaško intervencijo v Českoslovaški?*

GARAUDY: Z nekaterimi voditelji KPF sem bil na političnih v ZSSR. Takoj, ko smo zvedeli za intervencijo Rdeče armade, smo odstopali v Francijo. Med potjo do- mov sem zvedel, da člani sedanjega polit- biroja niso odobrvali intervencije; to mi je bilo v zadoščanje. Vsi menimo, da in- tervecija ni samo v nasprotju z načeli, ki ravnanje odnose med partijami, marveč je tudi v nasprotju z načeli, ki zadevajo te- meljni problem, to je različenost poti v so- cializem. V CSSR so bile kaznovane tiste teze, ki jih branimo mi, francoski komuni- sti. Še vedno verjamemo, da oktobrska re- volucija ni bila samo začetek upanja, kot je rekel Langevin, marveč tudi to, da se je v ZSSR gradila socialistična družba, čeprav je bil ta proces moten in celo izprizen na ravni nadgradnje, to je na ravni države. Francoski komunisti zato ni treba meta- ti v isti koš s tistimi, ki poskušajo izkori- stiti sovjetsko intervencijo za to, da bi okre- pili NATO ali da bi Francijo privabili v še večjo odvisnost od Amerike. Obsojati tisto, kar so sedanjí voditelji Sovjetske zveze na pravili v CSSR, se ne pomeni obupavati nad socializmom ali nad tisto, ki jo ima Sovjet- ska zveza v svetu. Vodilna ekipa je napra- vila če ne ne usodno, pa vsekakor zelo hu- do napako. Kar se mene tiče, pa ne bi že- leli, da bi kdorkoli lahko rekel »poglejte, to je socializem«, ali, »poglejte, to je Sovjet- ska zveza!«

● *Kakaj so po vašem sovjetski vodi- telji zagrešili to hudo napako?*

GARAUDY: Po naših presojah v CSSR nikoli ni bilo nevarnosti za kontrarevolucijo. Torej moramo sklepati, da so sovjetski voditelji ravnali tako, kot so samo zato, ker jim češkoslovaški model ni bil po volji. Moja osebna domneva je: sovjetski vodite- lji težijo kot v času Stalina za tem, da bi identificirali socializem z zgodovinsko obli- ko, ki jo je socializem dobil v Sovjetski zvezi. Vse, kar ni v skladu s to obliko, so to shemo, je po njihovem mnenju isto kot ogrožanje socializma. Meni pa se zdi češko- slovaška oblika zelo posrečena, ker dokaz- uje, da gre socializem lahko tudi zunaj okvirov določene zgodovinske sheme in da lahko ponudi model, ki ustreza drugačnim socialnim strukturam, kot so bile tiste, iz katerih je socializem na začetku izšel. Če- hoslovaški so bili tisti, ki so, nadaljujoč pot v tej smeri, realizirali Leninovo misel, sov- jetski voditelji pa so pokazali, da so stalini- stični dogmatiki.

● *V knjigi »Za francoski model so- cializma«, ki je pravkar izšla, ste raz- ložili, da je češka izkušnja najbolj blizu francoski...*

GARAUDY: Po socialni strukturi — ta- ki, kakršna je bila pred socializmom, je bila Češkoslovaška res bolj blizu Franciji

Moja vojna z Izraelom

Jordanski kralj Husein pripoveduje o lanski vojni na Srednjem vzhodu

Husein Jordanski: Moja vojna z Izraelom. To je naslov knjige, ki je pred kratkim iz- šla v Parizu, in v njej novinarja Vick Vance in Pierre Lauer objavljata vrsto pogovorov s kraljem Huseinom, ob koncu pa še krajše intervjuje z nekdanjim jordanskim premie- rom Vasijem el Talom, voditeljem palestin- ske organizacije PLO Jehim Hamudo in z nekaterimi komandosi iz organizacije El Fa- tah. Poleg spominov na lanskeletne dogod- ke, ki jih je pred nekaj meseci objavil jor- danski premier Saad Džuma, je to edino več- je delo, v katerem arabski državnik tako nadrobno in osebno govori o tem, kaj se je dogajalo v arabskem svetu, posebej še v Jordaniji tiste tragične dni maja in junija lani.

V tem je tudi poglavitna vrednost »Moje vojne z Izraelom«. Knjiga je sicer na ne- katerih mestih preveč razvlečena, celo dol- gočasna, marsikaj se ponavlja, toda v celoti le daje dokaj zaokroženo sliko takratnih do- godkov v Jordaniji in njenih odnosov z dru- gimi arabskimi državami. Huseinov besede potrjujejo marsikaj, kar je doslej veljalo le za domneve, hipoteze ali govorice. Posebne pozornosti so v knjigi vredni

predvsem tiste dogodki ali sklopi dogodkov: Huseinov sestanek z Naserjem šest dni pred začetkom vojne in podpis obrambnega spo- razuma med ZAR in Jordanijo, sodelovanje arabskih držav med vojno, delovanje skup- nega arabskega poveljstva na jordanski fron- ti in pa Huseinova prizadevanja po vojni ter še posebej njegov dogovor z Naserjem 30. septembra lani, o katerem doslej ni bilo še nič znanega.

Príhod kralja Huseina v Kairo 30. maja lani je vzbudil v vsem arabskem svetu in v Izraelu veliko presenečenje. V arabskem svetu so ocenjevali sporazum, ki sta ga pod- pisala Naser in Husein kot dokončno uredi- tev arabske fronte, saj je bil posledje Izrael z vseh strani obkrojen z državami, ki so bi- le med seboj povezane z obrambnimi pakti. V Izraelu pa je ta dogodek dokončno nagnil tehnično na stran vojne.

Opazovalci so takrat sodili, da je Husein storil ta nepričakovani korak predvsem zato, ker se je zbal, da bi v morebitnem spo- padu z Izraelom ostal osamljen in da bi ga po- tem arabske države v primeru zmage ali po- raz obsodile kot izdajalca.

Huseinovo pripovedovanje to oceno v bi- svu v celoti potrjuje, čeprav jordanski su- veren tega — razumljivo — ni izrazil prav s temi besedami. Njegovo veličanstvo po- udarja, da je bil Aman v tistih dneh docela odrezan od Sirije in Egipta. Odnosi s Sirijo niso bili nikdar kaj prida, štirinajst dni pred začetkom vojne pa je Jordanija zaradi incidenta ob meji celo pretrgala diplomati- ske stike z Damaskom. Dosti boljše tudi ni bil položaj na relaciji Aman—Kairo. Egipč- sko vodstvo z Naserjem na čelu je še nekaj dni pred preobratom govorilo o »imperiali- stičnem lakajstvu« agentov iz Amana. Zato ni čudno, da so v kraljevski palači na Dze- bel Amanu zvedeli za dramatične dogodke na Sinaju po radu.

Ozračje v Amanu je bilo zlovesno in te- snobno. Kralj se je dobro zavedal, da se s svojimi 56.000 vojaki, 176 tanki in 22 letali, ki so bila v svoznem stanju, ne bo mogel niti en dan upirati Izraelcem. Razen tega ga je, tako sam pravi, dogovor o skupni obrambi, ki so ga bili sklenili na arabskih srečanjih na vrhu, zavezoval, da se poveže z drugimi arabskimi državami.

Kairo je na tipanje iz Amana nemudoma odgovoril pozitivno in tako je Husein 30. ma- ja zjutraj z vso naglico odšel na letališče, tam kar na poti do letala izročil obisto svo- jemu bratru Hasnu in odletel v Kairo. Tudi tu so se dogodki odvijali s filmsko naglico. Po nekaj urdnih zaključkih Naserjevih pri- pomoh sta sobesednika prešla k stvari. Ko je Naser predlagal Huseinu, naj bi sklenila podoben sporazum: kot s Sirijo, je Husein to zagabil ob obema rokama. Zavehtval je ko- pijo sporazuma med Sirijo in ZAR, ga samo površno preletel, nato pa zahteval, naj se- stavijo enak sporazum, le namesto besede Sirija naj vstavijo Jordanija.

Malo pozneje je bil sporazum že podpisan. Oba, Husein in Naser, sta si oddahnila in preostanek dneva sta preživela v veliko bolj sproščenem ozračju. Svet pa se je glo- bokoko zamislil.

Husein je bil zdaj prepričan, da mu bo v vojni — o tem, da se bo začela, ni dvom- ni — veliko lažje saj je računal na pomoč ZAR pa tudi drugih arabskih držav, pred- vem Iraka, ki se je nekaj dni pozneje pri- družil obrambnemu paktu.

Toda med vojno je bil kralj bridko razo- čaran, kar je iz njegovega pripovedovanja jasno razvidno. Pomoči ni dobil praktično nobene. Iz Kaira je 3. junija, dva dni pred izbruhom, enajst vojaških letal pripeljal del dveh bataljонов komandosov, drugi del pa je prispel dan pozneje, v nedeljo popo- lude. Toda oba bataljona sta se s tako bli- skovito naglico mikala proti fronti, da sta pršla prepozno in nista mogla opraviti niti ene naloge.

V noči od 4. na 5. junij so prekoračili irasko-jordansko mejo prvi oddelki iraskih enot, ki so hitele na pomoč. To sta bila ena oklepna brigada in palestinski bataljon. Tu- di iranski niso imeli te sreče, da bi pršli pravi čas na fronto. Izraelci, ki so za odhod vsake enote posebej izvedeli iz bagdadškega radia, so prestregli iranske na poti in jih z bombardiranjem iz zraka popolnoma raz- bili.

Posebno poglavje v tej zvezi so Sirci. V ponedeljek od devetih zjutraj je Jordani- ski letalski štrepal kolega v Damasku, da bi se dogovorili o skupnem napadu na Izrael. Toda iz Damaska so sporočili, da jih je napad zalotil nepripravljen in da so le- tala na šolskih poletih. Zato so pršili za po- ure odloga, nato pa se za eno uro. Toda ob enajstih o sirskih lovcih še vedno ni bilo ne duha ne sluha in jordanski piloti so vzle- teli sami.

Podoben se je izkazala tudi sirska vojska na kopnem. Egipčovski general Riad, ki je poveljeval na jordanski fronti — po mnenju kralja odlično, po mnenju bivšega premie- ra Vasijja el Tala pa skrajno nesposobno — je zahteval od Iraca, naj pošljejo na jor- dansko fronto deset svojih brigad. Toda iz Damaska sploh niso odgovorili. Še 7. ju- nija zvečer je prispela na sirsko-jordansko mejo ena motorizirana pehotna brigada. Sir- ski oficirji so se nato dva dni pripravljali, da bodo zasedli svoje položaje, in zamenj jih je general Riad pozival, naj pohitijo. Pač pa so Sirci nemudoma reagirali, ko jim je 9. junija sporočil, da lahko odidejo, ker je za Jordanijo vojna že končana.

Husein je 30. septembra lani, torej ravn- no štiri mesece potem, ko je sklenil z Na- serjem obrambni pakt, pristal na kairskem letališču v hudem peščenem viharju. Pa- krat sta se z Naserjem dogovorila o petih točkah, na katerih naj bi temeljela politična rešitev krize:

1. Arabske države bi priznale vsem drža- vam na Srednjem vzhodu, vstevši Izraelu pravico, da žive v miru in varnosti.
2. Končali bi vojno stanje in vojno.
3. Odprli bi vse mednarodne plovné poti, tudi Sueški prekop, za vse ladje.

V zamenj naj bi se Izraelci umaknili z vseh zasedenih ozemelj in rešili problem pa- lestinskih beguncev v skladu s prejšnjimi re- šitvami OZN.

Ta dogovor vsebuje celo nekaj več kot resolucija varnostnega sveta, ki je bila spre- jeta dva meseca pozneje (govori se konkretno o Izraelu, o Suezu in o koncu vojne). ZAR in Jordanija sta že večkrat izjavili, da to resolucijo (VS) v celoti sprejemata. Toda doslej še noben arabski državnik ni javno povedal tistega, o čemer sta se bila dome- nila Naser in Husein.

ANDREJ NOVAK

PARISKA PALAČA UNESCO

UNESCO

Les mehča betonsko arhitekturo

Zapiski z generalne konference v Parizu

Najbolj zanimiv dokument

Delegacijo SFRJ je vodil član zveznega izvršnega sveta inž. Marko Bulc, ki se je nenavadno živo zagledal za problematiko UNESCO in možnosti, ki jih, žal, ne izkoristi niti ta svetovna organizacija niti mi. Kot je odkrito menil, da bi se lahko marsičesa tudi mi naučili od tega, kar so po svetu že odkrili, tako je odločno razgrnil naša stališča od katerih ne odstopamo, ker "sicer nas ni v. Jugoslovanska delegacija je že na zasedanju, ki bo sicer trajalo še do sredine novembra, že sedaj potegnile linije polarizacije, ki se očitujejo glede na pro-rakozna razprava in glede na ideje v klopeh UNESCO. V nasprotju s sedanjim konceptom regionalizacije po ideološko geografskih vidikih, kjer je neodvisnost manjših skoraj onemogočena, se je zavzela za širše koncepte kontinentalnega, to je evropskega sodelovanja in hkrati interesnega zblizanja zlasti z deželami Afrike in tretje ga sveta sploh. Zakaj ne bi tudi na prihodnji veliki politični konferenci nevezanih dežel govorili o konkretnih vprašanjih izobraževanja, o znanosti in kulturnih izmenjavah?

Ze žlaj sem dobil v kulorah UNESCO obnove, da se okrog nas začne zbirati v novi, se razširjeni inaktivni skupina sedem inšedendesa. Zlasti zastopniki skandinavskih dežel in Nizozemce so se iz Evrope temu krogu pridružili z velikim zanimanjem. Nizozemska ministrica za prosveto in kulturo A. M. Kloppe je izjavila, da je jugoslovanska resolucija o drugem desetletju UNESCO najzanimivejši dokument zasedanja. Ko je šel naše delegacije Marko Bulc končati svoj govor v generalni skupščini, mi je prišel finski delegat posebej čestitati, medtem ko so šli sovjetski predstavniki na večerjem sprejemu tistega dne mimo naših, kot da jih ni.

Češkoslovaška tragedija je bila kot mora nad vsem zasedanjem. A če izpravimo zlomomeno upravljanje ameriškega delegata v programski komisiji, da ne kaže v UNESCO proslavljati približujočega se Leningovega jubileja, če da je bil Lenin zgolj politična osebnost, in da v luči češkoslovaških dogodkov to sploh ne bi bilo primerno — adoslej z imenom Češkoslovaške zaradi preplene atmosfere nihče se ni naložil. Razen jugoslovanske delegacije. A najbolj žalostno je bilo pri tem videti, kako češkoslovaška delegacija sama preplene naša skoraj ni upala zaposlovati.

Malrauxovo zagotovilo

«Edino Jugoslavlani imate pogum» je Bulcu po kosilu, ki ga je priredil ožji skupini ministrov za prosveto iz raznih dežel čestital tudi francoski minister za prosveto Edgar Faure. V ločenem pogovoru z našim predstavnikom je francoski minister, ki je pravkar izpeljal v parlamentu boj za novo univerzitetno reformo, pokazal dokaj zanimanje za izkušnje univerzitetne reforme in samoupravljanje v Jugoslaviji. Dogovorjeno je bilo, da bi v prihodnje izmenjali dokumentacijo o teh vprašanjih, pa tudi univerzitetne predstavnike. Edgar Faure se je živo zanimal tudi za vprašanje francosčine kot tujega jezika v Jugoslaviji, hkrati je v zvezi z vprašanjem, koliko nacionalnih jezikov govorimo doma v Jugoslaviji, pripomnil, da bi se morala potem takem tudi na francoskih univerzah, poleg tistih za srbohrvaščino, v prihodnje upoštevati tudi slovaščina. Ker je bil pri mi. žl prej pri kosilu med drugim tudi mongolski minister za kulturo, ki je govoril le v ruščini, se je zaradi njegove osamljenosti tudi Marko Bulc začel s njim pogovarjati v tem jeziku. Pa je prisedel k njima francoski minister Faure ter dodal, da tudi on obvlada nekaj ruščine. Da bi to znanje pokazala je v ruščini dejal: «Posredujte mi, prosim, priazne pozdrave tovaršu Titu».

Marko Bulc je bil pred svojo vrnitvijo v Jugoslavijo sprejet tudi pri državnem ministru, zadolženem za vprašanja kulture, znanem pisatelju in najodličnejem De Gollu sodelavcu Andreju Malrauxu. V daljšem prirčnem pogovoru sta izmenjavala misli o nadaljnjem kulturnem sodelovanju med Jugoslavijo in Francijo, pri čemer je Malraux izrazil željo, da bi se te izmenjave še čim bolj pomnožile in poglobile. Kulturna izmenjava je vsekakor predhodnica vsu drugemu sodelovanju, čeprav je seveda

jasno, da politika daje tudi kulturi njene okvire. V vsakem primeru pa je Malraux že zdaj ponovno zagotovil, da daje na voljo največje pariško razstavišče Grand Palais za veliko razstavo jugoslovanske civilizacije in kultur, začeti od izkopavanja Lepenskega vira do sodobne umetnosti. Ta razstava naj bi bila v Parizu leta 1969, ali 1970. leta.

Tako tudi na velikih mednarodnih konferencah rešujejo dvostranske probleme. Seveda pa je v okviru UNESCO toliko vprašanj, ki pereče zajemajo ves svet, da bodo razprave vsebinsko polne vse do konca zasedanja in da bodo mnoga vprašanja gotovo ostala odprta tudi še po zasedanju.

Med specializacijami ne izgubiti človeka

Na tem zasedanju so znova in prvič v praksi UNESCO za nadaljnjih šest let potrdili mandat: sodelovanju generalnem direktorju, velikemu francoskemu mislecu Renéju Maheuju. Plešast z očali, nekam suh in nekam rahlo sklonjen je in na vsakem koraku po veliki palači ima občutek, da leži na njegovih plečih del onega težkega betona v svetovni arhitekturi konfliktov. A vendar: povsod in vselej izpoveduje, je kljub vsemu neko zagrizeno upanje. In že sami njegovi govorji in programi, bolj poglobljeni kot oratorski, razodevajo njegovo intelektualno prizadetost in prisotnost v svetu.

«Znanost ne more odigrati nobene vloge, dokler ne postane kultura», je med drugim dejal o potrebi tega, da znanost prodre tudi do tako imenovanih nižjih slojev in do tako imenovanih nerazviti dežel. In še: «Danes na svetu ni mogoče nčesar doseči brez neke specializacije, a vendar ni pod temi specializacijami izgubiti človeka, ki je kompleksen...» Pomoč, ki jo je UNESCO dal za rešitev nubijskih spomenikov na Nilu, je bil veličastno dejanje, toda taka dejanja niso mogoča brez izjema. Kultura se mora vključiti v notranji in gospodarski razvoj vsake dežele same po sebi. Zavest o lastni suverenosti je odsev vsake dežele, da je in da hoče biti... V svetu je danes kljub deklaraciji človekovih pravic velika kriza človekovih pravic. Ne samo zaradi kršitev, ampak tudi zaradi intelektualne megle o tem, kaj so človekove pravice...

BOGDAN POGAČNIK

Naši sodobni kiparji in slikarji

France Peršin

Slikar France Peršin, rojen l. 1922 v Ljubljani, se je po študiju na pravni fakulteti odločil za slikarstvo in l. 1949 diplomiral na akademiji likovnih umetnosti v Zagrebu. Vključil se je v »Skupino 53«, ki je tedaj predstavljala odpor mlade generacije proti tradicionalnemu povojnemu socrealizmu. Peršin je po svoji prvi razstavi s »Skupino 53« v Ljubljani l. 1953 razstavljal še v Beogradu, Zagrebu in Ljubljani v letih 1955 in 1963. Sodeloval je na številnih razstavah DLSU v Ljubljani, Beogradu, Zagrebu, Subotici in drugod po Jugoslaviji. Udeležil se je »Salona 56« na Reki, v Dubrovniku l. 1957, v Ljubljani (Avtoportret na slovenskem in Risbe slovenskih

likovnih umetnikov), v Subotici (Srečanje na Paliču 1967). V inozemstvu je razstavljal na razstavi slovenske sodobne umetnosti v Pistoi, Libornu, Genovi l. 1958 ter na razstavi slovenske sodobne umetnosti v Veroni in Vicenzi 1965; v Udinah na razstavi INTART 1968. Samostojno je razstavljal v Mali galeriji v Ljubljani 1952 in 1967 ter v Kranju, Celju, Zagrebu in Beogradu 1968. leta. Peršin se je nekaj časa vnelo bavil z zidnim slikarstvom in z dekorativnimi tehnikami. Izdelal je stenske slike v Ljubljani, Porcu, Ankarani, Medvoda, Domzalah, Grosupljem, Velenju itd.

V »Skupini 1953«, ki je pokazala javnosti svoja dela, zrasla v odporu do tedaj najbolj zelenega socrealizma, je zavzemalo slikarstvo Francisa Peršina vidno mesto. Ze tedaj se je dalo izluščiti osnovne značilnosti, ki so pozneje vodile iskanja do današnjih rezultatov zrele dobe. Predvsem Peršinu za razliko od večine slikarskih kolegov iz »Skupine 53« ni bil ideal zgolj v barvni govorici poslikane površine, marveč v ritmu predugačenih razmerij in oblik, nakazanih z bolj ali manj grafično risbo.

Res v tem svojem hotenju še ni bil do kraja dosleden in je zapadal tudi mikromotivom poslikanih velikih površin, toda čedalje bolj se je iz njega lučila ekspresivno razpotežena risba, okvirajoča razpotežene, stanjšane figure in predmete, ki so mlademu slikarju hitro nakopali na glavo očitke »buffetovstvae«. Vendar Peršinovim realizacijam Buffet ni bil vzrok, marveč zavestna naslonitev na vzor zaradi podobnih lastnih težen v ustvarjalnem značaju. Tako že naslednja leta potrdijo, da Peršinu ni poglavitno ustvarjanje risarske strukturostnosti, marveč se njegova risba trudi določiti in karakterizirati slikane predmete. Risba se je pretanjala v občutenosti in ekspresivnosti, ni pa mogla potegniti za seboj enakovredno domišljenega lika. Nastopila je doba, ki pomeni preдах v slikarjevem razvoju. Ta leta se je Peršin posvečal monumentalnim zidnim tehnikam, ustvaril vrsto večjih zidnih dekoracij, zgrafitov, intarzij in fresk.

Nov zagon in nove rezultate svojih iskanj je razgrnil Peršin na razstavi »Skupine 53« l. 1963. Odpovedal se je človeku kot središčni figuri in se jel prepustiti strukturalnim igram snovnosti, ko je v nizu platen o trnovskem »zelenjadarstvae« začel odlične slikarsko preoblikovati izbrane motive. Novo spoznanje, naj bi mu barva ne bila najbolj učinkoviti element slike, je Peršina pripeljalo do tonskočrtnih strukturostnosti kot poglavitnega izrazila. Ko je odmisli barvo, je v obrisu, se pravi v sintetičnem oklepanju zunanjih robov, ki vezejo likovno vsebino

slike, začutil priliko, da se v njem sprosti in da mu da bolj igriv, rekli bi lahko kar arabsko nepredmetni značaj. Toda tudi ta rešitev ga ni zadovoljila, kljub začnemu navdušenju je ni za trajno posvojil. Svoj novi svet je našel v »Tarčah«.

Peršinu je prirojena določena merica angazirane »literarnosti«. Te se je na prejšnjih stopnjah otepal, v spremenjenem ozračju nove figuratike, likovnih informacij in nove govorice »znakov« pa je pridobila zanj novo privlačnost. Prve »Tarče« so bile dokaj zapleteno strukturirane pletenice, z nakazanimi tako »industrializmi« kot »fantastičnimi organskimi« oblikovnimi zametki. V prvo ali v drugo smer bi moglo kreniti Peršinovo iskanje, toda slikar se je odločil za »množico« različic. Njegove »Tarče« so se jele spreminjati v keglaste skoblaste oblike ljudi. Peršin je stopil v svet novih možnosti tako za njegov likovno vsebinski kot za formalni razvoj. Spočetka smo v njegovih slikah ugotavljali nedoslednosti, ostanke prejšnje »čustveno slikovite« dobe uživalskega polnjenja in niansiranja površin. Temu navkljub je bila kompozicijska geometrijsko shematična, a nedorečena. Peršin se je teh pomanjkljivosti postopoma znebil. Tako figure-keglji, kot ozadja, in živžav svetinj, tabel, mondur in gumbov postajajo čedalje bolj »hermetične« v barvi: ne potrebujejo več impresionističnega dihanja atmosfere, trepetanja majhnih robov. Čedalje ostreje so zarisani, čedalje izrazitejši bodisi v lokalni barvi ali v tonu. Opustil je formalistično kompozicijo in začel komponirati v skladu z likovnim izrazom, s hotenjem, kaj naj s sliko pove. In vnovič je — bolj kot kdaj koli do sedaj — prišla do izraza njegova črna risba. Tudi tokrat ne kot struktura, marveč kot samostojen obris, ki naj čimbolj izčiščen nedvoumno izrazi avtorjevo sporočilo. Tudi to slikarstvo je vsebinsko angazirano, pripoveduje o naših dneh, o smislu in nesmislu človekovih nenanj.

MARIJAN TRSAR

PARIZ, konec oktobra. Ko sem ob začetku zasedanja 15. generalne konference UNESCO v Parizu poslal poročilo o otvoritveni seji, so mi tovariši zaradi pomanjkanja prostora v časniku, razumljivo, trljali, da se je seja začela v dvorani s čudovito, moderno, a trdo betonsko arhitekturo, ki pa jo je vendar mehčal pridruzeni element asa. Ali bo človekov razum, tako kot ta les mehča arhitekturo betona, znal in mogel omeščati sodobni proces človeškega razvoja in mu, kljub konfliktom, ki se v svetu pojavljajo, vendar zagotoviti toliko potrebnih mir? Ta misel, ki se mi je zapčila v glavo na prvi slavnostni seji organizacije OZN za prosveto, kulturo in znanost v palači na trgu Fontenoy, se mi je med zasedanjem še in se vračala. Tembolj, ker celo blesteče vseobsegajoči francoski tisk piše s konference UNESCO običajno samo takrat, kadar gre za nastope generalnega direktorja, Francoza Reneja Maheua, in ker me je, ko sem ga povabil na pogovor z jugoslovansko delegacijo na konferenci UNESCO, celo eden izmed znanih jugoslovanskih dopisnikov v Parizu, ki sicer veliko piše, vprašal: »Kje pa je sploh ta palača UNESCO?»

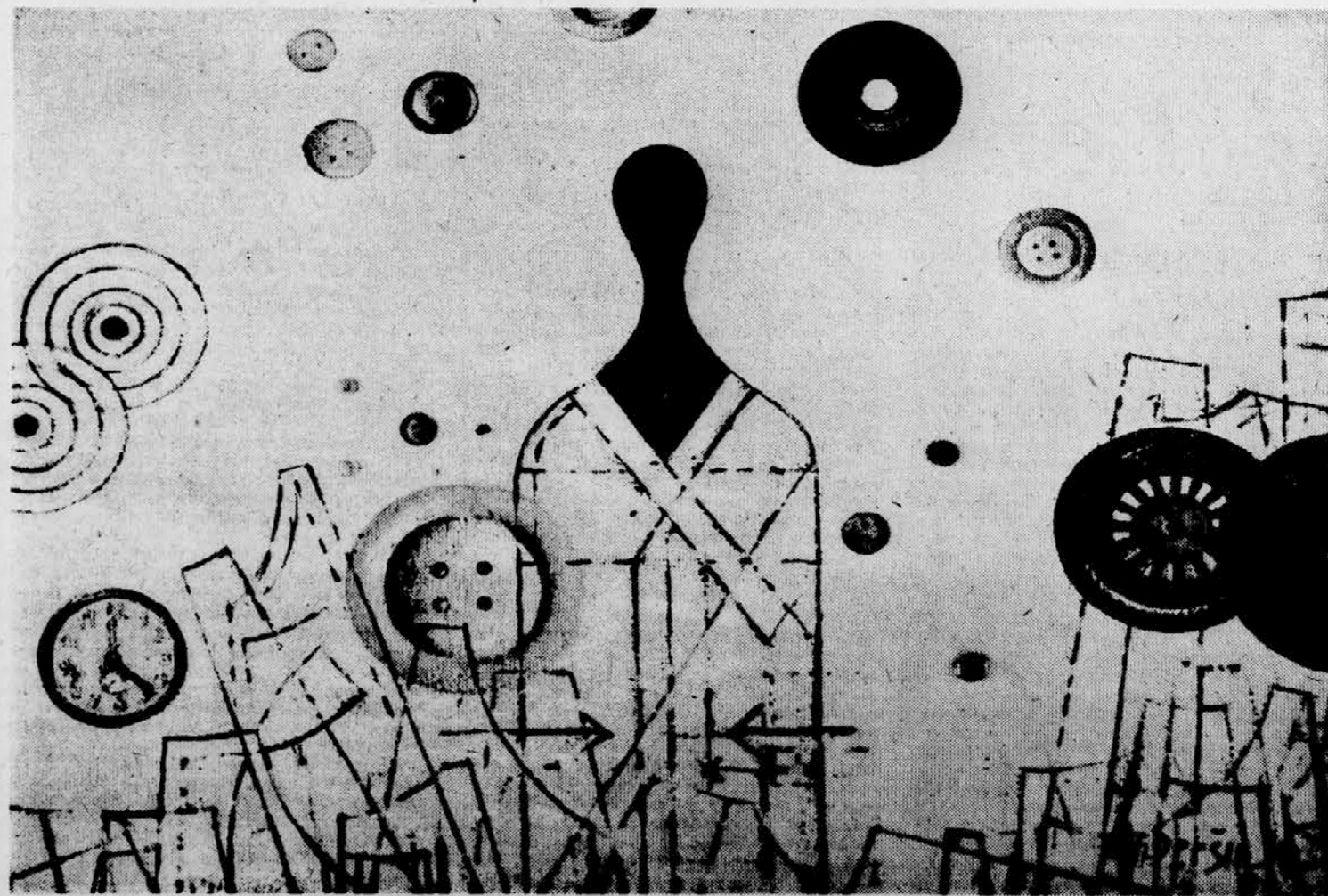
Mislil oziroma vsaj hočem verjeti, da se tudi v den UNESCO o človeka marsikate na svojo vprašanje človeštva in da vse po sebi razširjeno poudčenje sredanj v palači na trgu Fontenoy ne izvira samo iz čisto zares prenamljive učinkovitosti tega formalno že kar mogočnega stroja, ampak se bolj iz skrajnega poudčenja in izmenjivosti in kulturnih vrednot kot člane mednarodnih in medloveskih odnosov. Ni vse samo bran in ni vse samo si. In »nasprotje« prav napredek znanosti in poudče sama večja kulturno osveščanje la, v prvi in srpnje, se svetovno sožitje.

Čedal sem po veliki dvorani, ki je za raz. aliho hitrega številčnega razvoja UNESCO v hupu postala že skoraj pretesna. V dosegljivi seznanjenosti je bilo vpisanih 12 dežel članic. Tokrat so pridružili še dve nadaljnji: 121. Ljudska republika Južna Jemen in 124. nekdanja britanska otok v Karibih, zdaj samostojna Barbados. Nad njimi mahajajočim skupni v dvorani so se stekli napisi dežel v vseh kontinentih. Izmed ključnih indijske delegacije je rdeči klobučnik rdeči turban. V klopi danske delegacije sem opazil samo ženske, čeprav je za čelu delegacije sicer minister za prosveto Heide Larsen. Sploh so kot vodje delegacij po vseh prisoj v Parizu nacionalni ministri za prosveto. V zgornjem balkonskem delu auditorija so se razvrstili zlasti predstavniki vse večjega števila mednarodnih organizacij. Skoraj da se v današnji sodelovani organiziranosti človeštva ne zveže med vsemi temi kratkimi, kar DA-ICARD, BIRD-IBRD, OMS-WHO, FAO, OCHA, OHLA, FAH-WFP, BIRM, ICCI itd. Iz zvrstovne je sedel pomočnik di rektorja na srednje soie daljnega Laosu. Vprašal sem ga, kaj jim predstavlja večji problem, ali pomanjkanje šolskih prostorov ali pomanjkanje učiteljev. »Oboje, a vendar počasi je napredujemo.« Drugič ne koč, prav tisti dan, ko je govoril na govorniškem odru predstavnik Jugoslavije in je občinstvo lahko poslušalo besedilo ne le v francosčini, kot je sam svoj tekst bral, ampak tudi, kot vselej, če si zavrtel gumb na svojem »scratu« za simultano prevajanje tudi v angleščini, ruščini, špansčini in — prvič na tem zasedanju — tudi v arabščini — so se v klopi zraven mene razposedli dijakci neke gimnazije iz Nizozemske, ki so hoteli od blizu spoznati, kaj je UNESCO.

Porast zavesti o samem sebi

Zanimivo, kako je sicer pot šla po ovinkih. Nerazvite, nekdane kolonialne dežele so se najprej politično osvobodile; nato so se začele prizadevati za svojo postopno ekonomsko emancipacijo. Zdaj se začne najo zares zavestno samega sebe, svoje lastne civilizacije in kulture. Zato se pravzaprav selje zdaj začneja vse večja dejavnost teh dežel v UNESCO. Toda šele ko bodo to svojo zavest do konca razvile in utrdile, bodo zagotovile tudi svoj nadaljnji samostojni politični in gospodarski razvoj: seveda v sicer kar najširšem mednarodnem sodelovanju.

Z obéduvanjem sem opazoval na tem zasedanju nastopanje Afričanov. Vse bolj mirno samozavestni so, vse bolj kulturni. Pred mano so sedeli neki arabski udeleženci in — potem ko so se fotografirali — poi-

FRANCE PERŠIN: MERA ČLOVEKA I. (olje, 1968)

Med knjigami

Igralec in gledališče

Gavellovi teksti v slovenščini

Dr. Branko Gavella (1885–1962) je bil jugoslovanski režiser v pravem pomenu obena besed — jugoslovanski in režiser. Razpet v svojem nenehno snujočem delovanju od Ljubljane čez svoj Zagreb do Beograda in Novoga Sada pa vedno spoštovan gost inozemskih gledališč, je nabiral in zbiral spoznanja in jih, kakor zagotavljajo njegovi biografi, verno zapisoval. Bil je učenec pedagoga in se je kot tak poglobljal v teoretične probleme igralkstva. Mnoge sadove teh razmislov je zapustil le svojim učencem, ne da bi jih kdaj izdal: tudi v knjigi.

Priljučna knjiga (42. zvezek knjižnice Mestnega gledališča ljubljanskega) ima dva uvoda. V enem predstavlja svojo redakcijsko Gavellovi spisov hrvaški poznavalec gledališke umetnosti Nikola Batušić, v drugem pa prevajalec in prireditelj slovenske izdaje te knjige Ljilja Filipič dodaja pojasnila k prvemu večjemu teoretičnemu delu dr. Branka Gavella v slovenščini.

Bralec mora vsekakor oba uvoda prebrati, preden se spoprije z Gavellovimi teksti.

Tako bo pravčasno opozorjen, da ni pred njim nikakršen učbenik, na kar opozarja tudi avtor sam, in da se ima tedaj pogledati v zanimivo stvar, ki pa v nobenem primeru ni tako preprosto umijati, kakor obe taji naslovi esejev in razprave.

Lahko bi celo oporekali mnenju o praktični uporabnosti spisov, ker mojster gledališča naposled v vseh svojih esejih obravnava — kar najbolj na široko in poglobljeno — tiste temeljne resnice igralkstva in gledališkega nasploja, ki morajo igralka, gledališkega človeka vsemom vzemirjati, tako da prebira, poleg drugih teoretikov, ponovno in spet tudi Gavella. Torej se uči. Res je, da je avtor zapisal tole: »Od vsega začeta, odkar sem odgovorno prišel v stik z gledališčem, naprej kot kritik, pozneje pa v vseh mogočih funkcijah, vidim, da mu javnost posveča veliko več pozornosti kot katerikoli drugi umetniški veji, da ima tudi v interesu posameznikov skoraj dominanten položaj in bi potemtakem lahko pričakoval, da bo, če upoštevamo vsaj kvantiteto zanimanja zanj, sistematično, strokov-

nost razpravljanj o gledališču bolj izdelana in bolj prečiščena kot pri drugih umetnostih. Toda ravno nasprotno; o nobenem umetniškem pojavu se ne govori tako megleno, tako frazersko nejasno kot prav o gledališču. »Torej ga je »pojmovna zmeda celo med ljudmi, ki se z gledališčem neposredno ukvarjajo, toliko prizadeja, da je, vsekakor gnan od »hudoourniške sle po izpovedovanju, izločil pogovorne probleme in jih osvetlil s pravo znanstveno pronicljivostjo. To velja gotovo za vsa njegova dela, čeprav je citat iztrgan iz »uvodnih razmišljanj k estetski analizi gledališča in igre«.

Branko Gavella se vsake teme loti temeljito. Potem ko se razloži problem in približe skoraj kot pravilo, na primer: »Igralec se mora za kontrolo svojega doživljanja vedno jasno zavedati idealne navzočnosti gledalca...«, se spomni uporabnega primera iz kake druge umetnosti in skuša ponazoriti misel še bolj plastično, včasih optično, drugič akustično. In še ni popojnoma zadovoljen, zato pri obravnavanju igralkovih funkcij večkrat poseže tja do bioloških in psiholoških razlagljanj.

V knjigi so v prvem delu štirje samostojni eseji, ves drugi del, »Fragmenti o psihologiji in estetiki igralkskega ustvarjanja«, kakor mu je dal naslov Nikola Batušić, ki je gradivo mukoma uredil po avtorjevih zapuščeni rokopisih, pa je kljub takšnemu naslovu sklenjena vsebinska celota.

JANEZ ZADNIKAR

Spomini na Jovana Dučića

Na srbskem kulturnem področju se je dnevni in revniški tisk v minulih dneh spominjal petindvajsetletnice smrti enega izmed predstavnikov novejših srbske poezije Jovana Dučića. Njegovo pesništvo in proza delo je bilo v zadnjih dveh desetletjih po krivici zapostavljeno, na trgu je bil samo droben zvezek Dučićeve izbrane poezije. Danes je opaziti vračanje k temu umetniškemu besedu, ki s svojo liriko še vedno zama velik del čitateljskega občinstva, s katerim ga zblizujejo stare izdaje njegovih spisov, kot jih ima sleherni javna knjižnica na tem področju. Najnoveše študije Milana Kakanina, Mese Selimovića in drugih so znova zgornjo opozorilo na kvalitete celotnega opusa Jovana Dučića, napovedana pa je izdaja njegovega izbranega dela. Tako bo spet na široko zaživelo ne samo Dučićovo pesništvo delo, ampak tudi take esejске, estetske in miselno spodbudne knjige, kot sta na primer »Gradovi i himeres« in »Bila go cara Radovanas«.

Z Jovanom Dučićem sem se seznanil pred več kot štiridesetimi leti v zvezi s prvim slovenskim literarnim večerom v Beogradu, prirejenim v znamenju sodelovanja med PSN klubom Ljubljane in Beogradu. Razne stras se srečala ob raznih priložnostih in izmenjavala poglede na aktualna in splošna vprašanja literarne ustvarjalnosti. Bil sem pri njem tudi v Rimu, kjer je kot poslanik predvojnega Jugoslavije prebival v sloveči palači Borghese. Dučić je bil po rodu iz malomeščanske družine v hercegovaškem Trebinju. Diplomatska služba ga je zanesla v razne kulturne centre, tako na pr. v Atene, Madrid in Rim, prav ti neposredni stiki s tujimi narodi in kulturami so očitno oplajali njegovo literarno dejavnost in v knjigi »Gradovi i himeres« je v bisočnem evropskem stilu orisal svoje vtise iz Švice, Francije, Grčije, Italije, Španije, Palestine in Egipta.

Malomeščanskega človeka označuje močna stremiljivost, prizadevanje, da se povzpne gornje višine na karistični lestevici. Pri Jovanu Dučiću je bila ta, a njegovo družbeno izhodišče značilna poteza dokaj zabrisana od njegove k lirizmu nagagnene naravi. Kot človek je dosegel močno zadoščenje v svojem diplomatskem blisku, kot umetnik se je iz polnega izživljal tako v vezani besedi kot v prozi.

Dučićev obraz se je zdel včasih kakor maske igralka, uživa v svoji vlogi, bistvena poteza ne vloga pa je bila v tem, da čim bolj pokaže žilnatost in da s salonskim nastopom sugerira sodbu o sebi kot svetovljani. Znal je združevati tudi v fizionomskem pogledu dostojanstvenost diplomata in v melanholično podpluto vedrino lirika, ki mu je bila sanja včasih več kot stvarnost.

Dučićev obraz se je zdel včasih kakor maske igralka, uživa v svoji vlogi, bistvena poteza ne vloga pa je bila v tem, da čim bolj pokaže žilnatost in da s salonskim nastopom sugerira sodbu o sebi kot svetovljani. Znal je združevati tudi v fizionomskem pogledu dostojanstvenost diplomata in v melanholično podpluto vedrino lirika, ki mu je bila sanja včasih več kot stvarnost.

Lendavski primer

V ključu slovenskega geografskega ptiča, tako rekoč na slovenskem daljnem vzhodu, tiči mesteca Lendava. Po železnici se tja ne pride, če se ne bi kdo odpravil iz Ljubljane, na primer, skozi Ptuj in Ormož do Čakovca in od tod pravokotno proti severu Lendave. Čeprav tega ne bi nihče počel, razen če se ne bi posebej namenil na tako dolgo izlet, in bi zlasti v hitrejši prišel v to mesto z avtom skozi Mursko Soboto, je kar umestno omeniti hkrati z Lendavo tudi Čakovec, če ne celo Varadžin; sicer pa tudi Lovasji in Lenti na madžarski strani. Sem, v ta mesta in mesteca namreč tudi sega, kakor bomo skušali dognati, naš slovenski ptič s svojim kljunom.

Toda začnimo z njegovim očesom — Mursko Soboto. Prav dobro se razgleduje po Ravenskem in Dolinskem. Tudi na Goricko dobro vidi, le ogrlica na njegovem golastem vratu — Mura — se zdi, toliko nabrekla, da oko teže pogleduje na svet pod seboj, čeprav uradno tuda ta svet radi imenujemo Pomurje, odkar želimo s Prekmurjem označevati le neko zgodovinsko področje.

Tistega dne je bilo v Murski Soboti opaziti priprave za proslavo občinskega praznika. Zaradi tega je mesto malce bolj slovesno, kar je pravzaprav zelo rado, saj to priznajo meščani sami, — ponujajo priliko, da ga vidimo praznično očisto, morda tudi nališpano. Ne samo na zunanji, tudi v notranjosti, v njegovi občini kulturi, če lahko tako označimo vse vrednote, ki niso

Meščanski človek z Balkana je imel v sebi kos Georgesa Dandina: hotel je postati meščan tiste sorte, kot je bil v njegovih očeh tipičen Parizan. Od tod francoska fasona mnogih balkanskih osebnosti. Tak je bil do neke mere tudi Dučić.

Ko sva ob neki priložnosti govorila o Prešernu, ki je bil v srbsčino kaj slabo preveden in je zato Dučić napočeno presojal njegov pesniški pomen, sem se čudil, da ne bere Prešerna v izvirniku. Dučić je malomagal užalilo moje mnenje, da bi bil mogoče le z nekoliko truda obvladati slovenski tekst.

»Kako morete pričakovati, mi je dejal, sod človeka, ki mu je drugi jezik francosčina, da se uči še slovensčine?«

V tej izjavi nisem občutil sovinitva, tudi ne zaničevanja slovensčine, saj se je živo zanimal za našo poezijo in priznaval slovensko kulturo in jezikovno samostojnost, temveč je mentaliteto balkanskega človeka, ki je s priložnostjo francosčine dosegel vrh svojega gospodstva in ki se s tega vrha ne mara spuščati v ozke doline kulturnega eprovincializma.

Jovan Dučić je bil izrazit bel-esprit z nekoliko zastarelo fasono fin de siècle. Od tod je potekal tudi arizem njegove poezije, vendar je bil lirik v njem tako močan, da je v najboljših pesmih in v takih proznih knjigah, kot sta zgoraj navedeni, premagal pariske manire in pokazal skozi meglice zahodnih vplivov svoj izvirni obraz.

Ko sva v Rimu hodila po sobah, v katerih je nekdo predaval Napoleonova sestra Pavlina, ki je zapustila v teh prostorih marksističnega lepega, kar še krasi te sobe, sam za mlajšega dejala:

»Avrventično okolje za pisanje poezije. Ali tu veliko pišeš?«

»Tu ne pišem poezije, marveč v nji živim,« je odgovoril Dučić in me pomenljivo pogledal.

Z Dučićevim obrazom je tudi tedaj sijalo zadovoljstvo balkanskega meščana, da je postal izrazito evropski človek, še več: namišljeni Parizan idealiziranega tipa. Ta Dučić je bil Dučić, da bi se kot pesnik ne vrnil le domov, ampak bi se kot pesnik vrnil v aristotelsko luč francoskega sloja, tam od Verlaina in nekoliko tudi od Apollinara. Tudi kot pesnik je ob vseh pariskih parfumih čustveno živel v svoji domovini in brnil svoj materin jezik do tiste pretašnjosti, ki ga je tolikaj mikala v poeziji francoskih vzornikov. Zato je v svojih najboljših pesmih dosegel vrh srbske pesniške besede. Jovan Dučić je končal svojo življenjsko pot leta 1943 v Zdržavih državah ameriških, kamor se je bil umaknil pred evropskim vojnim viharjem.

BOZIDAR BORKO

JOČO ZNIDARŠIČ: MOZ S KOZJANSKEGA

Med revijami

Dialogi št. 10

V tej številki mariborske kulturne revije, ki se ji je v letih njenega izhajanja kljub specifičnemu obeležju ožjega kroga domačih ustvarjalcev posredilo tudi s pritegnitvijo vrste naših osrednjih pisateljskih peres od drugod doseči, da nakazuje ali razrešuje našo splošno problematiko, prihaja najbolj do izraza teoretično razmišljanje o literaturi. S Statenberškega srečanja pisateljev pri naša dober referat: Jožeta Pogačnika razmišljanje o »Slovenski družbeni stvarnosti v sodobni prozi« ter Janeza Rotarja sestra »Jezik, pripovedni položaj in bralec«. Razen teh dveh prispevkov pa objavlja revija nadaljevanje in konec eseja Tarasa Kermaunerja »O eksterni kritiki — kritični ideologije«.

Uvodoma piše Viktor Vrbnjak o »Stoletni prvi slovenski tabor« v Ljubljani, pesmi objavljata Marko Kravos (Ljubljanske pesmi) ter Lev Stermecki (Noč), proza pa Mate Dolenc (Odlomki o Sonji). V razdelku, kjer so razvrščene ocene, mnenja in poročila, sodeluje Sergej Vršer (Berlinski zapiski: spomeniki in muzeji), Stanko Cajnar (Dr. Fran Vatovec: Retorika ali govornišvo in javno nastopanje), Matjaž Kmecl (Ljubljenska zgodba — Kramerbergerjev roman — prevenc), Janko Car (Peskiska zbirka Alenke Glazerjeve) ter Aleksander Petrov (Peskiska beseda Vaska Pope). Sledi rubrika Na ovitku: Brez dialoga? V Likovni prilogi pa sta reprodukciji dveh olj na steblu Janeza Vidica.

Ob dokaj patetičnih, težkih, stiševskih obarvanih, parabolično grajenih metaforah Leva Stermeckega v ciklusu Noč so drobni, pri narodni pesmi in novi romantiki vzorčani, včasih že kar pevnih poskusih Mar-

ka Kravosa v Ljubljenskih pesmih prava konfrontacija svetlega mladeniškega sentimenta s temnim, prav tako mladeniško upovedanim. Literature, razgledovanje po njej, je v Kravosovih verzih seveda nemerno več, Svetlim čustvenim tonom, neobremenjenim z modnim (ne doživim) nihilizmom, prišluhne bralec kljub njihovi prosti izpovedni in izrazni izrazi (ali pa prav zato) pozornost tudi v prozi Mateja Dolenca (Odlomki o Sonji). Dnevniški iskrenosti in evidenti doživljenosti se mora pisec zahvaliti, da mu bralec sproti odpušča mladostno pretirano svetovljanstvo in dandeyevstvo. Kljub temu pa se velja ob pojavu, kot je taka svetovljanska poza, nasploh močno občutna v pisanju naših mladih piscev, z razumevanjem in doumevanjem zamisliti. Mlad, rod, ki se svojega evropejstva ni navzval le po kanalih kulture, kot realno starejša generacija, temveč že dejansko, kot potujoči študent, turistični avstopotopar, sezonski najemnik, občuti svet in pripadnost temu svetu nedvomno na čisto svoj način. Čeprav se mu ga se ni posrečilo umetniško ustrezno izraziti, je očitno, da ga občuti kot nekaj samo po sebi razumljivega, da nega, neodvzemljivega. Zato je v njem in v območju njegovih idej, za katere se mu nikoli ni bilo treba z nevarnostjo in vsakršnim uporniškim, samoodrekanjem zastavljati, bolj sproščeno, bolj doma, a hkrati najbrž tudi bolj površno.

Ob kategorizaciji sodobne slovenske proze, ki jo je glede na njen odnos do družbene stvarnosti začrtal Jože Pogačnik in o kateri bi bilo mogoče goje na naravo takih razvrstitev v podrobnostih razpravljati za ali proti, se zdi posebnega opozorila vred-

no problemsko območje, ki ga je v svojem članku načel Janez Rotar. Na kratko — njegovo pregled nasleda sodobnega proznega ustvarjanja temelji na preučevanju avtorjevega odnosa do pripovednega jezika, kar pogoljuje seveda tudi razmerje med pisateljem in bralcem.

Najpomembnejši med teoretičnimi postavki o književnosti pa je nedvomno Kermaunerjev načelni zapis o kritiki. To se posebno zaradi tega, ker izpričuje pomembno razjasnitev v metodi in namenu tega gotovo najbolj sistematičnega in plodnega spremljevalca našega književnega ustvarjanja, predvsem poezije. Ko ugotavlja nezadostnost eksterne kritike mejkavoske ali inkretivske tipa, ki da ožita človeški prostor literarnega dela s tem, ko ga presloja iz ključno s svojih struktur, se zavzema za imanentno kritiko, za upoštevanje, evidentiranje in ocenjevanje vseh obstoječih struktur v delu kakega pisnika, vrste pesnikov ali kake celotne zgodovinske pesniške stopnje. »Struktura se nam sicer sama od sebe daje z evidenco, mi — kot bralci — pa moramo znati ločiti, kakšna je, kaj je v njej nadrejeno in podrejeno, kako so razporejene posamezne eksistencialije in — ne nazadnje — ali je struktura jasna, poglobljena, prazna, plahutajoča, neurejena, »Gre, skratka, za določanje stopnje adekvatnosti med svetom, pesnikovim doživljenjem sveta in postvarjanjem tega sveta, za iskanje njegove enkratne individualne norme, za estetsko presojo, ki smo jo doslej pogrešali v nekaterih interpretacijah (evidentiranjih) tega pisca.«

JOZE SNOJ

Peter Habič:

KRAŠKI SVET MED IDRICO IN VIPAVO

Enaindvajseti zvezek Del Slovenske akademije znanosti in umetnosti in obenem enajsti zvezek akademijskega inštituta za geografijo je znanstveni prispevek Petra Habiča z naslovom »Kraški svet med Idrijo in Vipavo« in znanstvenim podnaslovom »Prispevek k poznavanju razvoja kraškega reliefas«. Avtor v uvodu opravičuje »zajetnost svojega dela, ki se je po temeljitih proučevanjih in analiziranju reliefnih oblik, določanju posameznih faz v razvoju kraškega reliefas, po kemičnih analizah voda v različnih kamninah, skratka po petletnem terenskem opazovanju in meritvah v sistematično razvrščenih pogovirih tako razmahnilo. Pisani besedi pripomore k večji nazornosti kopica risb, grafikonov in fotografij ter pet priloženih kart oziroma panoramskih fotografij. Razprava, ki je kajpak namenjena strokovnjakom geografske znanosti, pomaga pa naj tudi reševati praktične naloge v gospodarstvu na Krasu, po avtorjevemu mnenju še ni dokončano delo.

John Galsworthy
TEMNI CVET — ONKRAJ SREČE

Cankarjeva založba je v eni knjigi izdala dva romana Johna Galsworthya »Temni cvet« in »Onkraj sreče« in Ljubljani. Zdravstven dveh romanov v eno knjigo je omogočila, da je knjiga po svoji zunanji podobi enaka trem Galsworthyjevim knjigam o Forsythu, ki jih je pred nedavnim izdala ista založba. Sta si pa tudi oba romana dokaj blizu po svoji vsebinski naravi — v ljubljenskih občutkih, ki so podana posebno v »Temnem cvetu« z dokajšnjo romantičnostjo. »Temni cvet« prikazuje tri ljubljanske zgodbe slikarja Marka Lennana v njegovih različnih starostnih obdobjih, v »Onkraj sreče« in »Ljubezni« pa je z glavno junakinja Gyp oblikoval Galsworthy eno svetlih najlepših ženskih figur. Razen opisovanja čustvenih doživetij in spoznanj glavne junakinje, je Galsworthy v tej knjigi vsaj eno orisal moralne podobe takratne angleške družbe.

»Temni cvet« je bil napisan malo pred začetkom prve svetovne vojne, »Onkraj sreče« in »Ljubezni« pa med njo. Prvi roman smo dobili v slovenskem prevodu Otona Zupančiča leta 1930, drugega pa v prevodu Maide Stanovnik leta 1956, ko je izhajal v »Slovenskem poročevalcu« in izšel tudi v knjigi. Tudi sedaj se je Cankarjeva založba poslužuje Sage o Forsythu.

Čeprav v sami Angliji sodobnejša dela izpodirjajo zanimanje za Galsworthya, ki je napisal 27 knjižnih del, pa iz njega, da pri Slovencih zanimanje za angleškega pisatelja ne samo da je ostalo še vedno izredno veliko, ampak v poslednjih letih celo naraslo in so njegova dela kaj kmalu po izidu razprodana. Verjetno prispeva k temu tudi televizijska dramatisacija Galsworthyjeve Sage o Forsythu.

JUGOSLOVANSKI KRONOMETER

V Beogradu so začeli izdajati publikacijo o jugoslovanskem kronometru, v katerem so po kronološkem zaporedju prikazani vsi pomembnejši dogodki doma in v tujini. Zabeležena so dogajanja s politične, ekonomske, kulturne, športne in drugih področij našega notranjega razvoja ter zunanjih odnosov, svetovnega gospodarstva, znanosti, kulture in podobno. Naslov vsakega prispevka je preveden v angleški in ruski jezik. Publikacija bo izhajala tromesečno.

Jugoslovanski kronometer predstavlja nekakšen arhiv družbenega dogajanja in ima specifično fizionomijo. Po svoji zamisli je namenjen predvsem uredništvom časopisov in tistim institucijam, ki spremljajo dogajanja doma in v svetu. Zato je tudi ob prvi številki težko reči, kaj toliko ustreza takšnim potrebam, odnosno kakšen je pri nas interes za takšno publikacijo.

nega povezovanja s sodobnostjo. Tu radi omenjajo tako imenovano asfaltno obdobje, ki bi mu nekateri radi nataknil zgolj prometno praktičnost, čeprav je ob slehernem premisleku vredno poudariti sistematično povezovanje krajev s kraji, ljudi z ljudmi; ljudi, ki imajo v katerikoli vasi različne nagibe, da se opravičajo z doma v svoje središče ali mimo njega v druga središča, če ne odstopajo za dalj časa celo čez mejo. Se vedno čez mejo in zdalej vsekakor drugače kot nekda.

Prekmurska vas je tako vidno spremenila svoje krove in polane, da ji blagoljubno lahko očitamo prenovitev, ki je tudi posledica spodbujevalnih dolarskih ali kakih drugih deviznih posegov. Seveda je takšno ugotavljanje posploševanje, ker ni opto na mnogostransko pričevanje tistih Prekmurcev, ki so to preobrazbo izvršili, toda tudi takšno — ker je dovolj očitno — more zadoščati. Zadoščati pomisleku, zakaj preobrazba predvsem na zunanji ali samo na zunanji in prav malo pozornosti notranjemu, recimo kulturnemu delovanju.

Nikogar ne more v Lendavi, na primer, zadovoljiti sicer kolikor toliko pomirjajoče televizijsko dejstvo, tudi če si ga razširjamo po vaseh in vaselah. Ne nameramo se speti, antenskih godov, toda leti samo prav gotovo se niso izraz nekakšne minimalne kulturne popolnosti, češ po štirih kanalih (slovenskem, hrvaškem, avstrijskem in madžarskem) prideka čez in čez dovolj politične, kulturne in zabavne razvedrilne hrane, vsega še porabiti ne moremo. Za prizadevnega lendavskega (spet za primer) kulturnika je televizijško dejstvo komaj upoštevanja vredno opravičilo, sicer pa mu je premišljevanje o aktivnejšem udeleževanju.

Lendavski primer je toliko bolj uporaben, ker se v njem srečujeta dve nacionalni kulturi, med seboj življenjsko povezani,

v podrobnem pa vendar vidno ločeni. Nekatere specifičnosti se da izraziti tudi s številkami in drugimi podatki. V ljudski knjižnici, ki dela v sklopu marljive delavske univerze in se bo skupaj s pisarno lete najbrž še letos razširila iz enega v več prostorov, je okoli 14.000 registriranih knjižnih enot. Od tega je 7800 registriranih, 4800 madžarskih, nekaj čez 1000 srbohrvaških in nekaj sto knjig v drugih jezikih. Knjige si večinoma sposoja mladina, precej manj berejo uslužbenci, kmetine pa šele v zadnjem času pogostje zahajajo v knjižnico, in sicer po zanimivo madžarsko strokovno literaturo. Ustanova zaradi pilihi denarnih virov skoraj ne pride do slovenskih knjižnih novitet, tako da bodo vpisani člani vse razpoložljive slovenske njige prebrali in potem ne bodo imeli po kaj priti v knjižnici. Bolje je z madžarskimi novitetami, ki dokaj redno in vsekakor v širšem izboru ter zlasti mnogo ceneje prihajajo po zastopniku iz Novega Sada. V zadnjem času diki zahtevajo več hrvaških knjig, ker jih je čedalje več v čakovskih in varadžinskih srednjih šolah. Upravnik knjižnice Ferenc Szabo se ne vznemirja in jim bo kvečjemu poskusil v novih prostorih opremiti še čitalnico.

Delavski univerzi v začetku ni kazalo prav nič dobro. Ustanovili so jo, kakor so jih okrog leta 1959 ustanavljali po širni Sloveniji. Kar večkrat na leto so se izmenjevali upravniki, dokler ni prišel iz Kovečja Jože Kuzma in leta 1960 zaoval do stii globlje. Zdal ob vsaki sezoni pobira zrela in zdrave sadove. Pripoveduje o tem, kako so od začeta ponujali predavanja ali kako predstavo, pa se ljudje še zmenili in so, zdaj pa pridejo, na primer ženske iz Indipa in prosijo za gospodinjški tečaj, za katera jih je upravni odbor lovarne oddelki denarno pomoč, po same pripravljene plačevati, nekaj pa bo dala sindikat.

na podružnica. Šolo za starejši po nekaterih vaseh obiskujejo tudi starejši zakonci, za vse obiskovalce pa je zaključek take šole pravi dogodek leta. Pripravijo slovensci, obdarijo predavatelje in nemalokrat precej poprosijo za kako podobno prireditel. Z jezikom ni težav; če je kaka vas pretežno madžarska, je predavanje v madžarski, sicer pa ljudje sami odločijo, ali naj bo predavanje prevedeno v oba jezika.

Lendavski grad, v katerem je bila doslej osnovna šola, bodo primerno uredili — občina obljublja tako — in v njem namestili mladinski klub, krajevni muzej, ki bo deloval kot murskoboško podružnica, radioamaterje in morda tudi slikarski atelej ali celo manjšo razstavno dvorano.

To so še številke in bistvenejši podatki, ki takole skopo naznanijo resda še bolj osamljeni strljo iz lendavskega primera. Ne moremo pa si misliti, da Lendavčanom, slovenskim ali madžarskim, zadostuje ena gledališka predstava domače madžarske igralske družine na leto (slovenska pa sploh nobena) in kako gostovanje (spet predvsem madžarskih) poklicnih umetnikov. Ne moremo si tudi misliti, da je lendavskim občanom še veliko izpolnjeno željo s programom delavske univerze, čeprav je ta klub pilčo odmerjenim denarom v primerljivi z drugimi možnostmi bogatejši, pestrejši in predvsem vztrajnejši. In naposled si je težavno misliti, da bi »festa« in njegovi okoliščini zdaj in v prihodnosti pomenila televizija sleherni nadomestilo za vse tiste kreativne oblike kulturnoprosvetnega delovanja, ki je nekdo tu živel. O tem pričajo po svoje dvoranice, ki se sedesajo v prazno porabo, pa so jih Prekmurci zidali s sveto zavzetostjo; o tem priča posebej tudi hladna dvorana pri podjetju »Nafta«, ki je nekdo samo malo več za kulturne namene kot občina.

JANEZ ZADNIKAR

Narodni dohodek - zrcalo razvoja

Slovenija še vedno ustvarja 15 odstotkov
narodnega dohodka Jugoslavije

NJENO RAST JE VSELEJ ODSEVAL IMPOL
V središču Slovenske Bistrice. (Foto: Jelka Peštaj)

Med merili gospodarskega razvoja in napredka sodi narodni dohodek gotovo na prvo mesto, saj nam najbolj zgoščeno prikazuje dosežene uspehe v gospodarstvu. Pri tem nas še posebej zanima gibanje narodnega dohodka v zadnjih letih, ker se v teh podatkih zrcalijo tudi rezultati gospodarske reforme. Zavod SR Slovenije za statistiko je v zadnji številki »Mesečnega statističnega pregleda« objavil prve podatke o narodnem dohodku Slovenije v letu 1967. Po teh podatkih se je narodni dohodek Slovenije lani zvišal na 14.112 milijonov novih dinarjev, kar je za 4,5 odst. več kakor v prejšnjem letu, medtem ko se je narodni dohodek Jugoslavije hkrati povečal za 2,5 odst. na 94.066 milijonov din. Od celotnega jugoslovanskega narodnega dohodka pa je lani odpadlo na Slovenijo točno 15,0 odst.

Slovenija ima razmeroma znaten delež v narodnem dohodku Jugoslavije, čeprav predstavlja le 8,5 odst. vsega jugoslovanskega prebivalstva. V 12 letih, od 1953 do 1964, se je gibal delež narodnega dohodka Slovenije na skoraj nespremenjeni ravni 16 odst., čeprav bi bilo pričakovati, da se ta delež postopno zmanjšuje sprito prizadevanj za hitrejši razvoj manj razvitih območij in republik. Do zmanjšanja tega deleža pa je prišlo v zadnja leta, kajti: je to razvidno iz naslednje primerjave (v milijonih novih din):

	narodni doh. Jugoslavije	narodni doh. Slovenije	delež Slovenije v odstotkih
1964	55.878	9.054	16,2
1965	73.573	11.267	15,3
1966	91.751	13.508	14,7
1967	94.066	14.112	15,0

Iz zgornje primerjave izhaja, da je narodni dohodek hitro naraščal v letih 1965 in 1966, kar pa je pretežno posledica zvišanja splošne ravni cen v zvezi z ukrepi gospodarske reforme. Narodni dohodek namreč računamo po tekočih cenah. Realno povečanje se da izračunati le z uporabo določenih faktorjev na temelju stalnih cen.

Takšna realna ocena narodnega dohodka pa nam ni potrebna, če hočemo analizirati vzroke zmanjšanja deleža Slovenije v jugoslovanskem narodnem dohodku v zadnjih letih. Neustrezne bistvene okoliščine nas navajajo k oceni, da zmanjšanje deleža Slovenije ne moremo pripisovati hitrejšemu razvoju v drugih republikah. Zlasti industrijska proizvodnja je v zadnjih letih relativnega zastoja naraščala v Sloveniji z razmeroma višjo stopnjo kakor v jugoslovanskem merilu. Če se je kljub temu delež Slovenije v narodnem dohodku Jugoslavije zmanjšal, je to verjetno pripisati drugim okoliščinam.

Pred gospodarsko reformo smo zvezni prometni davek, ki obremenjuje predvsem industrijske proizvode, obračunavali v proizvodnih organizacijah, čeprav je dejansko obremenjeval konkurenca potrošnika kjerkoli v državi. Industrijske proizvode iz Slovenije v znatni meri prodajajo tudi v drugih republikah. V obračunu narodnega dohodka pa smo vplačani zvezni prometni davek, kolikor je dejansko obremenjeval potrošnika zunaj Slovenije, izkazovali kot del narodnega dohodka Slovenije. To se je načelno spremenilo z ukrepi gospodarske reforme, ko smo sredi leta 1965 prenesli obračunavanje zveznega prometnega davka iz proizvodnje v poslednjo fazo blagovnega prometa, to je v trgovino, kjer prehaja blago v roke končnega potrošnika. Tako zdaj izkazujemo v narodnem dohodku Slovenije le tisti zvezni prometni davek, ki je vračunan v ceni potrošnega blaga, prodanega končnemu potrošniku v Sloveniji. Upravičeno torej lahko ocenimo, da je manjši delež Slovenije v jugoslovanskem narodnem dohodku predvsem posledica spremenjenega obračunavanja prometnega davka, ki tudi realneje prikazuje gibanje narodnega dohodka po republikah.

Ta spremenjen način obračunavanja zveznega prometnega davka je razen tega po vzrocih znatne premike v izkazanem narodnem dohodku posameznih republik. Tako se je npr. narodni dohodek, izkazan za trgovino, v zadnjih treh letih povečal kar 2,6-krat, ker vsebuje zdaj pretežno del obračunane prometnega davka. Hkrati pa se skoraj ni povečal narodni dohodek v industriji, ki je prej vseboval tudi zvezni prometni davek. V proizvodnih organizacijah se zdaj obračunava le razmeroma majhen del prometnega davka, kar velja predvsem za prometni davek na tekoča goriva in tobačne izdelke.

Če hočemo pravilno oceniti gibanje narodnega dohodka v preteklem letu, moramo upoštevati še drug važen element, ki je vplival na razmeroma skromno povečanje v primerjavi s prejšnjim letom. Narodni dohodek pomeni novo ustvarjeno vrednost, ki jo dobimo, če od družbenega produkta odbijemo amortizacijo. Z revalorizacijo osnovnih sredstev pa se je lani občutno povečala amortizacija, ki se od začetka leta 1967 računa od znatno višje revalorizirane vrednosti osnovnih sredstev. V jugoslovanskem merilu se je amortizacija lani povečala nasproti prejšnjemu letu za 21 odst., v merilu Slovenije pa celo 28,5 odst. Tej okolnosti je

pripisati, da se je narodni dohodek lani le skromno povečal. Najbolj je to vplivalo na letošnji izračun narodnega dohodka v industriji, ki je celo nižji, kakor je bil leta 1966, ker se je amortizacija v industriji povečala kar za 40,5 odst. To pa je v bistvu le korektura prej previsoko izkazane narodnega dohodka. Ob splošnem zvišanju cen z ukrepi reforme namreč nismo opravili revalorizacije osnovnih sredstev, zato smo v letih 1965 in 1966 preizkušali obračunavati amortizacijo in s tem hkrati previsoko izkazovali narodni dohodek. V obeh primerih, to je glede obračunavanja prometnega davka in amortizacije, pa smo le opravili potrebne korekture in dosegli realnejše izkazovanje odnosov v narodnem dohodku.

Naraščanje cen nam je zlasti pred stabilizacijo precej otežilo primerjavo narodnega dohodka s prejšnjimi leti. Zato sestavlja statistična služba vsako leto naknadno še obračun družbenega produkta in narodnega dohodka po stalnih cenah iz leta 1960, upoštevajoč strukturne spremembe. Ti podatki nam nudijo realnejšo sliko resničnih gibanj. Obratuna narodnega dohodka po stalnih cenah pa za leto 1967 še nimamo. Iz podatkov za prejšnja leta je razvidno, da se je realni narodni dohodek Slovenije v 14 letih, od leta 1952 do 1966, povečal več kot trikrat.

Zdaleč pretežni del narodnega dohodka Slovenije ustvarjajo delovni ljudje v družbenem sektorju gospodarstva. Delež zasebnega sektorja se je tudi v zadnjih letih nadalje zmanjšal. Ker obsega zasebni sektor predvsem kmetijstvo, je njegov delež v narodnem dohodku Slovenije razmeroma majhen, kakor je to razvidno iz naslednje primerjave:

	V Jugoslaviji	V Sloveniji
1956	30,8 %	18,5 %
1966	24,1 %	14,0 %
1967	23,7 %	13,4 %

Delež zasebnega sektorja v narodnem dohodku Slovenije, se je lani zmanjšal od 14,0 na 13,4 odst., čeprav se je dohodek v zasebnem obrtu, gostinstvu in prometu nekoliko povečal. Od skupnega narodnega dohodka v zasebnem sektorju pa odpadeta v Sloveniji dobri dve tretjini.

Za razvojno stopnjo gospodarstva in njegovo ekonomsko moč je ustrezno merilo zlasti tudi, koliko narodnega dohodka odpade povprečno na enega prebivalca. Tu so med posameznimi območji in republikami še vedno velike razlike, čeprav se počasi zmanjšujejo. Lani je povprečni narodni dohodek na prebivalca Slovenije znašal 8.400 novih din nasproti 8.150 din v prejšnjem letu. Po republikah nam podatki za leto 1967 še niso znani. Za leto 1966 dobimo naslednje zneske povprečnega narodnega dohodka na prebivalca: Slovenija 8.150 din, Hrvaška 5.530 din, Srbija 4.320, Makedonija 3.400, Bosna in Hercegovina 2.960 din in Crna gora 2.830 din. Na nizko povprečje v nekaterih območjih naše države vpliva predvsem zastoja za razvoj materialnih dobrin in tistih storitev, ki so za proizvodnjo nujno potrebne, kakor na primer prevoz in proizvodni del komunale dejavnosti, ne pa tudi neproduktivnih dejavnosti, kakor so prosveta, socialno-zdravstvena dejavnost, obrtnost, dejavnosti društvenih in državnih organov itd., ki jih ne upoštevamo v izračunu narodnega dohodka, ker sloni napredek družbe predvsem na materialnih dobrinah, ki so tudi temelj za razvoj nematerialnih dobrin.

V zahodnih državah pojmujejo narodni dohodek mnogo širše in vanj štejejo vse vrste storitev, tudi neproduktivnih, ki zadovoljujejo določene potrebe občanov in družbe. Zato primerjava našega narodnega dohodka, preračunana po tečaju v dolarje, z narodnim dohodkom v zahodnih državah ni možna brez ustreznih korektur in ne da bi hkrati upoštevali življenjske stroške in kupno moč posameznih valut.

FRANCE SEUNIG

Na klancih pred Slovensko Bistrico že dlje stoje table z napisom: »Tukaj je doma ritoznojčan!« Z njimi želijo motorizirane popotnike opozoriti na sončne vinograde, ki se širijo po pobočjih nad Kovčako vasjo in vse tja gor pod gozdove Šmartnega in Tinj. Napisov, ki bi opozarjali, da je »tukaj doma« predelani aluminij, seveda ni, čeprav je v aluminiju veliko več dinarjev in perspektive.

Sicer pa vsak, ki vsaj nekoliko pozna domačo industrijo, prav dobro ve, da je mesto po vojni raslo in se razvijalo ob Impolu. Nastaja je nova Bistrica s 600 stanovalci v sodobnih stanovanjskih blokih. Bistrica tega razvoja ne bi bila. Sicer pa je tudi Impol sel skozi svoj lasten razvoj, od majhne tovarne polidrežev iz bakra do proizvodnje aluminijevih poliproduktov. In zdaj spet naprej...

Stopati s časom naprej...

V petnajstih letih se navidez ni nič spremenilo v upravnih zgradbi, v pisarni in v mizi, kjer se novinarji ves ta čas useda nasproti direktor Stefan Podričnik. Vsa leta, kadar je nanesel pogovor z njim o Impolu, je bilo kaj novega. Vselej so tukaj kaj snovali, načrtovali in se borili. Včasih je šlo naglo naprej, vmes pa so prišli zastoji, težave, pa spet uspehi. Največji preobrat je doživel podjetje, ko se je moral posloviti od bakra in preusmeriti na predelavo aluminija. Videti je bilo, da prehaja kolektiv z aluminijem na nove tirnice in da je večidel vse urejeno. Vsa v prvih letih je bilo tako. Tu in tam je bilo kaj dograjene, povečane, nakupljenih nekaj novih strojev in delovnih naprav. Proizvodni program se je širil in 1400 zaposlenih v podjetju je začelo tvoriti temeljno industrijsko jedro bistrice obdelave. Impol je pravzaprav vselej kazal in obdela občo rast mesteca in občine. Okrog 18 milijard kosmate vrednosti vse proizvodnje je vselej pomenilo največji udelež na bistrski gospodarski tehniki.

Odlučili smo se za investicijo, ki ni bila majhna? Je začel s pogovorom direktor Stefan Podričnik. »Začeli smo graditi novo, veliko in tehnološko sodobno opremljeno valjarno. Proizvodne naprave so v glavnem ameriške. Morali smo naprej v proizvodnji aluminijevih poliproduktov. Gre predvsem za najsoodobnejšo tehnologijo valjanja aluminija, za povečanje in zboljšanje asortimana, za večje možnosti prodora na domačem in tujih trgih. Naša nova investicija je predvsem pomembna začetek bitke za novo kvaliteto. Z novo valjarno pa se začnemo tudi zahtevno delo na tržiščih.«

Ko so se v Impolu odločili za investicijo, ko so začeli graditi temelje nove valjarne in

uvajati opremo, je kazalec na uri naše reforme kazal najbolj kritično točko. Toda vprašanje nadaljnjega razvoja in celo obstanka se je začelo bolj vezalo na odločitve ali ostati pri starem ali pogumno in kljub vsem težavam zakoračiti v sredo novih problemov, težav in naporov, ki napovedujejo velika lastna sredstva in marsikaj žrtvovati, so bile posledice odločitve, da mora podjetje v gradnjo novega obrata.

Impol je torej pogumno začel svojo drugo revolucijo, odkar podjetje obstaja.

Nova valjarna že daje prve proizvode

Zdaj je vse že tako daleč, da Impol tudi na zunanjo močno spreminja svojo podobo. Nova velika valjarna je zasedla prostor na nekdanjih travnikih in njivah nasproti starim obratom. Nič več ne bo cesta tečila tik mimo obratov, novi vhod v tovarno bo nekaj desetnih metrov nižje proti Bistrici. Ograja bo naposled zaokrožila skoraj za enkrat večji industrijski prostor, kot je bil do včeraj. Toda to so samo zunanja znamenja rasti velikega podjetja, kakršno Impol še postaja. Veliko pomembnejše je, kaj v novih obratih nastaja, kaj obeta kolektiv, mestu, vsemu območju pod Pohorjem, ki ima v Impolu najboljšega zaveznika za vnaprej.

»S predelavo aluminija smo tako rekoč šele na začetku,« sem začel pogovor z Edom Lepušo, šefom kapitalne izgradnje. »Predelovalna industrija je še zelo nerazvita. Možnosti torej so. Aluminij bo še marsikje nadomestil klasične, drage elemente. Marsikaj se ne proizvajamo, kar bi trditve sprejelo, če... Oprostite, imate zagotovitve surovino?« To je bilo prvo vprašanje na vratih ene velikih proizvodnih dvoran nove valjarne.

»S surovino nimamo problemov. Prav zaradi tega smo se tudi odločili za novo valjarno. Skupno bomo naprej potrebovali za predelavo okrog 35 do 38 tisoč ton aluminija. Sedaj smo ga potrebovali polovico manj in smo tako odpravili tudi približno polovico vse proizvodnje Kidričevega. Za samo Kidričevo, sploh pa še nadri za nove tovarne aluminija, nam zagotavljajo, da bo

Med bistrskimi „aluminijevci“

V znamenju kemičnega „al“

Predelava aluminija pred novo tehnološko revolucijo

mo v celoti krili naše potrebe in imeli še možnost za večanje proizvodnje iz naše domače, jugoslovanske proizvodnje aluminija.

»To torej pomeni, da bo proizvodnja za enkrat večja?«

»Prav za toliko. Proizvodnja se bo z novo valjarno povečala za 100 odstotkov. Bistveno pa je, da prehajamo na novo kvaliteto predelave in na povečan asortiman zelo iskanih proizvodov.«

V obratu za proizvodnjo aluminijevih trakov so prvi, veliki zvrtki bleščečih trakov potrjevali gornjo napoved. Za zdaj je proizvodnja še poskusna, pravi. Uspeh je odličen. Zakaj tudi ne, saj gre za stroje, ki so zadnja beseda tehnike v predelavi aluminija. Poleg trakov bodo proizvajali tudi različne vrste aluminijastih folij in seveda mnogo vrst pločevine. S takim proizvodnim programom bodo lahko zadovoljili vse nadaljnje predelovalne industrije. Zlasti se obeta velik napredek v proizvodnji vseh vrst embalaže za živilsko industrijo in kmetijstvo in pravzaprav za vse panoge industrije, saj lahko začnemo dan z roko na aluminijevih ključih v stanovanju in potem aluminija ne izgubimo več izpred oči vse do klopi v parku, kjer odvijemo čokolado iz aluminijevih vega traku ali potegnemo izpod njega cigareto.

»Kaj pomeni nova proizvodnja finančno za kolektiv, za občino in kraj?« sem vprašal.

Skladi za občinski proračun

Moral sem si številke zapisati in jih deliti. S starimi in novimi dinarji še ne gre gladko. Doslej so dosegali 18 milijard ali 180 milijonov novih din celotne vrednosti proizvodnje.

»Računamo na okrog 360 milijonov novih dinarjev,« je dejal Edo Lepuša. »To bi bilo po starem 36 milijard. Če upoštevate, da sploh ne bomo potrebovali novih delovnih moči in da bo še vnaprej ostalo 1400 zapo-

slenih, potem se najlepše vidi, kaj nove investicije pomeni za razvoj našega mesta.«

Menda je v tej primerjavi tudi na tujem videti perspektivo Bistrice, občine, vsega južnega Pohorja. Ob tolikšni proizvodnji se bodo namreč skladi kolektiva povzpeli na okrog 12 milijonov novih dinarjev ali skoraj za polovico več, kot zdaj znašajo vse potrebne davščine v bistrski občini. Takšni skladi lahko omogočijo gradnjo novih stanovanj, parkov, sol, športnih objektov, komunalnih naprav in vrste koristnih stvari.

Seveda, najprej je tu naloga: dokončati valjarno, preiti v redno proizvodnjo, odprati kredite in z večjo podjetnostjo porabi na tržišče. Na domačem in tujem. Tudi ta dan se je odpravljala skupina ljudi iz podjetja v tujino. Novo blago potrebuje tudi nove kupce. V tujini je tudi precej članov kolektiva, ki si z novimi napravami in stroji pridobivajo znanje za proizvodnjo. Vse mora povečati drugo ob drugem, proizvodnja in prodaja. In tre seveda za popolnoma sodobne možnosti dela in življenja ljudi, ki bodo delali v novih modernih obratih valjarne. Marsikaj se bo spremenilo tudi v vsem podjetju. Impol se izvija iz otroške dobe in postaja velik, dober velikan v predelavi aluminija.

Eno prvih znamenj naraščajočega družbenega standarda, ki bo v prihodnosti še mnogo večji, je tudi že sklep kolektiva, da si zgradijo pri Treh kraljih počitniški dom, športne objekte, žičnico... Marsikakšen načrt še miruje v predalih. Čaka, da bodo izpolnjene vse možnosti, ki jih prinaša velika investicija. Ne bo lahko, vsaj sprva ne. Tega se vsi dobro zavedajo, od tistih, ki se bodo morali priučiti in privariti novi tehnologiji in organizaciji dela, do onih, ki bodo morali organizirati in obdelovati trg doma in na tujem.

Vendar - najteže je že mimo. Nova valjarna stoji in dobiva dokončno podobo. Velika strojev je sredi montaže. In prvi že drlejo nove, bleščeče aluminijaste izdelke. Z njimi pomeni pogumno naprej v veliki proizvodnji in osvajanju trga, kjer je še toliko odprtih možnosti.

DRAGO VRESNIK

marles
kuhinja

vaša kuhinja

S-65

zahtevajte prospekte marles-maribox

Makedonski mozaik (I)

„Investiramo v ljudi“

Stvarnost, ki se skriva za statistikami

Nacionalni dohodek Makedonije je za trideset odstotkov pod jugoslovanskim povprečjem. Z drugimi besedami: Makedonija sodi med naše nerazvite republike. V statistikah je takšen podatek lahko že kar izčrpana karakteristika, o sami makedonski stvarnosti pa ne pove dosti. To je pač samo neko povprečje, iz katerega se, recimo, da sklepati, da je v tej republiki življenjska raven nizka, da je veliko nepismenih in še kaj podobnega. Teže pa je za takim podatkom videti, da je to republika z največjim številom študentov na prebivalstvo, da ima presenetljivo veliko dobrih politikov, gospodarstvenikov in umetnikov, ki veliko pomenijo v jugoslovanskem merilu, da doživlja burno nacionalno afirmacijo in še marsikaj. Za statistikami se skriva mnogo posebnosti in specifičnosti, ki v že tako pisanem jugoslovanskem okviru dajejo Makedoniji še posebno pestrost. Med njimi je dosti takih, ki se tičejo vse države. Pa naj gre pri tem za bolgarsko gonjo proti Makedoncem, ki zadeva vso Jugoslavijo, ali za probleme prosvete, o katerih Makedonci morda najbolj odgovorno razmišljajo (najbrž prav zato, ker je to vprašanje za narod, ki šele raste, najbolj pereče) ali za odnose med razvitimi in nerazvitimi in še in še. Prav zato morda ni odveč bežen pogled od blizu na nekatere plati tiste makedonske stvarnosti, ki se skriva za statistikami.

Eksplodira visokega šolstva

V lanskem študijskem letu je bilo v Makedoniji nekoliko manj kot trinajst študentov na tisoč prebivalcev. To je najvišje povprečje v Jugoslaviji (v Sloveniji na primer malo manj kot deset na tisoč prebivalcev). To je zanimiv pojav, ki mu v Makedoniji pravijo eksplodira visokega šolstva.

Zanimivo je, da je v Makedoniji največje povprečje tistih, ki se ne zadovoljijo s končano osnovno ali srednjo šolo, ampak želijo nadaljevati šolanje na višji stopnji. To je po eni strani zakonitost burnega nacionalnega razvoja Makedoncev, saj je znano, da je želja po izobraževanju pojav, ki je značilen za vse razvijajoče se narode, po drugi strani pa je to tudi posledica prosvetne politike republike.

»Nismo bogati in nimamo mnogo možnosti, investirati v druge stvari, zato investiramo v ljudi,« je dejal Tomislav Cokrevski, republiški sekretar za izobražbo, znanost in kulturo, ko smo se pogovarjali o tem. Pot do take politike ni bila čisto gladka. Nekateri so menili, da je treba zavezati povodni hotenja po šolanju ali pa stvar urediti tako, da bi bil sistem izobraževanja — zlasti srednjega — samo servis za gospodarstvo, da bi torej gospodarske potrebe narekovala količina in profil srednje šolskih in visokošolskih kadrov.

Zinazalo je mnenje, da ima želja sedanje generacije po izobrazbi prednost pred vsem drugim pomisleki. Prav zato so sklenili, da ne bodo omejevali števila gimnazij in drugih splošno izobraževalnih šol in da tudi ne bodo omejevali vpisa na univerzo oziroma na posamezne fakultete. Tudi tu ima prednost želja posameznikov, da študirajo tisto, za kar čutijo nagibenje in sposobnost, pred zahtevami gospodarstva. Delno mislijo urejati priliv študentov na posamezne fakultete le s sistemom stipendij in kreditiranja.

Seveda se ob tem zastavlja vprašanje, ali ne nastajajo na ta način hudi problemi v zaposlovanju. Res je zdaj v Makedoniji pet do šest tisoč strokovnjakov brez zaposlitve. Odgovorni funkcionarji v republiki menijo, da to ne pomeni, da je strokovnjakov preveč, ampak le, da niso racionalno razporejeni po republiki. Strokovnjakov je v resnici še vedno na vseh področjih premalo, razen tega pa številna mesta, ki bi morala pripadati strokovnjakom, zavzamejo ljudje brez ustreznih kvalifikacij.

Če z zaposlovanjem strokovnjakov morda res ni tako hudo in če so sedanje težave res samo prehodne, je pa vendar tudi res, da izreden razvoj izobraževanja v Makedoniji povzroča velike težave. Letošnji študenti nimajo so odmevali tudi v Skopju in tudi tu so načeli vrsto odprtih vprašanj. Res pa je, da v Makedoniji ni prišlo do take zaostitve kot na primer v Beogradu in da so tu politični organi republike hitro in razmeroma lahko našli skupen jezik s študenti in se zedinili za skupno akcijo za reorganizacijo študija, ureditev statusa študentov in za ureditev drugih zadev.

Kje vzeti denar za prosveto?

Oster in pereč pa je tudi v Makedoniji problem odnosov med skupnostjo in prosveto. Med prosvetnim kadrom je občutna resignacija, češ da je prosveta najbolj zapostavljena, da imajo ljudje v prosveti najnižje dohodke itd. ... Z najodgovornejšega mesta sem slišal mnenje, da skupnost res ne daje prosveti toliko, kot bi lahko in kot bi morala. Bistvo problema je seveda v razdelitvi nacionalnega dohodka; da bi stvar uredili, se je pač treba boriti za spremembe v tej razdelitvi. Boj za to bi morala voditi prosveta sama, ljudje, ki v njej delajo in ki ne prestando tožiti, da so najbolj prizadeti. To da prav ti ljudje so vedno manjšina in se ne znajo ali pa niso sposobni boriti se za drugačno razdelitev nacionalnega dohodka.

Finansiranje je tako osrednji problem. Za rešitev obstajata dve zamisli. Ena se zavzema za čisto ekonomizacijo prosvete, ki naj bi postala privrsek gospodarstva in do bavijalnica kadrov, ki jih gospodarstvo trenutno potrebuje. Druga zamisel, za katero se zavzema tudi republiški sekretariat za izobražbo, znanost in kulturo, vidi poslanstvo prosvete v formiranju kompletne, izobraženega človeka, ne pa samo v sodelovanju kadrov za trenutne potrebe gospodarstva.

Stališča o tem še niso dokončno razčistena, ker pravzaprav še nihče ne prosveto sama, ne zveza komunistov, ne drugi dejavniki, nimajo jasne koncepcije o prosveti in problematiki in politiki. Ponavadi se razprave zataknjejo pri vprašanju: »Kje vzeti denar za prosveto?« In tu se razprava konča. Slišal sem zelo avtoritativno mnenje, po katerem bi se tu razprava šele morala

začeti. Na kratko bi ga lahko povzel tako: naposled se moramo le znebiti in pogledati, koliko smo administrativna dražja, koliko vojaška in koliko drugačna. Ko nam bo to jasno, nam bo tudi jasno, kje vzeti denar.

Nepismenost je še problem

K pojmu nerazvitosti sodi seveda tudi nepismenost. Res je to pereč problem tudi za Makedonijo, čeprav je ob tem pravilno upoštevati, da je makedonsko šolstvo staro v bistvu komaj 23 let. Po zadnjih točnih podatkih, ki so iz leta 1961, je bilo v Makedoniji 255.673 nepismenih. Verjetno je zdaj ta številka še nekoliko večja.

Osrednji problem je zajem otrok v osnovno šolo, ki je v Makedoniji pod jugoslovanskim povprečjem. Slabši je položaj samo še v Bosni in Hercegovini ter na Kosmetu in v Metohiji. To je rezultat materialne nerazvitosti Makedonije, zlasti podeželja. Stanje v mestih in industrijskih centrih je dobro, zelo slabo pa na izrazito kmetijskih področjih in področjih, kjer žive narodnostne manjšine. V zadnjem primeru igra negativno vlogo tudi, da številni Albanci in Turki zaradi verskih tradicij nočejo pošiljati v šolo deklice.

Drug hud problem je izredno veliko ostanje otrok med osemletnim osnovnim šolanjem. Od vseh, ki se vpisujejo v prvi razred, jih konča osemletko samo 44 odstotkov. Tudi tu prihaja do izraza zaostalost, kajti velik del ostanja gre na račun tega, da starši otroke ko dovolj zrastejo vzamejo iz šole in porabijo za delo doma.

Starši poskušajo reševati na razne načine, vendar doslej brez prevelikega uspeha. Po načrtu bi morali do leta 1978 zajeti v osnovno šolstvo 98 odstotkov otrok v republiki, vendar je jasno, da je ta načrt nestvarjen. Zadnja leta ne dosegajo več niti tempa prejšnjih let: število otrok, ki jih zajemajo v osnovno šolo, se bistveno ne povečuje. Seveda je tudi to povezano s kompleksnim vprašanjem organizacije in financiranja izobrazbe.

Trenutno si pomagajo z delnimi ukrepi, kot je na primer, da so povečali kazni za starše, ki ne pošiljajo otrok v šolo. Taki starši bodo odslej plačevali 50.000 din kazni. Delni ukrep je tudi to, da bodo prejemniki šol odvisni od števila učencev. Vendar, kot rečeno, so to le delni ukrepi, od katerih si velikega uspeha ne obetajo.

Najmlajša akademija

Usoda skoraj vsakega majhnega naroda je, da je vedno ograjen od večjih, da se mora neprestano boriti za svojo afirmacijo in mnogokrat celo za priznanje. To se toliko bolj velja za Makedonce, ki so vrh vsega še mlad narod, v marsikaterem pogledu še vedno v procesu formiranja in ki mu sosedje odrekajo, da je narod. Za vse majhne narode velja, da si morajo priznati in v spoštovanje močnejših priboriti prejem s svojo kvaliteto, da jih mora svet poznati, kajti šele potem jih bo tudi priznal.

Tudi za Makedonce je nacionalna afirmacija pereča naloga in v povojnih letih so na tem področju mnogo storili. Eden zelo pomembnih korakov na tej poti je nedvomno ustanovitev makedonske akademije znanosti. Makedonska akademija znanosti in umetnosti je najmlajša na svetu — 10. oktobra je praznovala prvo obletnico obstoja — in za zdaj ena najmanjših — ima le 14 rednih članov — toda z njo se je makedonski narod še na eni ravni vključil v svet in storil še en korak k popolni afirmaciji.

Tudi delovni program akademije je usmerjen predvsem k afirmaciji naroda in

takim dosežkom, ki bodo pomenili novo kvaliteto naroda. Na primer akademija pripravlja veliko publikacijo v petih knjigah, ki bo izšla v rusini in angleščini in katere namen je predstaviti Makedonijo tujini. Prva knjiga bo vsebovala obse informacije o Makedoniji, druga bo posvečena zgodovini, tretja zgodovini makedonske književnosti in jezika, četrta zgodovini likovnih umetnosti na makedonskem ozemlju, peta pa makedonski folklori.

Razen tega se akademija pripravlja, da bo organizirala vsestransko promocijo ene ga od zastopanih področij v Makedoniji (ni so se se odločili, katerega). To bo obsežno delo, ki bo skušalo zajeti vse vidike znanosti, umetnosti, kulture, da bo to delo nudilo veliko novega gradiva, ki ga bodo lahko s pridom uporabili tudi v drugih republikah, saj imajo problemi nerazvitih področij povsod nekatere skupne poteze.

Sirši jugoslovanski ali pa mednarodni pomen bo imelo tudi uresničevanje drugih načrtov mlade makedonske akademije. Na primer kompleksna promocijska akcija Varčarja ali jugoslovanski simpozij ob 1100 obletnici smrti Cirila Metohijskega (simpozij bo najprej prihodnje leto) ali pa sestanek komisije za onomastiko, v kateri so predstavniki vseh slovanskih dežel in se bodo septembra prihodnje leto zbrali v Makedoniji.

Kljub mladosti zdaj že okrog 40 tujih akademij pozna ali celo sodeluje z makedonsko akademijo znanosti in umetnosti. Prodor v svet se je tudi na tej ravni uspešno začel.

Rojstni kraj Ilindena

Kaj takega, kot je Prilep, človek v republiki, ki velja za nerazvito, pravzaprav pričakuje. To mesto je kljub novim blokom in tovarnam primer tega, kaj je nerazvitost. Kljub temu, da sem vedel, da prilepsko območje velja za enega najbolj pasivnih, me je resničnost nizke stopnje civilizacijske in življenjske ravni vendar močno presenetila. Posebej ker Prilep navsezadnje leži v dolini, ki ima vse možnosti, da bi bila plodna in bogata.

Sicer pa mi je od Prilepa ostal samo bežen vtis, kajti pot nas je vodila še kakih trideset kilometrov naprej v Krusevo. Prilep omenjam zato, ker je pravo nasprotje Krusevu, čeprav leži v dolini. Krusevo pa sredi puščobnih gora 1250 metrov visoko.

To mesto prav gotovo preseneti vsakogar, ki ga prikratk obišče. Iz prilepske doline se cesta kmalu začne vzpenjati v pustih hribih po obupnih serpentinah, ki jim je kos le močan železec. Pokrajina je gola in puščobna, tako da človek že vnaprej skeptično pričakuje mesto, ki leži v teh gorah. Toda ko se cesta povzpne na vrh hriba in se odpre pogled na Krusevo, se skepsa umakne velikemu začudenju. Mesto ima obliko amfiteatra, sestavlja pa ga nekaj sto velikih belo in modro pobarvanih hiš, ki pričajo o bogastvu in nič kaj skromnih zahtevah njihovih graditeljev. V mestu ni bank, podrtij in zaslinih bivalisk, ki jih sicer najdemo v drugih makedonskih mestih, ampak so zares samo hiše, vredne te ga imena, ki se razen tega še odlikuje s svojso, lepo arhitekturo.

Za tako podobno mesta ima zaslugo predvsem njegova nedostopna lega in oddaljenost od najvažnejših magistral nekdajega turškega imperija. Tu so se naseljevali v glavnem bogati trgovci, obrtniki in zemljiški lastniki iz prilepske doline, ki so tu imeli mir pred Turki. Že od nastanka je bilo Krusevo mesto bogatašev in to se mu seveda pozna tudi na zunan. V začetku tega stoletja je bilo Krusevo bogato in cvetoče mesto s 26.000 prebivalci.

To mesto je tudi zapisalo eno najbolj slavni strani v zgodovini makedonskega naroda. Leta 1903 je tu izbruhnila Ilindenska vstaja proti Turkom in tu so v tistih dneh razglasili Krusevsko republiko, ki je bila prava neodvisna država Makedoncev. Republika je sicer živela samo deset dni, vendar je njen zgodovinski pomen velik: prvič kot dejanje afirmacije makedonskega naroda, drugič pa kot začetek tistih revolucionarnih vrenj v Evropi na začetku stoletja, ki so imela izraziti socialni pečat. Krusevski manifest, namenjen vsem, a ne glede na vero, narodnost, spol in prepričanje, je presenetljivo moderno-revolucionaren program nacionalnega in v precejšnji meri tudi socialnega boja za osvoboditev. Čeprav je bil upor naperjen proti Turkom, je vendar zanimivo, da se manifest obrača tudi na prebivalstvo turške narodnosti in ga poziva, naj se pridruži upornikom, ker je samo prav tako žrtev nasilja in izkoriščanja turške buržoazije kot Makedonci, Albanci in pripadniki drugih narodov.

Turki so po desetih dneh zavzeli Krusevo in razbili republiko, toda v njenih ide-

jah so marsikakšne kati, ki so ostale aktualne do danes in ki se šele zdaj uresničujejo.

Strpnost in enakopravnost

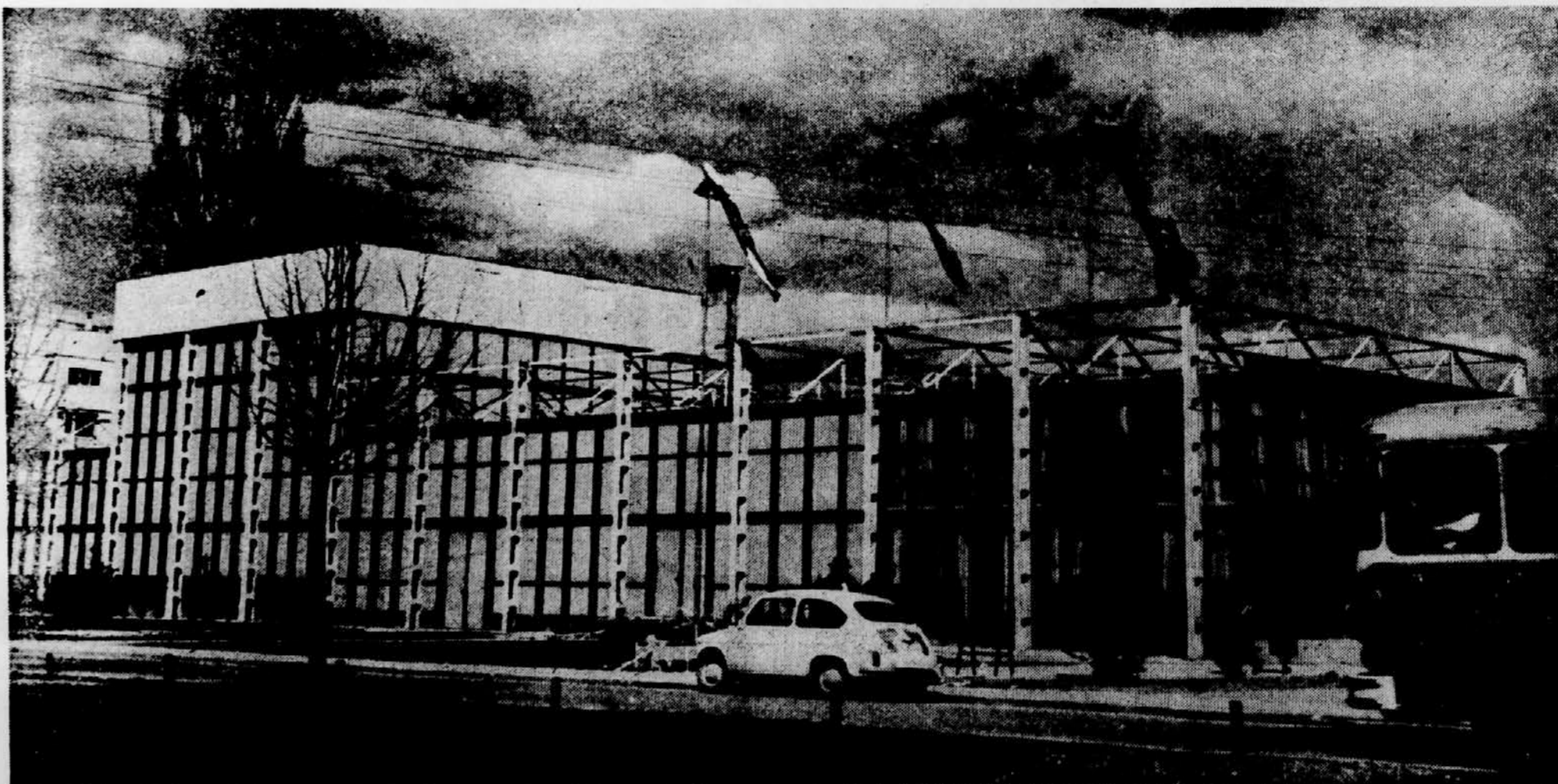
Mednje gotovo sodi tudi ideja o enakopravnosti vseh narodov. Njeno uresničevanje je za Makedonijo izrednega pomena, ker je tu velika nacionalna pisarnost. Precejšnja narodnostna mešanica je tudi v Krusevu. V mestu živi 70 odstotkov Makedoncev, drugi pa so Albanci, Turki itd. Zanimivo je, da v mestu živi okrog 120 družin bosanskih muslimanov. Zanimivo je, da so se prva leta po vojni muslimani samo iz Makedonije lahko izseljevali v Turčijo. Oni iz Bosne in od drugih, ki so se žele izseliti, so ponavadi delali tako, da so se na prejšnj let naselili v Makedoniji in na ta način dobili dovoljenje za izselitev.

Okrog leta 1950 se je tudi v Krusevo naselilo 150 muslimanskih družin iz Bosne, ki so se hotelo po preteku časa, potrebnega za dovoljenje, izseliti v Turčijo. Toda izselilo se jih je samo 30, 120 družin pa je ostalo v Krusevu. Glavni razlog je, da so se tu znašli v ozračju nacionalne in verske strpnosti in da so se jim ponudile ugodne gospodarske možnosti z gojenjem tobaka in ovčerejo. Zdjaj so te družine — nekatere imajo tudi po 40 članov — gospodarsko močne in na izselitev v Turčijo nihče niti ne pomisli. Primer krusevskih Bosancev zgornjo pričra, kako veliko vlogo igra pri tako občutljivem vprašanju, kot je nacionalna in verska, tolerantnost in gospodarske možnosti.

Sicer pa na račun nacionalne in verske tolerance Makedoncem ni moglo veliko očitati. V republiki živi 180.000 Albancev in 108.000 Turkov, poleg manjših številnih manjšin. Turkom in Albancem so priznane vse manjšinske pravice. O tolerantnosti pričra tudi sprememba v zakonu o pouku v manjšinskih šolah, ki so jo pravkar sprejeli. Doslej so se Albanci in Turki v svojih šolah obvezno učili tudi makedonsko, medtem ko so zdaj odločili, da učenje makedonskega v Albaniji in Turku ni več obvezno. S to odločitvijo, ki je tako demokratična, da gre objektivno najbrž celo na škodo samih Albancev in Turkov, saj jim je v makedonskem okolju znanje makedonske, objektivno gledano, gotovo potrebno, so se izognili vsakršnim očitkom in tudi določenim političnim težavam, ki jih je povzročala obveznost učenja makedonskega.

Kljub temu, da sta obema najmočnejšima manjšinama zagotovljene njune pravice, njun razvoj vseeno ne poteka čisto gladko. Vzroki so spet politične narave in jih je treba iskati v nenormalnih odnosih med Jugoslavijo in Albanijo, deloma pa tudi Turčijo. Obe manjšini sta izolirani od svojih matic in takšna izoliranost nedvomno ovira njun normalni razvoj. Tudi za to področje velja, da se zadnje čase možnosti izboljšujejo in v novostih stikih z albanskimi in s turškimi oblastmi so že bili doseženi prvi rezultati. Tako so na primer Albanci precej popustili v protijugoslovanski gonji, tudi kar zadeva odnos do svoje manjšine, s Turki pa je bil na primer dosežen sporazum o prihodu turških učiteljev v turške šole v Makedoniji.

JANEZ STANIĆ
(Konec prihodnjega)

NOVO GIMNAZIJE V SKOPJU

Benetke ob nepravem času

Jesenski sfumato nad laguno

Tudi Benetke so del Italije, ki jo je treba rešiti - Bienale je razburil, bienale pa je tudi razočaral - Kavarna Quadri je bolj privlačna kot njena konkurentka - Dediščina in spregledan nauk starega, velikega slikarja

Za motornim čolnom, s katerim sem se odpeljal izpred majhnega pensiona proti Muranu, so se valovi z rahlim plivanjem razblinjali ob kamnitih bregovih kanala in povsem zmedli nekaj značilnih beneskih odsevo. Maček, ki je obiral ribjo koščico na najnižji stopnički, je odskočil, da bi si ne zmočil dlake - sicer pa ni ničesar zmotilo zgodnje jutranje tišine in miru na ozkih kejih San Vija.

Brazda za krmo je mešala umazano vodo beneskih kanalov. Stare palače so se ogledovale v zeleni vodi in se na mahastih, mokrih in nagutih temeljih nagibale proti kanalu. Pravijo, da popuščanja hrastovih pilotov in rušenja temeljev niso krivi samo kamenovrti in drugi organizmi, ki načunajo tako les kot kamen, da temu tudi ni vzrok samo starost. Celo valovanje vode v kanalih, ki jim Benetani pravijo reke - rio - da z neprestanim, še tako rahlim udarjanjem ob stene, rahlija temelje. Prej, ko se ni bilo motornih ladij in čolnov, da so temelji držali dlje, zdaj pa da je tudi to krivo, da se Benetke vse hitreje, zdaj na enem, zdaj na drugem mestu, pogrezajo.

Zadnje čase sploh veliko pišejo in opozarjajo na to nevarnost, ki preti mestu na lagunah. V palačo Grassi je bila preseljena razstava »Italia da salvare« (Italija, ki jo je treba rešiti) in tam je bilo videti tudi nekaj kritičnih primerov propadanja v Benetkah. Tudi marsikatera gotška ali renesančna palača je že opuščen in z zabritimi okni opozarja na svoj - največkrat seveda finančni - problem. Pričakovati bi bilo, da bodo obsojeno mesto prebivalci začeli pomaloma zapuščati, zlasti pa, da ga bo zapustil kapital. Namesto tega pa ljudi v Benetkah ni nič manj, trgovina cvete in promet v pristanišču in dokih je zelo živ. Čeprav se nekatere hiše že podirajo in druge nevarno nagubajo, pa hkrati gradijo tudi nove - ne več na hrastovih pilotih, ampak na sodobnih betonskih blazinah, ki ustrezno varno prenašajo težo na nezanesljivo dno. Zivljenje pač teče dalje - pa saj je bilo tako najbrž vedno, tudi pred nekaj sto leti.

Mimo premcev treh ladij ameriške VI. flote, zasidranih ob Obrežju sedmih mučencev, nese okoli naprej, na vrsto drogov, na katerih pipljajo zastave držav, udeleženk letosnjega XXXIV. beneskega bienala moderne umetnosti. Letos je ta, se ne da vedno tako splošno in slavno umetnostna prireditel, doživljala kaj burne trenutke. Benetani, ki so imeli vsa leta od nje največ koristi, saj je privabila mnogo obiskovalcev, so se nenadoma uprli. Seveda predvsem mladi in med njimi predvsem študentje. Rekli so, pravzaprav vpili in pisali, da je taka, kakršna je letos in sploh zadnja leta, Benetkam prej v šramoto, kot v ponos. Da je to

prireditel za nekaj deset ali sto izbrancev, na njej pa da razstavljajo umetnost bogatih.

Upor, protest, negodovanje, odklanjanje - vse to je imelo izrazito socialno obelje. Nekoliko zmedeno sicer, kajti programa, ki bi vsaj v grobni smernici nakazal drugo, boljše razstavo, kaj šele umetnostno politiko bienala, ni bilo. Bil je samo spontan odpor - in po sprejehu skozi razstavne paviljone mi je postal kaj razumljiv.

Proces vedno bolj osebne analize, ki je v moderni umetnosti nadomestil težnjo po osebno obarvani, toda objektivni sintezi v zgodovinskih umetnostnih slogih, je pripeljal do osamitve in zapiranja v lasten majhen svet večji del sodobnega umetnostnega ustvarjanja. Čeprav je ta proces razumljiv, saj gre v korak z ozko specializacijo na bolj materialnih, praktičnih področjih človekove ustvarjalnosti in razvoja, je postal prebiter in prepad med ustvarjalcem in potrošnikom se je začel širiti. Neprestana težnja po novih odkritjih in dognanjih je tudi v likovno umetnost vnesla nov veter in tempo razvoja oziroma spreminjanja je postal prav neverjeten. Seveda je pri tej naglici, ki ni dopuščala časovne odmaknjenosti in temeljitega pretresa novih vrednot, nujno prišlo do izroditve. Cilj je postala domisljica, in to nova, novost sama po sebi in z njo sok. Oblike so prešle okvire klasičnih umetnostnih panog in tehnik in danes je na bienalu dvorazsežnostna, pravokotna barvna podoba že skoraj redkost, vse več pa je najrazličnejših poskusov prostorskega oblikovanja najpreprosteje ali najbolj zapletene vsebine in tehnične izvedbe.

Reakcija na tako produkcijo oblikovanja je razumljiva. Umetnina namreč ni več uporabna v klasičnem pomenu: je redko delo, ki se mogoče postavi v sobo, saj so na bienalu celo primeri, ko celotna dvorana z vsem svojim mehanskim in svetlobnim inventarjem predstavlja razstavni eksponat. Torej je neprenosljiva in jo bo treba ob sledi bienala podreti. Že sprito tega je socialno obarvan odpor razumljiv. Toda poti iz te slepe ulice se ni videti. Kajti na drugi strani vidimo primer sovjetskega slikarstva, ki v okviru socialističnega realizma predstavlja najbolj neurejeno in nečisto optično dojemljivega sveta, ali pa tendenčno vsiljuje gledalcu trenutna pa tudi že obarvana politična gesla. Kvaliteta izvedbe teh del pa najbrž ne bi zadoščala niti za

vstop v tretji letnik kake srednje solidne slikarske akademije.

Riva degli Schiavoni vrvi. Dolge sence pristajalnih kolov so jo preplele z mrežastim vzorcem, daleč tam za kupolo cerkve Santa Maria delle Grazie pa tone oranžno, drobno sonce v sivem sfumatu. Beneska promenada je zažvela, z Markovega trga in spet vanj se zlivajo curki ljudi. Tujih turistov je med njimi že malo. Jesenske megle, ki legajo na lagunsko mesto, napovedujejo hladne večere, prav zvečer pa je tako prijetno posedati na trgu, bodisi pred kavarno Quadri ali pa nasproti, pred kavarno Florian, in poslušati glasbo. Letos ima več obiskovalcev kavarna Quadri: njena konkurentka je modernizirala orkester in pognala krajši konec. Tujci so navadno romantični in si želijo nekaj »v stilu«. To pa je na Markovem trgu gotovo prej godalni orkester, ki igra napolitanske pesmi, arije oper in operet, kot pa polmoderni orkesterček s saksofoni in klarineti, ki igra bolj moderno revijsko glasbo.

Vse to pa tako ni več posebno pomembno. Nekaj sto tujih obiskovalcev se sleherni dan razlije po beneskih campih, piazzah, callejih, po muzejih in cerkvah, po razstavah - navsezadnje tudi po trgovinah in restavracijah in gostilnicah in jih je komajda opaziti. Sezone je konec in redki gondoljerji, ki se poskušajo zvesti tujca za 3000 lir na uro v svoja zelo različno okrajšana plovila, kolnejo ali pa apatično skomigajo z rameni. Kmalu si bo treba poiskati za čez zimo drugi, navadno težji kos kruha, bodisi v pristanišču, v velikem mlinu, v silosu, v skladišču, kjerkoli. Sicer pa ne bodo sami, družbo jim bo delalo tudi nekaj sto sezonskih matakarjev, morda kakšen vodnik, prodajalec spominkov in še kdo. Bo že kako, saj je sleherno leto enako. Samo da bo opoldne za kakšno pasto asciutto in morda še za mista mare, zvečer za kakšno ribo in četrta vina »nostrano« - za drugo so pa tako zaslužili poleti, med sezono.

Samo - kaj bo prihodnje leto? Večna skrb gondoljerjev je konkurenca motornih plovil. Zdaž je hoteli prevažajo vsak s svojim taksijem na vodi svoje goste - in po cen. Mnogo udobneje je, stopiti kar iz hotela v čoln in si za polovično ceno ogledati prav toliko, če ne več Benetk iz vodne perspektive, kot iz gondole. Zdaž, v jeseni in pozimi, pa bodo te hotelske storitve še nevarnejše: svoje goste bodo prevažali kar zastoni. Reklama, kaj se more...

Postopam okrog cerkve Santa Maria dei Frari in čakam, da jo bodo odprli. Tik za njo je znamenita Scuola di San Rocco, ki jo je veliki beneski slikar Tintoretto nadves bogato opremlil s svojimi podobami. Zdaž je zaprta, čeprav je nedelja. Tudi to se ne spira več, obiska je premalo. Pa drugič, saj ta umetnost ne zastara.

Cerkev je velika gotška stavba, ena izmed treh največjih beneskih cerkev: San Marco, San Giovanni e Paolo in Frari. V njej so dela mnogih znamenitih beneskih slikarjev, katerih vsako bi pomenilo v naši Narodni galeriji pravi zaklad. Sicer pa so dela teh velikih predstavnikov slavnosti beneske slikarske šole malone polprazna padla zidu, v njem zacija kamnit okrušen portal, na njem pa listek: To je cerkev ta in ta, iz tega in tega stoletja, v njej so dela Bellinija, Carpaccia, Tiziana, Palme mlajšega, Bassanov itd. Se le ko se ozreš kviku, opaziš, da ta zid res sodi k cerkvi, ki pa se že podira, zvonik je nagnjen, le še redko v njej mašujejo...

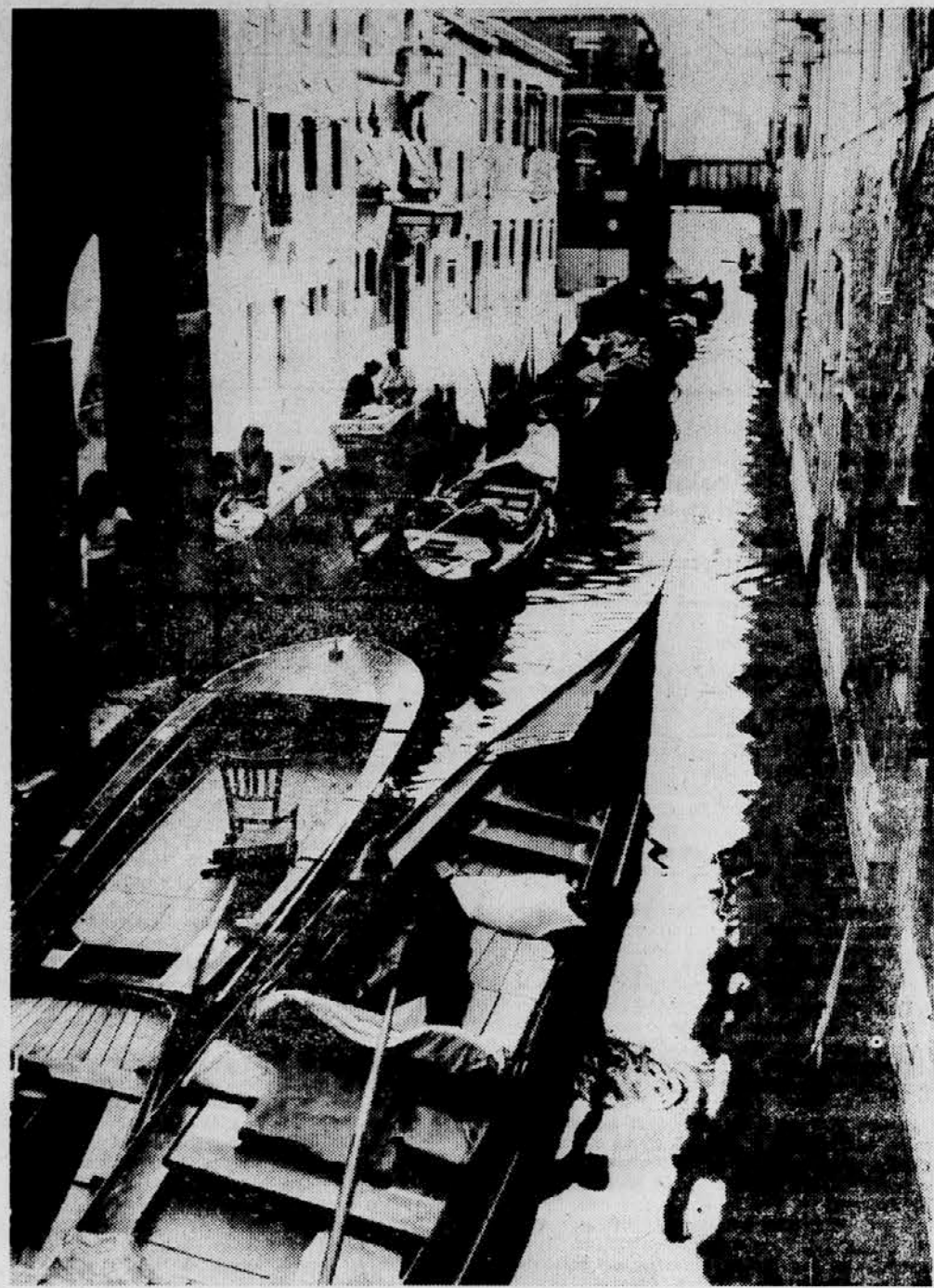
Ogromna, nekoliko temna ladja spominja prej na javni prostor, na svojevratno galerijo, kot na cerkev. Toliko je v njej umetnin. Stene so preobložene z nagrobniimi znameniti mož, s slikami znamenitih slikarjev. Kot nekakšen panteon v malem: tu sta namreč tudi nagrobniica slavnega italijanskega klasičnega kiparja Canove in še slavnostnega beneskega slikarja Tiziana.

Biser te ogromne školjke pa je oltarna podoba, znamenita Tizianova Assunta - Marijino vnebovzetje. Osveljena s toplu lučjo naj bi delovala nekoliko mistično. Kljub neprestanemu polglasnemu komentiranju turistov, ki jo ogledujejo, se sprejehajo pod njo in jo poskušajo fotografirati, me vselej znova prevzame in umiri. Ne zaradi mistične vsebine, saj navsezadnje je ženska, ki jo nosijo angelčki na krilih v nebo, samo

mlada, lepa in zelo življenjska beneska gospe tiste dobe, verniki, ki vzemirjeni kričijo proti nebu, so samo bolj ali manj robusni predstavniki nižjih beneskih slojev in bog oče, ki jo razprih rok čaka na nebu, je samo dobrohoten in dobro ohranjen, markanten stari. Toda kompozicija podob je pravo mojstrstvo: dogodek se odvija v treh pasovih, v njih so slikarske mase in barvni poudarki tako razporejeni, da posredujejo občutek popolnega ravnesja, kljub razgibanemu trenutku, ki ga podoba predstavlja. Dogajanje je v sredi slike in vsi obrazi, vse kretnje, vsa čustva so usmerjena tja. Gledalec si ogleduje podobo z občutkom tiste popolne notranje ubranosti, ki jo lahko povzroči samo popolno ravnesje med dinamično in statično, med zunanjo - fizično in notranjo - duhovno komponento življenja. Slikar je to nedvomno moral upoštevati, kajti to je tista njena resnična nadčasovna vrednota, ki bi lahko, postavimo, nastala tudi v okviru kakšnega drugega umetnostnozgodovinskega sloga, ker je to razumska, duhovna in - v sodobnem jeziku bi lahko rekli - socialna vrednota, ki ni odvisna od trenutnih oblikovnih prijemov ali celo mode.

Nehote se mi vsiljuje misel, da bi bili vsi naporji za sodobno tako imenovano angazirano umetnost odveč, če bi sodobni umetniki ali oblikovalci bolj upoštevali to vrednoto, če bi se bolj ukvarjali s tistim, kar je v človeku, kot s tistim, kar in kakor naj bi bolj ali manj dračje, moteč ali sokratno vpliva od zunaj.

Besedilo in sliko: FRANCE SLOKAR

PRIPRAVE NA PREZIMOVANJE

Vse več gondol se zateka v odročne kanale, kjer bodo prezimile. Turistov je vse manj, gondoljerjev, ki krajša časa na pretek, pa vse več.

Zapisek iz Avstrije

Privlačne zanimivosti

Orožarnica sredi Graza in skansen v Stübingu

Je že tako, da vsakdo rad pokaže tujcu predvsem tiste zanimivosti, ki so redke, ki jih ni videti povsod. Tako so tudi slovensko novinarsko delegacijo, ki je bila v gosteh pri štajerski deželni vladi, seznanili razen z aktualnimi političnimi, gospodarskimi in kulturnimi dogajanjmi ter problemi še z dvema znamenitostima, ki pomenita resnično redkost. To sta deželna orožarnica in muzej na prostem.

Deželna orožarnica (Landeszeughaus) je sredi Graza, v Gosposki ulici, ob palači deželnega parlamenta. To je zbirka najrazličnejših orožja iz 16., 17. in 18. stoletja. Orožarnico so zgradili štajerski deželni stavovi med letom 1642 in 1644 in je bila za glavno skladišče orožja za obrambo pred Turki.

Stavba orožarnice je v bistvu prav tako, kot je bila pred dobrimi tristo leti. Čeprav so v njej uredili muzej, niso hoteli vanjo napeljati elektrike. Stari leseni oporniki in police še vedno služijo istemu namenu, le da je sedaj orožje sistematične urejeno, ker je pač na ogled in ne več uskladiščeno. Pravzaprav pa človek vseeno ne more zgubiti občutka, da je to skladišče, saj je v starih nadstropjih orožarnice zbranih več kot 29 tisoč raznih orožij in je na primer na stropih težavno opaziti les, kajti vsi so naravnost prekriti s čeladami.

V orožnici lahko najdeš prav vse orožje, ki so ga izdelovali v tistih časih: od sulice, hebelbard, vojnih kos in vil, buzdovanov, mečev, sabelj in ščitov, španskih jezdecov, na glavnih celad, oklepov za pešake in konjenike, mušket, topov in pistol in še vrsta drugih vrst orožja. Vsa ta orožja pa so razstavljena v velikih količinah in unikat pred-

stavlja je popoln oklep za konja, kar je bila tudi v tistih časih prava redkost.

Veliko razstavljenega orožja je bogato umetniško opremljeno. Muškete in pistole imajo kopita, okrašena z biserno matico, mnogo z ornamentom, nekatera pa tudi s figuraliko. Posode za smodnik in kroglice pa prevladujejo okrašene z intarzijami, biserno matico itd. Prava mojstrovina pa so gravure na viteških oklepih, kjer se jedkanem v jeklo pridružuje zlata vdela in celo uporaba dragih kamnov.

Deželna orožarnica je vsekakor vredna ogleda in številni turisti, ki prihajajo v Graz, jo tudi obiščejo, seveda če vedo za njo. Zato je sicer dokaj dobro preskrbljeno v hotelih, kjer dobi vsak gost prosto in s kulturnimi prireditvami v tekočem mesecu in z vsemi tistimi zanimivostmi mesta, ki jih velja ogledati. Obisk v orožnici pa je možen le, ko je svetlo in sije sonce, ker pač ni električne napeljave.

Naslednja zanimivost pa je odprt muzej ali muzej na prostem v Stübingu pri Grazu. To je muzej avstrijske ljudske arhitekture, in ga še oblikujejo. Zato uradno še ni odprt.

Muzeji na prostem niso nova zamisel, saj je bil prvi muzej Skansen v Stockholmu, odprt že v zadnjih letih minulega stoletja. V Grazu so začeli uredničevati tako zamisel pred petimi leti, ko so ideji univerzitetnega profesorja in podpredsednika deželne vlade dr. Korena namenili prvu sredstva. V 7 km dolgi nenaseljeni dolnini blizu Graza so začeli urejati prostor in po vsej Avstriji iskati različne stare tipe hiš, ki so ostale še ohranjene in neizpremenjene. Odkupovati so začeli te stare hiše, jih pazljivo demontirali in prenesli v Stübing. V sami dolnini so razporedili prostore tako, da so najbolj ustrezali značilnostim posameznih avstrijskih pokrajin, in na teh delih začeli postavljati te hiše prav tako, kot so stale nekoč. Ves les so pred tem pripravili, če pa je bilo kaj povsem uničenega, so ga nadomestili s starim lesom po prvotnih načrtih.

Delo vsekakor ni bilo lahko. Najprej je bilo treba najti hiše, ki so res izražale nekdanjo tipiko in ki se niso bile modernizirane ali preurejene. Ponekod so bile težave z odkupom teh hiš, saj so v nekaterih še prebivali ljudje. Za kovačije, mlino in žage je bilo treba zbrati dovolj močan vodni tok, ker je načelo muzeja, da mora tudi hiša kot muzejski objekt svojo funkcionalnost v celoti pokazati. Prizadevni direktor muzeja dr. Viktor Pöttler pa si prizadeva da bi v okolici hiš aklimatiziral tudi tiste rastline, ki so značilne za posamezne pokrajine.

Muzej na prostem v Stübingu pri Grazu financirajo svezna vlada in vse deželne vlade, čeprav nosi štajerska deželna vlada več

ji del. Druge deželne vlade financirajo zato, ker imajo ta muzej za izredno pomemben za svo nacionalno skupnost in ker ljudske arhitekture in muzeji zbirajo na vsako deželo posebej, ampak je lahko kvaliteta, če zavzema obširnejše področje.

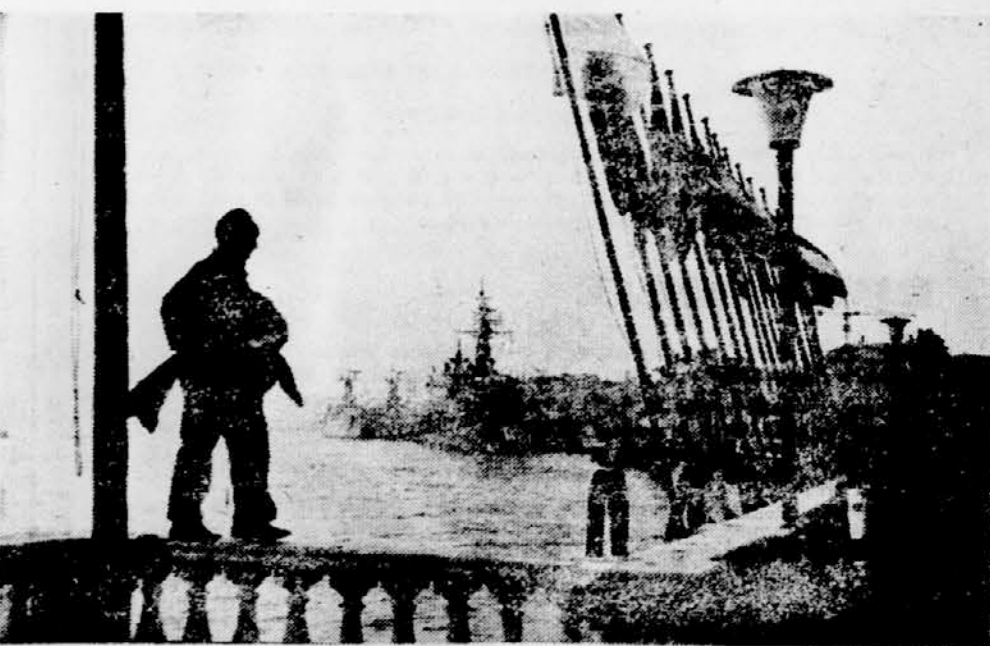
Ze sedaj, ko muzej šele urejujejo ali ko bi upravičeno lahko rekli, da je v izgradnji, prihaja vanj že mnogo tujcev. Ne samo šole, ki se na majhnem prostoru lahko zelo nazorno seznanijo z kakšnim delom zgodovinskega razvoja svoje domovine, ampak prihajajo vanj tudi mnogi tujci, čeprav v mesečne kataloge tega muzeja še niso vpisali.

V mojem prvem zapisu s potovanja po Avstriji, ki je prikazoval delež naših kulturnih prijav, prihaja vanj že mnogo tujcev. Ne samo šole, ki se na majhnem prostoru lahko zelo nazorno seznanijo z kakšnim delom zgodovinskega razvoja svoje domovine, ampak prihajajo vanj tudi mnogi tujci, čeprav v mesečne kataloge tega muzeja še niso vpisali.

SERGEJ VOSNJAK

DETALJ IZ OROŽARNICE

BIENALE V VARSTVU VI. LADJEVIJA?

Prizor, ki se med XXXIV. beneskim bienalom umetnosti ponavlja vsak večer ob 17.30: zastave držav udeleženk snemajo z drogov pred Giardini del Castello. V ozadju enote ameriške VI. flote, ki so te dni na obisku v Benetkah.

Moj bratranec Tine je vse prej kot rahlocuten. Skop je v besedah, ne počna nečestiti in blizu mu je kletki kot solje. Je na grobo stesan iz enega samega kosa srednje lesa, bi dejal. Vsi so ga navajeni in jemljejo ga kot takega, kot je: neokretnega v besedi, odmaknjene od mater.

Jesenska zgodba

kosti, zvestega do sebe in tistih, ki jih ima rad, pa tega ne kaže ne zunaj. Njenovo čud počna nemara najbolj pes Beno. Ki prečema ure in ure priklenjen z verigo ob drvarnico, star, osivel curaj bratrančevega z čulji in znojem priprane ga imetja. Tujega človeka zavoha že na daleč, in če ni pokazal kdo od domačin, da je vreden zaupanja, ni priporočljivo

priti blizu njegovih zob. Ko pa spozna, da je priselc v hiši prijateljsko sprejet, ga tudi Beno vpiše v svoj pasji spomin kot prijatelja.

Takšna sta bratranec Tine in njegov pes Beno.

Pravzaprav - pes Beno ne ve. Pred nekaj meseci namreč sem prišel na obisk, in psa ni bilo na njegovem običajnem mestu. Se verige nisem videl, kar bi pomenilo, da sta jo z gospodarjem mahnila kam proti gozdu.

Tineta ni bilo doma. V kuhinji je ropotala s posodo njegova žena.

»Kje pa imate psa?« sem jo vprašal po običajnih pozdravnih besedah.

Ne da bi se ozrla, je rekla:

»Ni ga več.«

»Kako, ni ga več?«

»Tako. Zbodel je in žigonozdravnik je dejal, da je že prestar. H konjederu so ga odpeljali.«

Zamislil sem se. Uboga pasja para, osiavela molčeca čuvaj hiše in ljudi v njej, ki mi je vselej, kadar sem prišel, prijazno pomahal s kosmatim repom in me rahlo pobožal s tace po hlačnici!

»Sosed ga je odpeljal. Ne Tine, ne otroci niso hoteli.«

»Saj - nisem našel prave besede.«

»Verjameš, vsi smo jokali. Tine je že prej zginil z doma. Nekaj dni ni z nikomer spregovoril.«

Tineta in njegovega psa Beno sem se spomnil, ko sem pred nekaj dnevi srečal svojega dobrega, starega tovariša Boštjana.

»Kam pa ti?« sem ga ustavil.

Nasmehnil se je tako, da ni bilo mogoče uganiti ali iz veselja, ali iz žalosti.

»Kar tako. Postopam. Penzionist sem postal.«

Začutil sem se. Nikoli mi ni niti namignil, da ne zmore več ali da želi izpreči. Vedno je bil kot navita ura. Takšnega sem spomnal pred desetletji, sicer še mladega, ko smo sestradi capljali po razdrapanih gozdnih stezah, premočeni do kože legali v neznanih bajtah na gola tla, v prsih pa nosili s seboj veliko vero v nov čas, ko bo človek človeku brat.

Zavila sta v gostilno in sedla za mizo v kotu.

Počasi mi je razvozlat culico dogodbok. Trpke in težke so se motale besede iz njega.

»Varčevanje, veš. Reforma, pravijo. Delovna mesta opuščajo med njimi tudi moja. Ponudili so mi sicer drugo. Vedeli so, da ga pri teh letih ne bom sprejel. S tem so računali. Računali so, da grem lahko v pokoj, čeprav še nimam šestdeset. - Pa ne misli, da so se o tem pogovorili z menoj. Neki Brez besed sem se jim umaknil. Niso mi rekli ne zбоgom, ne hvala. Nekateri vodilni tovariši si dobro zapomnijo, kdo jim ne voščil za rojstni dan. Trideset let dela in več, to pa ni nič...«

Ne gre mi iz glave Boštjan. Poenam vse njegovo življenje, drug za drugim svoja ločila stopinje po naših hostah. Čakala sta, da pride tisti novi čas. Zdaž je tu. Moram in moram misliti na Boštjana. In mi je grenko, kot bi se napil pelina, ko iščem v tem novem času novega človeka.

Za pom Benom so vsi doma jokali...

CENC LOKAR

Ljubljanski gimnazijec na Islandu (I)

Obala v polarni svetlobi.

Vozni listki so bili že lani razprodani — Kos milijon let stare lave

V letošnjih počitnicah (junij, julij in avgust) sem potoval skozi Anglijo in Skotsko do Islandije, kjer sem prebil dva meseca pri neki družini. V tem nekakšnem dnevniku sem zapisal vtise s potovanja in poskušal bom predstaviti bralcem Island, kakršnega sem doživel, in vsaj na kratko orisati preteklost, običaje in posebnost te dežele pod polarnim krogom.

LLIR, gejziri, GULLFOSS — zlati slapovi, THORSMORK in še marsikaj drugega, pač pa po mojem mnenju najbolj privlačni tuja, večnoma Amerikanci in Angleži, se neraziskana divjina v centralnem delu otoka. Marsikdo od teh petičnežev ima namreč raje »divje« in avturistične počitnice s križarjenjem z jeopi ter jahanjem islandskih ponijev, kot pa bivanje v zloglasenih svetovnih turističnih centrih z vsem mogočim komfortom. Sicer pa nudi poleg križarjenja Island še veliko drugih stvari, kot so kopanje v vročih vrelih v vseh letnih časih, smučanje v letni in zimski sezoni, spreho-

kel na dan dva kosa lave, od katerih je bil eden star približno milijon, drugi pa pet let. Predvsem je bila zanimiva skupina mladih švicarskih alpinistov, ki so imeli v narči dvakrat deset dni trajajoči izlet po ledeniku VATNJOKULL. Ta je največji v Evropi in pa tudi najnevarnejši, saj je ob njegovem dnu močno delovanje gejzirov in manjših vulkanov, ki ga z vročimi parami od spodaj razjedajo. Prav zaradi tega večnega boja ogenj-led je ponekod prehod izredno nevaren in upam, da jim je šlo vse po sre-

ci. V spominu mi je ostala tudi skupina bledikavih Angležev in Angležin, ki bi jih raje za dva meseca poslali na Jadran, kot pa v vetrovno in vlažno islandsko podnebje. Vendar pa je vsaka od teh skupin imela svoje jepee in pa posebno opremo za raziskovanje svojega območja na Islandiji. Kasneje sem ugotovil, da je jeep res najboljše vozilo za ta otok, ki je skorajda brez pravih cest. Med vsemi temi ljudmi v stilu himalajskih odprav pa sem se počutil posebno, da sem v njihovi družbi.

Prave zmešnjave je povzročila mešanica tolikih narodnosti na krovu. Bil sem samo en sam Jugoslovian, mrgolelo pa je pripadnikov drugih evropskih narodnosti od Irceev in Shetlandčev do Italijanov in Francozov. Skupna karakteristika te zmešnjave so bile le kamere različnih velikosti in oblik ter brade prav tako različnih velikosti in oblik, da ne omenim morske bolezni, ki je bila skupna nadlega vseh potnikov.

Voznja od Skotske do Reykjavika, prestolnice Islandije, je trajala 3 dni in 3 noči. Bila je dolga zaradi enolične vožnje, zanimiva zaradi zanimive družbe in napornosti zaradi večne morske bolezni. Prvo noč in naslednji dan smo pluli ob severovzhodni skotski obali do Shetlandskih otokov, dva dni in eno noč smo porabili od najsevernejše točke britanskih otokov do Islandije, zadnjo noč, ki je bila prav za prav dan, pa smo pluli ob obali Islanda. S svetlo islandsko nočjo sem doživel marsikaj presenetljivega, saj se v poletnih mesecih, predvsem v juliju, noč skrajša le na 1 do 2 uri mraka, medtem ko je preostali čas popolnoma svetlo. Polemna sila je pa opazovala (Reykjavik) ni, moč pa je pa opazovati v AKUREYRIJU, glavnem mestu severne Islandije. Moje prve izkušnje s svetlo nočjo ne bom nikoli pozabil: proti koncu vožnje sem bil ves v pričakovanju »vstajanja Islandije iz morja«, kar je imenoval Laxness, vendar me je vseeno premagal spanje. Nenadoma pa je prišel v naše podplavalje neki Islandec in vpil: »ISLAND VI SJONDEILDHARRINGINN«, kar pomeni Island na obzorju. Seveda vsi smo gledali na palubo, prepričani, da je zunaj trda noč. Tedaj pa zagledamo čudovito lepo obalo, vso kopajočo se v svetlobi, (bilo je ob treh zjutraj). Bil je res veličasten prizor: ledeniška pokrajina VATNAJOKULLA z najvišjim (2119 m), v ospredju temnosiva obala, med njo in najvišjimi vrhovi pa temno zelene jase, toda vse golo, brez dreves in grmovja. Predvsem mi je padel v oči pojav, ki je na Islandu tako pogost, najbolj v sončnem vremenu: izredno močne, jasne, skoraj žareče barve pokrajine. To je ena od posebnosti, ki napravijo ta otok tako lep.

MIHA TRAMPUZ

Izlet tedna

Na Kum Planinski napotki

Tokrat bo naše izhodišče železniška postaja v Trbovljah. Torej pot pod noge, čez Savo, seveda po mostu. Na oni strani se začne vzpenjati na Kum tudi vzorna cesta, ki je zaradi serpentin dolga. Pešci, ki tu niso redki, so si pot skrajšali in si utrli stezo skozi zaprašeno rastlinje. S te poti se odpravi obkoren razgled navzdol na dolino Save in na industrijo ob njej, pogled pa za ljubitelje nedotaknjene prirode ne bo ravno očarljiv, saj so od prahu hribi skoraj do vrha sivi. Ko nam uspe priti do vasi Dobove, je prahu konec, gozdovi pa zaradi jeseni tudi tu niso več zeleni. Torej v znamenju rjave barve. Od Dobove naprej je najboljše, da se napotimo naravnost po cesti in se na ovinkih poslužimo kratkih bližnjic, dokler ne pridemo do kočice na Lontovžu, ob kateri pozimi vozi smučarska vlečnica. Cesta je pozimi preozka, le do Dobove, oskrbnik na Kumu pa je dejal, da bi jo z malo volje in truda spuzili prav do vrha Kuma. Le trikrat v eni zimi bi se moral plug prebiti do vrha, pa bi po cesti vso zimo lahko vozili avtomobili. No, to pa že meji na utopijo. Od Lontovža pa do vrha je steza, po njej se še malo spodite, saj je Kum najvišji v zasavskem hribovju, kar 1219 metrov meri.

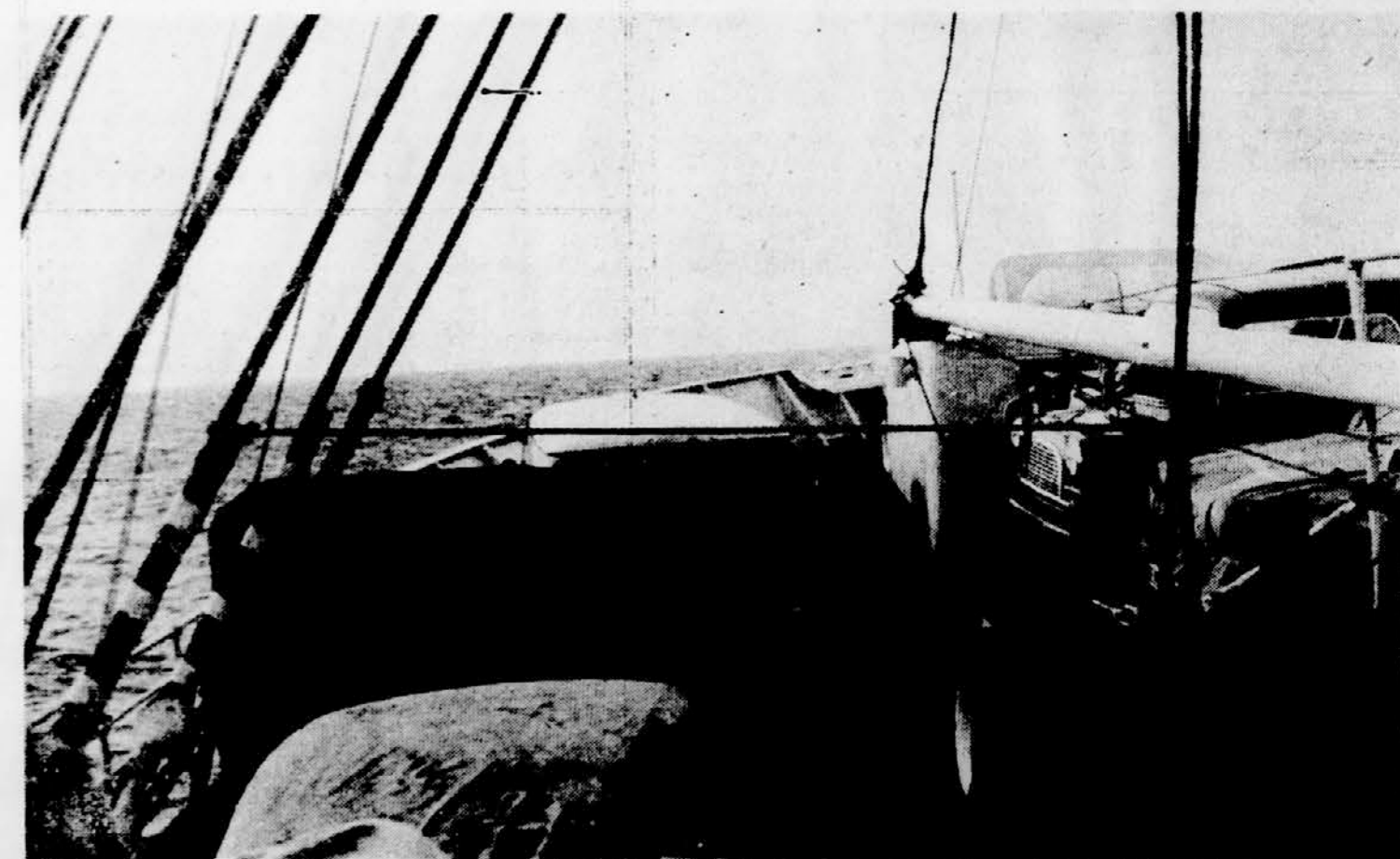
Smo na vrhu, kakega izrazitega koničastega vrha ni, ki je na sto mrazidane. Podrobnosti: na enem vrhu so cerkevica, stolp, planinski dom in za naseček še kapizipot na drugem pa je televizijski pretvornik in vse, kar sodi zraven. Verjetno bo najzanimivejši objekt za utrjenega obiskovalca planinski dom, ki je prostoren in le po urejen. V sobah je na voljo dvajset postelj, skupna ležišča pa pravkar urejajo v obnovljeni kočici, ki je pred leti pogorela. Dvajset prenočišč je res malo, a je oskrbnik zatrdil, da ne bo nikogar odgnal.

Pa še cene. Prenosišča so od 4,80 do 6,00 dinarjev za člane planinskih društev, za nečlane pa nekaj več, pension, ki ga dajo le tistim, ki ostanejo več kot tri dni, pa je 25 dinarjev za člane in 30 pa za nečlane. Kuhinja stalno obratuje, imajo pa kar precej izbire, od piščančev nasej, kleti pa na jesen tako založijo, da...

Je dostop. Takole dve uri se počasnje in tri za hitre ali pa obratno. Poleg omenjenih poti je Kum dostopen še po peš poti od železniške postaje Zagorje mimo Prusnika po grebenu, kjer je lepa razgledna pot, iz Hrastnika, iz Zidanega mosta spet po grebenu ali pa iz vasi Podkum, do kamor se odcepi cesta pri železniški postaji Zagorje in se nato vpenja po dolini potoka Sklendrova.

Izbire je dovolj, potrebujemo le še dobre čevlje in ne prevelik nahrbtnik.

JANEZ ZINČEC

NA LADJI GULLFOSS

Foto: Miha Trampus

Izseljenci in domovina

Zopetno srečanje

Koristna pobuda HBZ

Hrvatska bratska zajednica, eno najstarejših podpornih in bratskih organizacij v ZDA in Kanadi bo prihodnje leto slavila 75. obletnico svojega obstoja. Priprave za proslavo te obletnice potekajo v znamenju organiziranega tekmovanja za pridobivanje novih članov in prilagajevanju te organizacije spremenjenim razmeram. HBZ po svojih pravih zbira v svojih vrstah Američane hrvatske in drugih jugoslovanskih narodnosti. Precej članov je tudi Američanov slovenskega rodu. Med temeljnimi načeli sta bratstvo in medsebojna pomoč, izražena v besedah: »Vsi za enega, eden za vse«.

Od ustanovitve pa doslej si je HBZ pridobila velik ugled ne samo med našimi izseljenci, marveč tudi med Američani in Kanadčani. Zelo poznana je tudi v estari do minivine zaradi humanitarnih akcij, saj je prispevala na pomoč vedno, kadar je bilo

potrebno. No, v sedanjem obdobju skuša organizacija vse, kar je preživeo in bi bilo ovira k njenemu nadaljnjemu napredku.

Ze po dosedanjem pisanju uradnega glasila HBZ »Zajedničar«, ki izhaja v angleškem in srbsko-hrvatskem jeziku, poteka priprave za proslavo 75. obletnice HBZ zelo uspešno. Tudi pridobivanje novih članov je plodno in lahko računamo, da se bo število članov HBZ, ki šteje sedaj 112.000, ob koncu te akcije občutno povečalo. Predvsem je razveseljivo, da v tej akciji sodeluje tudi mnogo mladih ljudi, potomcev naših izseljencev. Prav ti bodo v prihodnje nosilci idej HBZ in naslednji pionirjev izseljenec, ki so si s tolikšno težavo in žrtvami utirali pot v tujini.

HBZ pa ima v načrtu, da bodo prosla-

vili 75. obletnico tudi v Jugoslaviji. V ta namen sta bila na delovnem obisku v Jugoslaviji predsednik HBZ John Badovinar in blaginjak Bernard Luketić. Med obiskom ju je na Brionih sprejel tudi predsednik Tito.

Glavne nagrade za zmagovalce v tekmovanju za pridobivanje novih članov bodo plačana potovanja na proslavo 75. obletnice HBZ v Zagreb. Računajo, da se bo te proslave udeležilo veliko izseljencev in med drugimi tudi nad sto nagajencev, ki bodo častni gostje.

Pobuda HBZ, da bodo proslavljali obletnico tudi v Jugoslaviji, je koristna in bo prispevala, da se bodo vsi tisti potomci naših izseljencev z došlo prednikov še bolj utrdili in poglabili.

STANE LENARDIČ

Knjižne zbirke Državne založbe Slovenije

za leto 1969

William Shakespeare: ZBRANO DELO V-VIII

Zasnovana izdaja Shakespeareovega Zbranega dela ima svoje nadaljevanje v letošnjem programu, tako bomo dobili: — kot predvideva načrt — celotno zbirko trinaestih knjig v treh letih.

V letu 1969 ima založba v programu naslednje štiri knjige:

Peta knjiga: ZIMSKA PRAVLJICA, VIHAR
Sesta knjiga: OTHELLO, MACBETH, KRALJ LEAR
Sedma knjiga: ANTONIJ IN KLEOPATRA, KORIOLAN, TIMON
ATENSKI
Osmo knjiga: SONETI

Vse štiri knjige bodo tiskane na brezlesnem papirju in vezane v celo platno in polusnje. Naročniki prejmejo zbirko za 180 N din (celo platno) oziroma za 220 N din (polusnje). Ceno lahko poravnajo tudi v 10 mesečnih obrokih po 18 N din (celo platno) oziroma po 22 N din (polusnje). Za posamezne knjige bo cena višja.

MODERNA DRUŽBA

To je nova zbirka v letošnjem programu založbe, namenjena sodobnim prebivalcem modernega časa. V njej bodo izšla štiri dela:

Erich Fromm: ZDRAVA DRUŽBA
Mortimer Taube: MIT O MISLECEM STROJU
Stanisław Mahatma GANDI
William H. Whyte Jr.: ČLOVEK ORGANIZACIJE

Vse štiri knjige bodo tiskane na brezlesnem papirju in vezane v celo platno. Naročniška cena: celo platno 200 N din (10 mesečnih obrokov po 20 N din). Naročniki začno plačevati obroke v mesecu, ko se naroče na zbirko. V prodaji bodo posamezne knjige znatno dražje.

SVETOVNI KLASIKI

V zbirki bodo izšle štiri knjige treh velikih svetovnih književnosti:

Victor Hugo: NESREČNIKI I. in II.
Daniel Defoe: MOLL FLANDERS
Ernest Hemingway: STAREČ IN MORJE

Knjige bodo tiskane na brezlesnem papirju, vezane v celo platno in polusnje ter vzorno opremljene. Cena za naročnike: platno 280 N din (10 obrokov po 28 N din), polusnje 320 N din (10 obrokov po 32 N din). Naročniki začno plačevati obroke v mesecu, ko se naroče na zbirko.

MODERNI ROMAN

Zbirka obsega pet knjig štirih sodobnih avtorjev:

Stefan Heym: KRIZARJI I. in II.
Nelson Algren: FANT Z ZLATO ROKO
Aggya: VSAKDO SVOJ TUJEC
Milan Kundera: ŠALA

Izbir predstavlja štiri pomembne ustvarjalce, katerih delo je preraslo okvire domačih literatur in se vključuje v širše tokove sodobne književnosti. To so avtor nemškega porekla, ki je dolgo živel v ZDA (Stefan Heym), American (Nelson Algren), češki pisatelj (Milan Kundera) in hindujski pisatelj, ki ne velja samo za pionirja eksperimentalizma v hindujski književnosti temveč tudi za enega največjih pisateljev sodobne Indije (Aggya).

Vse knjige bodo tiskane na brezlesnem papirju in vezane v celo platno ter polusnje. Naročniki dobe zbirko za 260 N din (platno) oziroma za 300 N din (polusnje), ki jih lahko plačajo v 10 mesečnih obrokih po 26. oziroma 30 N din.

KULTURA IN ZGODOVINA

V tej elitni znanstveni zbirki bodo izšle štiri knjige treh uglednih strokovnjakov:

Sylvain Dhommé: MODERNO GLEDALIŠČE V ZADNJIH STOLETJAH
Lewis Mumford: OD ANTICNIH DO MODERNIH MEST I in II
(Mesto v zgodovini)
Robert S. Lopez: ROMSTVO EVROPE

Knjige bodo bogato ilustrirane s slikovnim in dokumentarnim gradivom, na tiskane na brezlesnem papirju in vezane v celo platno in polusnje. Cena za naročnike: celo platno 350 N din (10 mesečnih obrokov po 35 N din), polusnje 410 N din (10 mesečnih obrokov po 41 N din).

BIOGRAFIJE

Zbirka bo v štirih knjigah prinesla življenjepisne romane štirih pomembnih osebnosti: znanstvenice, slikarja, vojskovodje in pesnika. Izšla bodo tale dela:

Eve Curie: MADAM CURIE
Henri Perruchot: CEZANNE
Arthur Koestler: SPARTAK
Michel Manoli: BAUDELAIRE

Knjige bodo tiskane na brezlesnem papirju in vezane v celo platno ter v polusnje. Cena za naročnike: platno 230 N din (10 obrokov po 23 N din) in polusnje 270 N din (10 obrokov po 27 N din).

UGODNOST ZA NAROČNIKE:

NIZJE CENE IN OBROČNO ODPLAČEVANJE

PROSPEKT Z NADROBNIMI PODATKI ZA OMEJENE KNJIGE DOBITE V VSEH KNJIGARNAH, POSLJE VAM GA TUDI ZALOŽBA. CE JI PISETE

Naročila sprejemajo vse knjigarne, zastopniki založbe in s priloženo naročilnico tudi uprava

DRŽAVNE ZALOŽBE SLOVENIJE

Ljubljana
Mestni trg 26

izrežite in pošljite v ovojnici

NAROČILNICA

Obvezno naročam naslednje knjižne zbirke DZS za leto 1969:

• W. Shakespeare: Zbrano dela V. — VIII
• Moderna družba
• Svetovni klasiki
• Moderni roman
• Kultura in zgodovina
• Biografije

pl. 180.— pus 220.— din
pl. 200.— din
pl. 280.— pus 320.— din
pl. 260.— pus 300.— din
pl. 350.— pus 410.— din
pl. 230.— pus 270.— din

Naročnino bom plačal: — (tako)
— v 10 mesečnih obrokih

Knjige pošljite na naslov: stalnega bivališča
— na kraj zapolnitve

(Zbirke, ki jih naročate in ustrezne pogoje, prosimo, obkrožite)

Kraj in datum:

Potpis:

Yasunari Kavabata

„Tisoč žerjavov“

Odlomek iz romana

Letošnjo Nobelovo nagrado za književnost so podelili Yasunariju Kavabati. Pisatelj se je rodil leta 1899 v Osaki na Japonskem, pisati pa je začel že v osnovni šoli. Kmalu so ga začeli pristevati med najboljše japonske pisatelje proznih del, kar je potrdil predvsem njegov roman »Tisoč žerjavov«. Ta roman je pred tremi leti v prevodu Jožeta Kranjca izdala Prešernova družba v Ljubljani. Iz njega objavljamo naslednji odlomek:

Večerja, ki si jo je bil dal Kikuj, prinesel iz bližnje javne kuhinje, ni bila posebno okusna.

Pred Kikulevimi prostori je stala shinovska skodelica. Služkinja mu jo je, kakor zmeraj, postavila tja.

Kikuj je takoj opazil skodelico.

Tudi Fumiko je pogledala tja in vprašala: »Ali pijete iz te skodelice?«

»Da.«
»Tako nerodno mi je,« je dihnila dekle. Niti slutila ni, da je bil on še bolj v zadregi kakor ona. »Zelo dolgo se kesam, da sem vam darovala nekaj takega. To sem tudi omenila v svojem pismu.«

»Zakaj?«
»Zato sem vas, da mi oprostite, ker sem vam dala v dar tako neznačajno stvar.«

»Ta skodelica nikakor ni neznačajna stvar.«

»Seveda je. Ni primeren šinova, ki bi bil kar vreden. Zato je mati uporabljala skodelico dan za dnem.«

»Sicer nisem strokovnjak, vendar se mi zdi, da je kar dober šinova,« je odgovoril Kikuj. Vzel je skodelico v roko in jo opazoval. Toda Fumiko ni odnehala.

»Toliko je dobrega šinova, da boste pili iz te skodelice, boste neprestano morali misliti na druge šinove izdelke in spoznati boste, da so vsi drugi boljši.«

»Mislim, da nimamo drugih.«

»Potem pa jih boste videli kje drugje.«

let kot čajno skodelico. Od svojega početka sem je skrbno šla iz rok v roke mnogim rodom. Marsikdo jo je imel spravljeno v čajni skrinjici in jo nosil s seboj iz kraja v kraj. In da bi jo zdaj razbili samo na ljubo vaši trini — to pa ne!«

— Na robu skodelice je bilo rdečilo ustnice gospe Oote. Rdečina ustne palčke bi se najbrž ne dala več izbrisati. To je rekla Fumikina mati. Odkar je zdaj v mojih rokah, je ni bilo moč zbrisati. Sicer pa ni niti prava rdečina, temveč je svetla rjavina, ki ima rdeč odblesek. Res je mogoče, da je to od obledelega rdečila ustne palčke. Ali pa je samo naravna, motna šinska rdečina. Lahko pa izvira tudi iz ustnice žene, ki je že zdavnaj pred gospo Ooto bila iz skodelice. Ali pa pred njo ni imel nihče skodelice za vsakdanjo rabo. — Ali se je seje ona domislila, da bi iz te posodice pila čaj? Ali pa jo je morda oče napeljal v to?

Kikuj se je spomnil para skodelic iz rok Ryonjuja: ali je gospa Oota bila iz rdeče, malce manjše skodelice, oče pa iz večje, črne?

— Oče jo je napotil, da je začela šinove vrč uporabljati kot vazo, vanj je vtikala vrtnice in nageljne, oče pa ji je potem položil v roke šinovo skodelico. ... tako je videl pred sabo lepo gospo Ooto.

Oče je umrl. Umrla je gospa Oota. Vreč in skodelica sta prišla v roke Kikujju. In zdaj je bila pri njem tudi Fumiko.

kršna je v resnici bila. Nič mračnega, nič grdega, nobenega greha ni bilo: vrč je bil lep nadvse.

In ko je opazoval vrč, je vedel, da je bila tudi gospa Oota nadvse lepa. Umetnost se ne drži nič grdega ali umazanega.

Na dan tistega hudega neurja je dejal Fumiko, da ga prevzame hrepenenje po njej, kadar pogleda na vrč. V telefonsko slušalko je lahko to rekel čisto preprosto, kakor da je samo ob sebi umevno. Fumiko je slišala in mu povedala o drugem šinovu. In nato mu je prinesla to skodelico.

Skodelica nikakor ni bila tako lepa kakor vrč.

»Moje oče je imel skrinjico za čajne posodice, ki jo je imel navado jemati s seboj na potovanja.«

Nato se je spomnil, kaj je pravzaprav hotel reči: »Mislim, da je v njej imel slabše primerke od te šinove skodelice.«

»Kakšno skodelico je imel v skrinjici?«

»Ne vem. Je nisem nikoli videl.«

»Ali jo smem pogledati? Najbrž je skodelica v skrinjici vašega očeta veliko lepša.«

»In če je ta skodelica slabša kot očetova — ali jo potem smem razbiti?«

»Preveč bi tvegala.«

In ko sta potem bila pri posredku in je izbrskala semena iz sončne melone, ga je spet slišala, naj ji pokaže skodelico.

Kikuj je naročil služkinji, naj odpre čajno hišico, in nato odšel na vrč. Namenil se je poiskati položeno popotno skrinjico. Fumiko je šla za njim.

»Niti ne slutim, kje naj bi bila. Kurimoto bi gotovo vedela,« je pojasnil in se ozrl za Fumiko. Leta je obstala pred oleandrom, ki jo je skoraj pokrtil. Kikuj je gledal le njene noge v velikih lesenih vrtnih cokolah, ki si jih je bila nataknila.

Skrinjica je bila v stenski omarici. Kikuj jo je nesel tja prek v čajno sobo in jo postavil pred Fumiko. Ker je bila lepo vzgojena, je počakala nekaj časa, da bi se je lotil odpreti, potem pa je stegnila roke.

»Ali smem?«

»Čisto zapravana je,« je dejal Kikuj in vzela papirni zavoj v roke. Z njim je stopil k vratom, stegnili roko na vrč in odprl prah.

»V omarici sem našel mrtvega škrtata. Ze so ga načeli črvi.«

»Pa saj je tu v čajni sobi vse tako čisto?«

»Da, Kurimoto je pred nekaj dnevi pospravljala tu. To je bilo tisti večer, ko mi je povedala, da ste si vi in Yuiko omožili ... Bilo je že temno, in ko je zaklepala omaro, je najbrž zaprla vanjo škrtata.«

Fumiko je vzela iz skrinjice vrečko iz brokata. Vsa vneta se je globoko sklonila nad njo, da bi jo odvozila. Njeni prsti so rahlo trepetali.

Kikuj jo je gledal od strani. Njena obla ramena so bila videti ozla, kadar se je sklonila, in spet mu je planilo v oči, kako vitek vrte ima.

Njene resnobno zaprte ustnice so se malce našobile; opazil je tudi, kako lepo oblikovane uhlje ima.

»Karatsu,« je rekel in pogledal gor h Kikujju.

Poleknil je k njej.

Fumiko je postavila skodelico predse na rogovnico.

»Čudovito je,« je rekla nekoliko manjša od tistih, ki so jih uporabljali gosti za zeleni čaj; bila pa je pripravna za navadni čaj.

»Kako jedra in napeta je videti,« je vzklila Fumiko. »Boj samorodna je od šinove skodelice.«

»Pravzaprav se Shino in Karatsu ne moreta primerjati med sabo.«

»Postaviva jo drugo ob drugo, pa bova videla.«

Tudi Kikuj je občutil, kako privlačen mu je postal debeli karatsujski porcelan. Položil si je skodelico na kolena in se zagledal vanjo.

»Naj prinesem šinovo skodelico?«

»Ne, sama bom šla ponjo,« je odvrnila Fumiko in vstala.

Položila sta obe skodelici, shino in karatsu, drugo ob drugo. In takrat sta se ujela z oči. In takoj obrnila pogled na skodelici.

Kikuj je nekam zmeden dejal:

»Ko tako stojita druga ob drugi, je prva kakor dekliška, druga pa kakor moška skodelica.«

Fumiko je molče pokimala.

Kikujju so njegove lastne besede zvečele v usseh, kakor da jih je izrekel tuj človek.

Karatsujska skodelica je bila brez vsakega lišpa, na njej ni bilo niti slike niti kakega okraska.

Njena zelena barva je bila barva neopljivega listja, skozi zelenino pa se je komaj opazno svetlila topla rdečina, le nežni dihi rdečega.

V dnu je bila skodelica močno izbočena.

»Prav gotovo je bila ta skodelica vaše mu očetu najljubša in je nikakor ni mogel pogrešati, kadar je šel na pot. In ta skodelica je podobna vašemu očetu.«

Zelo je bilo tvegano govoriti take stvari. Toda sedlo se je, da se Fumiko ni zavedala tega.

Kikuj ni mogel reči, da je šinova skodelica podobna Fumikini materi. Obe skodelici sta stali druga ob drugi, kakor da bi bili duši Fumikine matere in Kikujjevega očeta.

Tudi karatsu je bil najbrž star tristo do štiristo let. Njegova oblika je sijala kot zdravje in ni vzbujala žalostnih misli. Skodelica se je kar napačala od življenjske sile; imela je skoraj čuten izraz.

Kikujju se je zdelo, kakor da sta dve lepi duši prevzeli obliko skodelic in ada; stoltita pred njim v Fumiko.

Skodelici sta v resnici obstajali, prav tako resnično, kakor sta resnično bila on.

Ko mu je dala vrč, jo je pri tem vodila najplemenitejše čustvo.

In njega je vrč s svojo hladno in toplo steklovinu spominjal na njeno mater, kakor

na Karatsu: keramitni izdelki iz območja mesta Karatsu v severozahodni Kyushui, ki so nastali pod vplivom korejskih mojstrov.

JANEZ KLEMENČIČ: OSAMLJENA

YASUNARI KAVABATA

ki vam bodo bolj všeč, in zmeraj se jih boste spomnili, kadar boste imeli to skodelico pred sabo. In to bi bilo tako težko za mojo mater in zame.«

»V prihodnje bom kaj malo hodil k čajnim obredom in tako ne bom imel priložnosti videti drugačne čajne skodelice.«

»Torej bi človek smel darovati le najboljše stvari?«

»Da.« Fumiko je z odličnim gibom dvignila glavo in mu trdno pogledala v oči. »Tako mislim jaz; zato sem vam v pismu napisala tudi: Prosim vas, razbijte skodelico in vrzite čreplje med smeti.«

»Razbijem naj jo? To skodelico?« jo je zavrnil začuden. »Ta skodelica izvira iz starejših petih šinove obriti. Potemtakem bi bila stara komaj štiristo let. Sprva je bila morda mitovana kot jedina skodelica. A prav gotovo so jo uporabljali že štiristo

»Saj to ni trma,« je rekla Fumiko. »Toda zares bi rada, da jo razbijete.«

»Vrča ste bili tako veseli, da sem prinesla še naš drugi šinova. Potem pa me je postalo sram zaradi tega.«

»Pravzaprav je šinova skodelica dragocena, da bi vsak dan pili čaj iz nje.«

»Toda koliko je lepših šinovih skodelic! In najbrž na te mislite, kadar imate v rokah. Zaradi tega bi mi bilo zelo hudo.«

»Darovati smemo samo najboljše. To —«

»Gre za to, komu in ob kakšni priliki. Kikuj je prisluhnul.«

— Da bi ga skodelica spominjala na mater in Fumiko? Se več: naj bo spomin, ki ga ne srce — najboljše. Ali je to mislila Fumiko? — Ali je hotela, da ga spominja na mater samo najpopolnejša umetnina? Kikuj je razumel, da je Fumiko v najbolj skritem kotičku svojega srca želela edino to.

Ko mu je dala vrč, jo je pri tem vodila najplemenitejše čustvo.

In njega je vrč s svojo hladno in toplo steklovinu spominjal na njeno mater, kakor

in Fumiko. Kikujju se je zdelo, da sta on in Fumiko in vse, kar je bilo pred njima, prav tako živa in nedolžna kakor skodelici.

Stirje veliki kosi čreplj. V roki jih je sestavil v skodelico, le na robu je manjkalo za palec porcelana.

Začel ga je iskati med kamenjem, a je kmalu odnehal.

Ko se je dvignil, je videl, da se na vzhodu med krošnjami dreva svetlika velika zvezda.

Kakšno dolgo že ni videl te zvezde jutra pred sončnim vzhodom! Zamisljeno je ogledoval jutranje nebo in opazil, da se zbira ob oblaki.

Robovi oblakov, nad katerimi se je svetila zvezda, so povečali njeno svetlobo, da je bila videti večja kot ponavadi. Njen rob se je bleščal, kakor da je vlažen.

Kikuj je bil ob tej svetli sijaji zvezdi počutil majhnega in neboljega — pobiral je čreplje!

Spustil jih je iz rok, da so padle na tla. Ni mogel preprečiti, da bi Fumiko ne tresčila skodelice na kamenje pri studencu. Shinova skodelica je bila razbita.

Fumiko je zbežala iz čajne sobe, kakor da ji je na smrt hudo. Kikuj ni opazil, da je imela v roki skodelico.

Nato je kriknul.

Fumiko se je sklonila in razbila skodelico. Toda v temi ni iskal čreplj, temveč je prijel Fumiko za ramena, kajti skoraj bi padla na ploščo.

»Saj je še mnogo boljših šinov,« jo je slišal šepetati.

»Ali se je res bala, da bo skodelico primerjal z drugimi?«

Pozno v noč so Kikujja spremljale te besede in v njegovih budnih usseh zvenele kakor odmev njene boječe nedolžnosti. In čakal je, da jutranja zarja posveti na vrč, da bo lahko pogledal za črepljani.

Pobral jih je in jih spet vrnil po tleh, ko je zagledal zvezdo jutranjico.

In ko je zdaj spet pogledal proti nebu, je zastokal.

Zvezda je izginila. V tistem drobnem trenutku, ko je Kikuj pogledal na čreplje, je zvezda izginila za oblaki.

Kikuj se je zastrmel na vzhodno stran neba. Počutil se je, kakor da mu je nekdo nekaj istrgal iz rok. Oblaki so postali svetlejši, a zvezde ni več našel.

Malce v stran, nad strehami mestnih hiš, je bilo nebo brez oblakov, jasno in pobarvano z lahno rdečico.

»Saj jih vendar ne morem pustiti, da bi ležale tod okrog,« si je zamislilo dejal Kikuj in spet pobral čreplje. Nato jih je spravil na prvi post ročni kimonu.

Zal mu je bilo, da bi moral gledati razmetane čreplje na vrhu. Hkrati pa se je bal, da bi jih odkrila Chikako in zaradi tega otresala svoj jezik.

Fumiko je razbila skodelico, kakor da ni vedela za nikakršen drug izhod. Zato mu je prišlo na misel, da ne bi čreplj shranil, temveč jih zakopal neke med kamenjem, porušil s mahom. Vrnil se je v hišo, zavil čreplje v papir, da bi jih za sedaj spravil v stensko omarico, nato je spet legel.

La kako je moglo Fumiko priti na misel, da bi primerjal šinovo skodelico z drugimi skodelicami? Ali mu ni zaupala? Tega ni mogel razumeti.

Po tem zadnjem večeru je Kikuj spoznal, da ni nikogar, ki bi ga mogel primerjati s Fumiko.

Zanj je bila edinstvena, ženska, ki ji ni enake.

Do sedaj je bila naj hčerka gospe Oota. Zdaj pa mu je bilo pri sru, kakor da tudi tega ne ve več.

Pred kamenjem, obraslim z mahom, kar je kazalo, da je studenec na vrhu, so ležale čreplje šinove skodelice.

Stirje veliki kosi čreplj. V roki jih je sestavil v skodelico, le na robu je manjkalo za palec porcelana.

Začel ga je iskati med kamenjem, a je kmalu odnehal.

Ko se je dvignil, je videl, da se na vzhodu med krošnjami dreva svetlika velika zvezda.

Kakšno dolgo že ni videl te zvezde jutra pred sončnim vzhodom! Zamisljeno je ogledoval jutranje nebo in opazil, da se zbira ob oblaki.

Robovi oblakov, nad katerimi se je svetila zvezda, so povečali njeno svetlobo, da je bila videti večja kot ponavadi. Njen rob se je bleščal, kakor da je vlažen.

Kikuj je bil ob tej svetli sijaji zvezdi počutil majhnega in neboljega — pobiral je čreplje!

Spustil jih je iz rok, da so padle na tla. Ni mogel preprečiti, da bi Fumiko ne tresčila skodelice na kamenje pri studencu. Shinova skodelica je bila razbita.

Fumiko je zbežala iz čajne sobe, kakor da ji je na smrt hudo. Kikuj ni opazil, da je imela v roki skodelico.

Nato je kriknul.

Fumiko se je sklonila in razbila skodelico. Toda v temi ni iskal čreplj, temveč je prijel Fumiko za ramena, kajti skoraj bi padla na ploščo.

»Saj je še mnogo boljših šinov,« jo je slišal šepetati.

»Ali se je res bala, da bo skodelico primerjal z drugimi?«

Pozno v noč so Kikujja spremljale te besede in v njegovih budnih usseh zvenele kakor odmev njene boječe nedolžnosti. In čakal je, da jutranja zarja posveti na vrč, da bo lahko pogledal za črepljani.

Pobral jih je in jih spet vrnil po tleh, ko je zagledal zvezdo jutranjico.

In ko je zdaj spet pogledal proti nebu, je zastokal.

Zvezda je izginila. V tistem drobnem trenutku, ko je Kikuj pogledal na čreplje, je zvezda izginila za oblaki.

Kikuj se je zastrmel na vzhodno stran neba. Počutil se je, kakor da mu je nekdo nekaj istrgal iz rok. Oblaki so postali svetlejši, a zvezde ni več našel.

Malce v stran, nad strehami mestnih hiš, je bilo nebo brez oblakov, jasno in pobarvano z lahno rdečico.

»Saj jih vendar ne morem pustiti, da bi ležale tod okrog,« si je zamislilo dejal Kikuj in spet pobral čreplje. Nato jih je spravil na prvi post ročni kimonu.

Zal mu je bilo, da bi moral gledati razmetane čreplje na vrhu. Hkrati pa se je bal, da bi jih odkrila Chikako in zaradi tega otresala svoj jezik.

Fumiko je razbila skodelico, kakor da ni vedela za nikakršen drug izhod. Zato mu je prišlo na misel, da ne bi čreplj shranil, temveč jih zakopal neke med kamenjem, porušil s mahom. Vrnil se je v hišo, zavil čreplje v papir, da bi jih za sedaj spravil v stensko omarico, nato je spet legel.

La kako je moglo Fumiko priti na misel, da bi primerjal šinovo skodelico z drugimi skodelicami? Ali mu ni zaupala? Tega ni mogel razumeti.

Po tem zadnjem večeru je Kikuj spoznal, da ni nikogar, ki bi ga mogel primerjati s Fumiko.

Zanj je bila edinstvena, ženska, ki ji ni enake.

Do sedaj je bila naj hčerka gospe Oota. Zdaj pa mu je bilo pri sru, kakor da tudi tega ne ve več.

V Fumiko se je na čudežen način ohranila njena mati — in to ga je speljalo v tiste nevarne sanje. Zdaj je bil rešen tega težkega sna; od vsega tega ni ničesar ostalo v njem.

Po dolgem času je nazadnje le mogel stopiti v svobodo izra mračnega, grdega zastoja, ki ga je bil obdajal.

Ali ga je odrešila bolečina njene nedolžnosti?

Ona se ni branila, le njena nedolžnost se je branila.

Konec je začaranosti; rešen je bil omamljivega prepada, ki bi ga požrl. Bil je zastrupljen, in, kakor, da se je zgodil čudež, je ozdravel ob globokem požirku svojega lastnega strupa. Tako je bilo, si je dejal Kikuj.

Ko je prišel v pisarno, je poklical v trgovino s tkaninami, kjer je delala Fumiko. Toda ni bilo tam.

Tudi sam je odšel v službo neprespan, morda je Fumiko zaspala šele proti jutru in se ni zbudila o pravem času.

Ali pa jo je bilo tako sram, da ni hotela iz hiše?

Ko je opoldne spet poklical, Fumiko se zmeraj ni bilo. Dali so mu njen naslov.

Njen naslov je bil najbrž napisan na pismu; toda Fumiko je ovitek in pismo raztrgala in nato vse spravila v žep.

Pri večerji je njun pogovor nanesele na njuno delo in zapomnil si je ime tiste trgovine s tkaninami. Ni mu pa prišlo na misel, da bi jo vprašal, kje stanuje. Kajti občutil je, kakor da je ne more biti na nobenem kraju, kjer ni njega.

Po službi je poiskal hišo, v kateri si je Fumiko najela sobo. Stala je v parku Ueno. Fumiko ni bilo doma.

Drobno dekletce v mornarski obleki, staro dvanajst ali trinajst let, ki je menda pravkar prišlo iz šole, se je prikazalo pri vhodu, in ko je vprašal, brž spet odšlo v hišo, se vrnilo spet in povedalo:

»Gospodična Oota je odšla davi. Rekla je, da bo odpotovala s prijateljico.«

»Odpotovala?« je ponovil Kikuj. »Odpotovala je? Dav?« Koliko pa je bila ura, ko je odšla? Kam je hotela odpotovati?

Drobno dekletce je spet izginilo v hišo, nato pa je zaklicalo iz veže:

»Ne vem. Moje matere ni doma.«

Dekletce, katerega tenke obrvi je Kikuj takoj opazil, se ga je bala, vsaj zdelo se mu je tako.

Vrnil se je in še enkrat razgledal na okrog; rad bi zvedel, za katerim oknom je bila Fumikina soba. Bila je prijazna, dvonadstropna hiša z majhnim vrtom.

Smrt stoji ob namu, je dejala Fumiko. Ko se je spomnil na to, so mu postale noge težke, kakor da so ohromele.

Potegnil je robec iz žepa in si obrisal obraz. Čutil je, da mu je kri zgnila v lice, zato si jih je krepko zgrgnil. Robec je postal č

KULTURNI KOLEDAR

Gledališča

LJUBLJANA

DRAMA SNG

Sobota, 2. novembra, ob 19.30 — *Izven abonmaja*. Shakespeare: HAMLET. Vstopnice so v prodaji (Hamlet — T. Slodnjak).

Ponedeljek, 4. novembra, ob 15.30 — Abonma Dijaški 1. popoldanski. Aishilos: ORESTEIA.

Ponedeljek, 4. novembra, ob 19.30 — Abonma Dijaški 9. večerni in izven. Aishilos: ORESTEIA. Nekaj vstopnic je še v prodaji.

Torek, 5. novembra, ob 20 — Abonma Dijaški 11. večerni in izven. Aishilos: ORESTEIA. Nekaj vstopnic je še v prodaji.

Sreda, 6. novembra, ob 19.30 — Abonma Dijaški 6. večerni. Aishilos: ORESTEIA.

Četrtek, 7. novembra, ob 19.30 — Abonma Dijaški 7. večerni. Primož Kozak — KONGRES.

Od petka, 8. novembra do nedelje 17. novembra gostuje Drama SNG v okviru mednarodne pogodbe o kulturnem sodelovanju na Madžarskem, kjer bo v Budimpešti, Szekesfehérváru in Miskolcu uprizorila predstavi »ORESTEIA« in »VRNITEV«. V času ko Drama SNG ne bo imela predstav v lastni hiši, bo v Ljubljani dva dni gostovala Slovenska narodna gledališča iz Maribora s predstavami Čehova in Mrožka.

MALA DRAMA SNG

(vhod iz Igriške ulice)

Sobota, 2. novembra, ob 20 — *Izven abonmaja*. Jack Richardson: SMEH POD VISILICAMI (komedija). Vstopnice so v prodaji pri blagajni v Drami, pol ure pred začetkom pa pri vstopu v dvorano Male drame.

Ponedeljek, 4. novembra, ob 20 — *Izven abonmaja*. Harold Pinter: VRNITEV. Vstopnice so v prodaji pri blagajni v Drami, pol ure pred začetkom pa pri vstopu v dvorano Male drame.

Torek, 5. novembra, ob 20 — *Izven abonmaja*. Harold Pinter: VRNITEV. Vstopnice so v prodaji pri blagajni v Drami, pol ure pred začetkom pa pri vstopu v dvorano Male drame.

Sreda, 6. novembra, ob 20 — *Izven abonmaja*. Harold Pinter: VRNITEV. Vstopnice so v prodaji pri blagajni v Drami, pol ure pred začetkom pa pri vstopu v dvorano Male drame.

Obiskovalci Male drame, ki v minuli sezoni niso mogli videti Pinterjeve »VRNITEV«, imajo to priložnost ponovno v dnevi od 4. do 6. novembra. V uprizoritvi sodelujejo Janez Albreht, Maks Bajc, Stane Sever, g. t. G. Slodnjak, Jurij Soucek in Iva Zupančičeva. Tel. rezervacije vstopnic na št. 20-712 ali 21-402.

OPERA IN BALET SNG

Sobota, 2. novembra ob 19.30 — *Izven abonmaja*. Donizetti: LJUBEZENSKI NAPOJ. Gostovanje italijanskih opernih solistov in zborov pod vodstvom italijanskega dirigenta Gianfranca Masinija. Vstopnice so še v prodaji.

Nedelja, 3. novembra ob 19.30 — *Izven abonmaja*. Donizetti: LJUBEZENSKI NAPOJ. Gostovanje italijanskih opernih solistov in zborov pod vodstvom italijanskega dirigenta Gianfranca Masinija. Vstopnice so še v prodaji.

Sreda, 6. novembra ob 19.30 — *Izven abonmaja*. Puccini: MADAME BUTTERFLY. Gostovanje japonske sopranistke ATSUKO AZUMA. Vstopnice v prodaji od sobote, 2. novembra od 10.30 dalje. Cene od 22,00 din navzdol.

Četrtek, 7. novembra, ob 19.30 — Abonma Premierski in izven. Donizetti: DON PASQUALE. PREMIERA. Vstopnice v prodaji od ponedeljka, 4. novembra od 10.30 dalje.

Petek, 8. novembra, ob 15. Zaključena predstava za Gimnazijo — Kranj. Puccini: MADAME BUTTERFLY. (Razprodano).

Sobota, 9. novembra, ob 19.30 — *Izven abonmaja*. Donizetti: DON PASQUALE. Proslava 25-letnice umetniškega delovanja basista LADKA KOROSCA. Vstopnice v prodaji od ponedeljka, 4. novembra od 10.30 dalje.

Nedelja, 10. novembra, ob 15. Abonma red N in izven. Puccini: MADAME BUTTERFLY. Vstopnice bodo v prodaji od ponedeljka, 4. novembra od 10.30 dalje.

Zanimivosti v Ljubljanski Operi v dnevi od 2. do 10. novembra: Bogat program Operne tega tedna prinaša:

— V soboto, 2. in v nedeljo, 3. novembra so v gostih italijanski operni solisti in zbor, ki s sodelovanjem našega opernega orkestra pod vodstvom italijanskega dirigenta Gianfranca Masinija uprizorijo na odru naše Opere v režiji Beppa Menegattija in sceni Oliviera Stellinija ter v kostumih Milanske Scale Donizettijeva komično opero LJUBEZENSKI NAPOJ. Vstopnice so še na voljo.

— V sredo, 6. novembra, bo v Puccinijevi MADAME BUTTERFLY gostovala japonska sopranistka ATSUKO AZUMA. Umetnica iz Japonske bo tokrat drugič pri nas nastopila v vlogi Madame Butterfly. Ko je v lanskem decembru z vlogo CO-CO-SAN prvič gostovala v Ljubljani, je navdušila naše operno občinstvo s svojim vernim podajanjem lika male Japonke in s svojim izrednim glasom. Bila je nepozabna.

Naslednji večer, v četrtek, bo v Operi premiera Donizettijeva DON PASQUALE. Novo uprizoritev te priljubljene komične opere so pripravili: dirigent Rado

Simoniti, režiser in scenograf Hinko Leskovec, kostumograf Alenka Bartl, lesozbor Jože Hanc in korepetitor Milena Trost. Naslovno vlogo Don Pasquala bo pel Lado Korosec, ki bo s to vlogo na prvi repiz, v soboto, 9. novembra, slavil umetniško 25-letnico. Marcel Ostasovski bo pel Malatesto, Rajko Koritnik Ernesta, vlogo Norine bo na premieri pela Sonja Hočevar, na repizah pa tudi Vera Lacić. Notar je Ivo Anžlovar. Premiera v četrtek, 7. novembra, ob 19.30 bo za Premierski abonma.

— V soboto, 9. novembra, ob 19.30 bo prva repiza DON PASQUALE uprizorjena izven abonmaja kot jubilejna predstava basista LADKA KOROSCA, ki z nastopom v naslovni vlogi te Donizettijeve opere proslavi 25-letnico umetniškega delovanja kot pretek naše Opere. Vstopnice za premiero Don Pasquala in za jubilejno Korosčero predstavo bodo v prodaji od ponedeljka, 4. novembra od 10.30 dalje.

MESTNO GLEDALIŠČE LJUBLJANSKO

Torek, 5. novembra, ob 19.30: N. Simon, Zares čuden par. (Komedia). Gostovanje v Radotčiji.

Sreda, 6. novembra, ob 19.30: F. Dürrenmatt, Prekrševalci. (Komedia) Abonma Sreda in izven. (Vstopnice tudi v prodaji).

Četrtek, 7. novembra, ob 19.30: F. Dürrenmatt, Prekrševalci. (Komedia) Abonma Četrtek in izven. (Vstopnice tudi v prodaji).

Petek, 8. novembra, ob 19.30: N. Simon, Zares čuden par. (Komedia) Premiera. Abonma Premierski in izven. (Vstopnice tudi v prodaji).

Petek, 8. novembra, ob 19.30: T. Partljič, Ribe na plitvini. Gostovanje v Kamniku. (Prodaja vstopnic eno uro pred začetkom predstav).

Sobota, 9. novembra, ob 19.30: N. Simon, Zares čuden par. (Komedia) Abonma Kolektiv D in izven. (Vstopnice tudi v prodaji).

Nedelja, 10. novembra, ob 15: T. Partljič, Ribe na plitvini. Abonma Kolektiv E in izven. (Vstopnice tudi v prodaji).

Nedelja, 10. novembra, ob 19.30: T. Partljič, Ribe na plitvini. Abonma Kolektiv G in izven. (Vstopnice tudi v prodaji).

V petek, 8. novembra bo MGL uprizorilo kot tretjo premiero sezone ameriško komedijo Neila Simona »ZARES ČUDEN PAR«, v režiji Andreja Hleusa, sceni Armina Lavrenčiča in kostumih Milene Kumerjere. Igrajo: Dore Uloga, Janez Skof, Milan Kalan, Danilo Bežal, Franek Trežalt, Zlatko Sugman, Vera Perova, Judita Habnata.

SENTJAKOBSKO GLEDALIŠČE

Sobota, 2. novembra ob 20: Jurčič — Pogorelec: Sosedov sin, ljudska igra. Red A in izven.

Nedelja, 3. novembra ob 16: Jurčič — Pogorelec: Sosedov sin, ljudska igra, popoldanska predstava. Izven.

Ob 19.30: Jurčič — Pogorelec: Sosedov sin, ljudska igra, večerna predstava. Izven.

Četrtek, 7. novembra ob 17: Jurčič — Pogorelec: Sosedov sin, ljudska igra. Red F in izven.

Sobota, 9. novembra ob 20: Jurčič — Pogorelec: Sosedov sin, ljudska igra. Red B in izven.

Nedelja, 10. novembra ob 16: Jurčič — Pogorelec: Sosedov sin, ljudska igra. Popoldanska predstava. Izven.

Ob 19.30: Jurčič — Pogorelec: Sosedov sin, ljudska igra, večerna predstava. Izven.

Sreda, 6. novembra ob 19.30 — *Izven abonmaja*. Puccini: MADAME BUTTERFLY. Gostovanje japonske sopranistke ATSUKO AZUMA. Vstopnice v prodaji od sobote, 2. novembra od 10.30 dalje. Cene od 22,00 din navzdol.

Četrtek, 7. novembra, ob 19.30 — Abonma Premierski in izven. Donizetti: DON PASQUALE. PREMIERA. Vstopnice v prodaji od ponedeljka, 4. novembra od 10.30 dalje.

Petek, 8. novembra, ob 15. Zaključena predstava za Gimnazijo — Kranj. Puccini: MADAME BUTTERFLY. (Razprodano).

Sobota, 9. novembra, ob 19.30 — *Izven abonmaja*. Donizetti: DON PASQUALE. Proslava 25-letnice umetniškega delovanja basista LADKA KOROSCA. Vstopnice v prodaji od ponedeljka, 4. novembra od 10.30 dalje.

Nedelja, 10. novembra, ob 15. Abonma red N in izven. Puccini: MADAME BUTTERFLY. Vstopnice bodo v prodaji od ponedeljka, 4. novembra od 10.30 dalje.

Zanimivosti v Ljubljanski Operi v dnevi od 2. do 10. novembra: Bogat program Operne tega tedna prinaša:

— V soboto, 2. in v nedeljo, 3. novembra so v gostih italijanski operni solisti in zbor, ki s sodelovanjem našega opernega orkestra pod vodstvom italijanskega dirigenta Gianfranca Masinija uprizorijo na odru naše Opere v režiji Beppa Menegattija in sceni Oliviera Stellinija ter v kostumih Milanske Scale Donizettijeva komično opero LJUBEZENSKI NAPOJ. Vstopnice so še na voljo.

— V sredo, 6. novembra, bo v Puccinijevi MADAME BUTTERFLY gostovala japonska sopranistka ATSUKO AZUMA. Umetnica iz Japonske bo tokrat drugič pri nas nastopila v vlogi Madame Butterfly. Ko je v lanskem decembru z vlogo CO-CO-SAN prvič gostovala v Ljubljani, je navdušila naše operno občinstvo s svojim vernim podajanjem lika male Japonke in s svojim izrednim glasom. Bila je nepozabna.

Naslednji večer, v četrtek, bo v Operi premiera Donizettijeva DON PASQUALE. Novo uprizoritev te priljubljene komične opere so pripravili: dirigent Rado

šivom dirigenta SAMA HUBADA. Na sporedu bodo Beethovnova dela: uvertura »Coriolan« k istoimenski žalozlogi, 4. simfonija v B-duru in oratorij »Kristus na Olski gorici«, pri katerem sodelujejo MEŠANI ZBOR SLOVENSKE FILHARMONIJE in solisti sopranistka VERA LACIĆ, ki je od lani angažirana v Ljubljanski operi, tenorist RUDOLF FRANČI in basist DRAGISA OGNIJANOVIC, ki deluje v tej sezoni na operi v Gradcu. Zbor je nastudiral JOŽE HANC.

V PETEK, 8. novembra pa gostuje simfonični orkester SLOVENSKE FILHARMONIJE v Beogradu. Spored bo obsegal dela Osterca, Beethovna in Prokofjeva, kot solist nastopi STJEPAN RADIC, dirigiral bo ANTON NANUT.

V ponedeljek, 11. novembra 1968 bo v dvorani Slovenske filharmonije koncert vokalnega seksteta za staro muziko »LUCA MARENZIO« iz Rima. Na sporedu so dela: Adriano Banchieri, Orlando di Lasso, Giovanni Croce, mazo Vecchi. Gostovanje seksteta v okviru MODREGA abonmaja prireditvene poslovalnice Festival.

NARODNI MUZEJ LJUBLJANA — Odprte so stalne arheološke zbirke. Muzej je odprt vsak dan razen ponedeljka od 9. do 13. ure, v torek in petek pa tudi od 16. do 19. ure.

V MUZEJU LJUDSKE REVOLUCIJE V LJUBLJANI je odprta stalna razstava o razvoju naprednega delavskega gibanja 1918 — 1941 ter ljudske revolucije 1941 — 1945 na Slovenskem. Obiski so od torkih in četrtek od 9. do 12. ure od 16. do 18. ure ter nedeljo od 9. do 12. ure. Skupinski obiski so po dogovoru tudi izven tega časa.

TEHNIŠKI MUZEJ SLOVENIJE ima svoje zbirke v gradu Bistra pri Vrhniki, to je 22 km od Ljubljane. Odprti so naslednji oddelki: gorarski, lesni, lovski, elektro-strojni in kovski. Obiskovalce vabimo, da si ogledajo tudi muzejski park z ribniki, stolp in gorz s številnimi lovskimi napravami. Muzejske zbirke so odprte vsak dan, razen ponedeljka, od 8. do 13. ure, v četrtek in nedeljo pa od 8. do 18. ure.

ZEMLEPIŠNI MUZEJ V LJUBLJANI, Trz. Franjeva revucije 7-II ima odprto razstavo »Sodobni socialno-geografski problemi v Sloveniji«. Muzej je odprt vsak dan od 9. do 13. ure, ob ponedeljku in sredah tudi popoldne od 17. do 19. ure. Skupinski obiski po dogovoru tudi izven tega časa. V navedenem času sta odprta tudi knjižnica in arhiv z dokumentacijo.

SLOVENSKE SOLSKO MUZEJ V LJUBLJANI, Poljanska cesta 28 ima odprto obcasno razstavo: Ob 70-letnici ustanovitve Slovenskega solskega muzeja. Muzej je odprt vsak delavnik od 9. do 13. ure, ob sredah od 9. do 16. ure. Skupinski obiski po dogovoru tudi izven tega časa. V navedenem času posluje tudi knjižnica ter arhiv z dokumentacijo. Vstopnine ni.

PRIRODOSLOVNI MUZEJ SLOVENIJE, Ljubljana, Presernova 20 — Stalne zbirke (mineraloške, paleontološke, zoološke in botanične) so odprte vsak dan razen ponedeljka od 9. do 13. ure, ob torkih in petkih pa tudi od 16. do 19. ure.

V SLOVENSKEM ETNOGRAFSKEM MUZEJU v Ljubljani, Trz. herojev 1, je odprta nova razstava Ralo in plug. Predstavlja izbrano preprosto orno orodje. Ogledate si jo lahko vsak dan razen ponedeljka od 9. do 13. ure, v torek in petek tudi popoldne od 16. do 19. ure.

GRAD GORICANE — V muzeju v gradu Goricanem pri Medvodah je na ogled nova razstava Japonsko slikarstvo (zbirka Kiaré in dr. Francka Kosa). Razstavo in zbirke si lahko ogledate vsak dan razen ponedeljka od 9. do 13. ure in od 16. do 18. ure, v nedeljo od 10. do 13. ure in od 15. do 19. ure. V nedeljo, 3. novembra bo ob 15. uri prikaz ikarane, ob 16. uri bodo predvajali filma o Japoncih.

MULJAVI IN PRAPROČE PRI GRO-SUPLJEM — Slovenski etnografski muzej vabi na ogled spominke sode pisatelja Louisa Adamiča v gradu Praproče pri Grosupljem in Jurčičevega doma na Muljavi. V Jurčičevi rojstni hiši si lahko ogledate še razstavo Poljski lov.

NARODNA GALERIJA — Razstava »Umetnost 17. stoletja na Slovenskem« je odprta v vseh razstavnih prostorih vsak dan od 10. do 18. ure in v nedeljo od 10. do 13. ure.

MODERNA GALERIJA — V razstavnih dvoranah Moderne galerije je odprta stalna galerijska zbirka slovenskega slikarstva, kiparstva in grafike. Zbirka je odprta vsak dan, razen ponedeljka od 10. do 18. ure, ob nedeljah od 10. do 13. ure.

V torek 5. novembra bo ob 18. uri v malih dvoranah otvoritev razstave grafike iz ZDA. V četrtek 7. novembra ob 18. uri bo otvoritev razstave iz ZR Nemčije. JOHANNES GUTENBERG — začetki tiskarskega umetnostnega razvoja. Ob razstavi bosta odprta vsak dan od 10. do 18. ure.

V MALI GALERIIJI je odprta vsak dan med 10. in 20. uro razstava plastike, ki jih razstavlja TONE LAPAJNE.

Naša ulica

Dopisovanja

Sele pred kratkim sem izbeled, da v naši ulici stanujejo tudi Rotičevi. Družinskega poglavarja, Borisa Rotiča, že dolgo poznam, saj je direktor včasih bolj drugič manj ugodnega podjetja, njegovo ženo, Nado Rotičevo, pa sem včasih videl na naših terenskih sestankih, mislil pa sem si, da so jo tja poslali, saj je družbenopolitična delavka. Vedel sem celo, da imata dva otroka, sina in hčer, saj sem ju pozimi včasih srečal v Kranjski gori, včasih pa na morju.

Pred kratkim sem Borisa srečal v naši ulici in ga baral:

»Kaj pa ti tukaj?«
»Tam, v tistem bloku stanujem. Ogledal sem kdaj... Ali pa če greš kar zadajle z menoj, mene je težavno najti...«

Nisem imel posebnega dela in sem sel ves z njim. Stopila sva v stanovanje, posadil me je v udoben stol, mi natočil pijačo in dejal:

»Zdaj pa trenutek počakaj, da pogledam pošto...«

Z mislico v predstobi je vzel zajetno knjigo, sedel v naslonjaki in kar na glas bral:

»Boris! Sem na seminarju za samoupravljalce na Gorenjskem. Priidem v ponedeljek. Pozdravi P. S.: Opranih strajc ni več, pojdi ponje v pralnico. Poskrbi za otroke. Nada.«

»Krasno,« je dejal, »zame torej ni. Naj vidim, kaj pišejo otroci...«

In je spet bral:

»Očka, Sporočim ti, da sem uspešno diplomiral. Zdaj potrebujem službo. Če moreš, telefoniraj in uredi. Hvala. Aleksander.«

»...vidis, Priden sin. Diplomiral je, čestitaj mu moram.«

Potem je napisal v knjigo:

»Sasa, čestitam! Kaj si želiš za darilo? Sporoči. Telefoniral bom, želim pa, da tuja ti pokličete mene. Do sobote me ne bo. Pozdravi, očka.«

»Saj imam pa hči, Vesna ji je ime, ce se ne motim,« sem dejal.

»Ja Vesna je. Pogledam,« je odvrnil in polistal po knjigi. Potem je dejal:

»Ja, že imam. Glej, tri dni nazaj mi piše: Očka, vzela sem nekaj tvojega denarja iz skatle (le kako jo je smrkala nasil) in sem s kolegicami odpotovala za strinjati dni na morje. Povej mamici, da sem si izposodila tudi nekaj gospodinjinskega denarja.«

Jezno je nakrenil obraz, vzel iz žepa koledar in ga studiral.

»Zal me ne bo doma, ko se vrne. Drugace bi ji lepe napel. Kar na morje, in to z mojim in maminiim denarjem. Ji ze napisem svoje!«

Spet je odprl knjigo in pisal:

»Vesnal Ce se se kdaj zgodi, da greš na morje, mi to sporoči, da ti bom sam dal denar. Jazen sem, ce kdo brska po moji reči. Ko se boš vrnila, me ne bo, a bom kmalu prišel. Počakaj me doma, da te bom okregal. Očka.«

Bil sem vse bolj začuden, Boris je

opazil mojo zadrego in mi je pojasnil: »Je že tako! Vsaj pet dni v tednu sem službeno odsoten, žena prav tako. Sin študira, po vse dneve pa ni, hči tudi. In si takole dopisujemo, da vsaj vemo, kako je s kom in kje naj ga iščemo, če bi ga potrebovali.«

Poslovila sva se in se dogovorila, da ga bom čez mesec dni spet obiskal, ko se bo vrnil: z dolge poti in ostal doma tri dni vzdržema.

Res sva se čez mesec dni spet dobila. Sedla sva, popila nekaj malega, začela sva se pogovarjati, pa naju je smotil telefon. Boris je dvignil slušalko, poslušal in se razburil:

»Ja, tako pa ne gre! Da je napisano? Nisem brai. Bom prebral. Pravkar sem se vrnil...«

Opravičujoče me je pogledal in spet vzel v roke knjigo za družinsko dopisovanje.

»Prebrati moram, nisem na tekočem. Prav zdaj mi telefonirajo, da se popoldne ženi moj sin Sasa. Berem.«

In je bral:

»Očka, Sporoči si, da boš jutri doma. Razno prav, saj se jaz fultri želim in potrebujem pričo. Na magistrat priidi ob starih, potrebuješ pa vsaj uro časa. Hvala, ker si telefoniral za službo in za darilo, ki si ga kupil za diploma. Za poročno darilo si želim fička. Hvala. Aleksander. P. S.: Na magistratu me spoznal po tem, ker bom v tvojem smokingu. Ne očitam ti, ker mi je nekoliko preširok.«

»Ja, krasno,« je zabundal Boris in se namrščil:

»Moj smoking! Kaj naj pa jaz oblečem?«

Zdaj je pozvonilo pri vratih in šel je odprat. Vstopila je njegova žena, na rokah je nosila dojenčka. Kislo se je drhala.

»Kako? Razporočil se dom!« je zavpil Boris.

»Neumnež! Kaj pa kvasiš, raje bi se spomnil in bi rože poslal...«

»Komu?«

»Kseni vendar!«

»Torej je dojenček Vesnin? Ni tvoja?«

»Kako moj? Ali si nor, zdaj na stara leta. Rabica sem in ti si dedek in pika...«

»Pa saj je Vesna še otrok. Koliko let pa ima? Petnajst? Ne, pusti, da pomislim... dvajset... Pravi! Ali veš, da se Sasa popoldne ženi?«

»Ne, Groznol! Oh, ti otroci! Same skrbi so z njimi...«

Poslovil sem se na hitrico. Slišal sem se, da mora Nada jutri na neki kongres, Boris pa za nekaj dni v Italijo in da je šla Vesna v zdravilišče. Sako pa bo šel menda na poročno potovanje...

Zdaj premišljuje, kaj so naredili z dojenčkom. Skrbi me, da mu niso napisali:

»Ko boš lačen, si vzemi iz hladilnika. Ce se pomoliš, se previj. Ce kaj potrebuješ, telefoniraj. Vsa sporočila napiši!«

EVGEN JURIC

Filatelijska

Seja komisije za znamke

Pred dnevi je bila v Beogradu peta seja komisije za znamke skupščine jugoslovanskih PTT. Na seji so se

stavili program dela Biroja za znamke za leto 1969 ter zadeve izvoza poštinskih znamk.

Osnutek programa priložnostnih znamk za leto 1969, ki je bil sprejet na 4. seji komisije in o katerem smo poročali 27. julija, je bil deloma spremenjen in dopolnjen. Od prvotnih 10 izdaj s 30 znamkami je novi predlog razširjen na 13 izdaj s 38 znamkami. Nove serije, oziroma znamke so:

— favna, izredna serija s slikami konj, 4 znamke;

— 1900-letnica Ptuj, 1 znamka;

— 100-letnica rojstva makedonskega revolucionarja Vase Glavinova, 1 znamka.

Na seriji znamk »Umetniške reprodukcije« ne bodo reprodukcije slikarjev, ampak temveč reprodukcije aktov naših znanih slikarjev prejšnjega stoletja. Za 50-letnico KJZ in IX. kongres ZKJ bodo izšle tri znamke in dve, za mednarodno filatelistično razstavo »Balkanfila« in 50-letnico prve

jugoslovanske znamke v dve in ne samo ena.

Pred dokončnim sprejemom zadnje navedenih pa se mora Filatelistična zve